T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI PROGRAMI

ŞAPKA DEVRİMİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE KADIN ŞAPKALARININ GİYSİ TASARIMINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan:
20086052 MELTEM UYSAL

Danışman:
Prof. DİLEK ALPAN

İSTANBUL- 2011

Meltem UYSAL tarafından hazırlanan **Şapka Devriminden Günümüze Türkiye'de Kadın Şapkalarının Giysi Tasarımındaki Yeri ve Önemi** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 11 / 05 / 2011

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) : İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dilek ALPAN (Danışman) .....

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Nesrin TÜRKMEN .....

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Lerzan ÖZER (MSGSÜ.Seramik ve Cam Tas.) .....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ III
ÖZET IV
SUMMARY VI

GİRİŞ 1
1. ŞAPKA DEVRİMİ ve ŞAPKA KANUNU 3
1.1. Şapka Devrimi 3
1.1.1. Şapka Devrimi'nin Öne Sürülen Gerekçeleri 7
1.1.2. Fes, Uygarlık Karşıtı, Gerici Bir Sembol 10
1.1.3. Bu Serpuşun Adına Şapka Denir 11
1.2. Şapka Kanunu (Şapka İktisası (Giyilmesi) Hakkında Kanun) 16
1.2.1. Şapka Kanunu Sonrası Türkiye'de Oluşan Değişimler 18
1.2.2. Değişimin İmzası: Cumhuriyet Hanımefendisi MEVHİBE İNÖNÜ 22
2. GENEL OLARAK TÜRKİYE'DE KADIN ŞAPKALARININ DEĞİŞİM SÜRECİ 30
2.1. Kadın Şapka Tarihine Genel Bir Bakış 30
2.2. Osmanlı'da, Giyilen Geleneksel Kadın Başlıkları 53
2.2.1.Hotoz, (Kotaz, Kaytaz) 65
2.2.2. Fes 68

2.2.3. Arakçin 69
2.2.4. Tepelik 70
2.2.5. Tülbent, (Dülbent) 72
2.2.6. Yemeni 73
2.3. Türkiye'de Geçmişten Günümüze Kadın Şapkası ve Giysi Tasarımındaki Yeri 74
2.3.1. 1920'li Yıllarda Şapka 74
2.3.2. 1930'lu Yıllarda Şapka 89
2.3.3. 1940'lı Yıllarda Şapka 94
2.3.4. 1950'li Yıllarda Şapka 101
2.3.5. 1960'lı Yıllarda Şapka 109
2.3.6. 1970'li Yıllarda Şapka 117
2.3.7. 1980'li Yıllarda Şapka 121
2.3.8. 1990'lı Yıllarda Şapka 126
2.3.9. 2000'li Yıllarda Şapka 130
3. SONUÇ 139
4. KAYNAKLAR 143
5. ÖZGEÇMİŞ 150

ÖNSÖZ

Türkiye'de Batılı anlamda, kılık- kıyafet modasının ilk adımları Tanzimat döneminde atılmış olsada asıl büyük adımlarla ilerlemesi ve gelişmesi Cumhuriyetin ilanıyla gerçekleştirilen devrimlerle sağlanmıştır.

Uygulamaya geçirilen en önemli devrimler arasında giyim-kuşam açısından değişimi başlatan 27 Ağustos 1925'te Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşen şapka devrimi olmuştur. Şapka, modern giyim-kuşam modellerinin oluşmasında ve gelişmesinde başlangıç olmuştur. Şapkanın giyilmesiyle çağdaş giyimin kuralları oluşmuş, şapkayla giyilecek olan kıyafetlerde değişmeye başlamıştır.

Atatürk, Türk kadınlarının sade, basit, ölçülü ve rahat giysiler giymesini önermiş ve kadınların modalarını kendilerinin yaratacakları düşüncesiyle şapkanın, kullanımıda kendi doğal gelişimine bırakılmıştır. Bu çalışmada, şapkanın başlangıcı olan 1920'li yıllardan 2000'li yıllara kadar olan her on yıllık periyotta, Türkiye'deki kadın şapkalarının oluşumu, işlevi, kullanım amaçları ve gelişimi Dünya'daki ve Türkiye'deki moda olgusu ve giysi tasarımı çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır.

Bilgi birikimiyle tez çalışmasının planlanıp düzgün şekilde oluşturulmasında büyük katkıları olan ve çalışma süresince destek ve ilgisini esirgemeyen tez danışmanım **Sayın Prof. Dilek ALPAN'**a en içten teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul,Nisan, 2011 Meltem UYSAL

ÖZET

1920'ler tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli olayların yaşandığı değişim yılları olarak tarihe geçmiştir. Değişimin dinamiğini sağlayan Mustafa Kemal, 1925 yılında gerçekleştirdiği şapka devrimiyle fesi ortadan kaldırarak, şapkayla beraber giyim olgusunu da baştan aşağı yenilemiştir. Peçe ve çarşaftan kurtulan kadınlar kısa sürede yeniliğe adapte olarak şapkayı kullanmaya başlamışlardır. 1925'te başlayan şapka kullanımı Dünya ve Türk giyim modası günümüze kadar ayrılan ve birleşen yönleriyle yansımıştır.

Çalışmanın ana amacı, Türkiye'de giyim modasının Dünya standartlarına getirilmeye başlandığı 1925 Şapka devriminden günümüze kadar olan onar yıllık süreçte yaşanan kadın şapkalarındaki gelişiminin giysi tasarımında kimlik oluşturmasının, yanı sıra Dünya giyim modası ile Türk modasının paralelliklerinin ve birbirinden ayrılan noktalarının toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel etkilerden kadın şapkalarına yansıyan, özelliklerinin biçimsel olarak ele alınıp incelenmesidir.

Birinci bölümde, Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği en basit ama en başarılı reformlardan biri olan şapka devrimi sonrasında çarşaf ve peçenin Türk kadınları tarafından terk edildiği, şapka devriminin yapılma gerekçesinin çağdaş ve evrensel medeniyete ulaşma açısından önemli bir adım olduğu ve şapka kanunu sonrası giyim kurallarında oluşan değişiklikler ve özellikle büyük şehirlerde halkın kısa sürede şapkayı benimsemesinden, Türk kadınlarının artık birey olarak, Avrupalı kadınlar gibi görünmenin keyfini çıkararak yaşamaya başladığı, şapkayla ilgili en önemli değişimi başlatan, örnek kadınlardan biri olan Mevhibe İnönü'nün Cumhuriyet balosunda başını açarak Türk kadınının değişimini ve modern yüzünü herkese göstermesi

karşısında Atatürk tarafından onurlandırıldığı "**Şapka Devrimi ve Şapka Kanunu**" başlığı altında verilmiştir.

İkinci bölümde, şapkanın tanımı, kadın şapkalarının çağlar boyu önemli evrimler geçirerek şekilsel olarak farklılıklar gösterdiği, ilkçağ ve ortaçağ Gotik ve Rokoko dönemlerindeki kadın şapkalarının işlevleri, kullanılan malzemeler, kullanım farklılıkları, yansıttıkları kültürler, Osmanlı-Türk kültüründeki kadın başlıklarının verdiği çeşitli mesajlar, statü farkı olan Saraylı ve halktan kadınlarının kullandığı başlıkların materyal, renk, değerli taş farklılıkları, Türkiye'de şapkanın başlangıç tarihi olan ve çalışma için temel süreç alınan 1920'li yıllar ve 1925 Şapka devriminden günümüze kadar onar yıllık periyotlarla şapkanın geçirdiği evreler, moda akımları, soysal, kültürel, politik etkilenmeler doğrultusunda oluşan farklılıklar "**Genel Olarak Türkiye'de Kadın Şapkalarının Değişim Süreci**" adlı başlık altında incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Şapka, Devrim, Çağdaş, Giysi, Kadın, Moda

SUMMARY

1920's had been remembered as a change in the direction, experienced by many important events in Turkey and in the world as well. Mustafa Kemal, who has provided the dynamics of change, has renovated all kind of clothes by putting the old fashioned hat (Fez) away. The Turkish women delivered the veil and traditional clothes. Reforms have been easily adapted and as a result people started to use contemporary hats. Using hat has been variously reflecting to a contemporary days in the fashion in Turkey at that time.

The aim of this study is to analyse the sociological, economic, political and cultural effects of these reforms in a relation with the clothes and to show the elements of reforms on the kind and design of woman hats in Turkey from days of reforms up to now.

In first chapter I have generally taken the hat reform which was one of the most succesful and most easily performed reforms realized by Mustafa Kemal. In this chapter I have shown the reason, the degree of accaptance and effects of the hat reform on Turkish society especially in the big cities. Again in this chapter I have considered Mevhibe İnönü's attitude to the hat reform and her character as a pioneer Turkish women in the reforms dealing with clothes. I have studied these subjects under the title **" Hat Reform and the Law"**

The definition of woman hat, the change of the hat styles along the history, function of the woman hats in the first and middle age, the period of Gotic and Rococo, materials used in the production, variously usages, cultural forms reflected on styles are the topics that I tryed to explain. The massages

given on Ottoman-Turkish woman hats, differences of statues and their forms of hats as the material, color. Phases of styles in woman hats in 1920's, 1925's and onward and fashion trends as well are features that I tryed to cover in my work. I have studied the reform under the title ; **"The General Process of Change of Turkish Woman Hats"**

KEY WORDS; Hat, Revolution, Contemporary, Clothing, Women, Fashion.

GİRİŞ

I.Dünya savaşının ardından tüm dünyada yaşamın her noktasında yer almak isteyen kadın, kapalı dönemden açık döneme geçmeye başlamıştır. Batı dünyasının etkisinde kalan Türk kadını, Avrupalı modacıların tasarımlarını, yeni Türkiye Cumhuriyetinin ideallerine yakın görmüştür.Avrupalı modacılar, savaşın ardından 1920'lerin modasıyla hem Avrupalı kadınlara hem de Türk kadınlarına kendilerini ifade ederek yeni bir zemin yaratma imkanı bulmuşlardır. Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen 1925 Şapka devrimi ile çağdaşlaşan ve kendine güvenen Türk kadını, 1925'ten sonra hem üstündeki örtüyü atmış hem de Avrupa'daki hemcinsleri gibi giysilerdeki yeni anlayış ve form çağının yakın takipçisi olarak şapkayı kullanmaya başlamıştır.

Bu çalışmada; Türkiye'de şapkanın başlangıcı olan Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleştirilen 1925 Şapka devriminden, günümüze kadar olan tarihi süreçte sosyal, ekonomik, ve kültürel etkenlere bağlı olarak kadın şapkalarının moda olgusu ve giysi tasarımı içindeki gelişimleri onar yıllık periyotlar halinde incelenmesi amaçlanmıştır.

Kadın şapkalarının genel olarak ilkçağdan başlamak üzere ortaçağ ve Osmanlı-Türk kültürünü yansıtan tarihi süreci, Türk kadın şapka stilleri, Dünya giyim ve şapka modası ile Türk şapka modası ile paralellikleri, ayrılan ve birleşen sonuçlarının değerlendirilmesi, dönemin ünlü olmuş popüler kişilerinin öncülük ettiği şapka modaları, yıllar içindeki modayı etkilemiş olan filmlerdeki Hollywood starlarının giymiş olduğu şapkaların yansımaları Türkiye'deki etkileri, yurtiçi ve yurtdışındaki tasarım şapkalar, ve tasarımcıları ele alınmıştır

Ayrıca, giysi tasarımı açısından kadın şapkalarının kullanım şekilleri, işlevleri kullanılan materyaller, oluşan yenilikler, etkilenilen moda akımları ve

yansımaları, dönemler içindeki popüler şapkalar, şapkaları popüleştiren kişiler, yıllar içinde yaşanan olayların sosyo-politik etkilerinin şapkalara yansımaları incelenmiştir.

Konu ile ilgili olarak çeşitli kurumlarla çalışmalar yapılarak teşhirde bulunan şapka modellerinin fotoğrafları izin verildiği ölçüde çekilmiş, Arşiv verileri ile İstanbul'un çeşitli yerlerinde sahaf taramaları yapılarak dönemlere ait fotoğraf ve dergi elde edilmiştir. Şapkayla ilgili çeşitli sergilerde fotoğraflar çekilerek görsel doküman toplanmıştır. MSGSÜ Merkez Kütüphanesi, İMA (İstanbul Moda Akademisi) kütüphanesi, M.S.Ü Fen Edebiyat Fakültesi kütüphanesi, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Vakko Moda Merkezi Kütüphanesi, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü kütüphanesi, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı Kütüphanesi, Kadın Eserleri kütüphanesi, Gümüşsuyu İ.T.Ü Makine Fakültesi kütüphanesi, Bahçeşehir Üniversitesi Barbaros kütüphanesinden konuyla ilgili kitap, ansiklopedi, dergi, makale, gazete, tez ve web sitelerinden bilgi toplanmıştır. Ayrıca İstanbul BüyükŞehir Belediyesi Atatürk Devlet kütüphanesi, Beyazıt Devlet kütüphanesi arşivlerinden dönemlere ait kadın giyim-kuşam ve şapkalarıyla ilgili Osmanlıca ve Türkçe moda, magazin kadın konulu çeşitli dergi ve gazetelerden dönemleri yansıtan döküman ve fotoğraflar elde edilmiştir.

1. ŞAPKA DEVRİMİ ve ŞAPKA KANUNU

1.1. Şapka Devrimi

Şapka devriminin, ilklerden olması, diğer reformlara zemin hazırlaması ve halkın nabzını ölçmesi bakımından, Cumhuriyet devrimleri arasında önemli bir yeri vardır.

Şapka, çağdaşlaşma, eski inanışlardan kurtulup bilimsel düşünmeye yöneltme ve evrensel medeniyete dahil olma adına, önemli bir adım olmuştur.

Mustafa Kemal, "Şapka Hitabını" 27 Ağustos 1925 tarihinde, Kastamonu İnebolu Türk ocağında yapmıştır. Şapka hitabını yaparken elinde "Panama" tipi geniş kenarlı beyaz bir şapkayla halka şu şekilde seslenmiştir. **(Resim 1.1)**

"Arkadaşlar, Turan kıyafetini diriltmeye mahal yoktur. Medeni ve milletlerarası kıyafet, bizim için, çok cevherli milletimiz için layik bir kıyafettir. Onu edineceğiz, ayakta iskarpin veya fotin, bacakta pantolon üstte yelek, gömlek, yakalık, ceket, ve tabii bunları tamamlayıcı olmak üzere başta güneşlikli serpuş. Bunu çok açık söylemek isterim. Bu serpuşun ismine şapka denir." [1]

Bu yenilik halk arasında iyi karşılanmış ve şapka kanunu çıkmadan önce halk şapkayı giymiş ve benimsemiştir.

Dönemin önemli gazetesi olan "Resimli gazete" de şapka halka şu şekilde anlatılmaktadır.

[1] Mustafa BAYDAR, Atatürk ve Devrimlerimiz, 206

" parlak bir serpuş olan panama, imal edildiği hasırın pek ziyade yumuşak olmasından dolayı istenilen şekli alabilir. Bu hasır Amerika'da panama kanalı civarında ve japon adalarında bulunur….

Bu panama o kadar ince ve hafiftir, elle buruşturulup yelek cebine konulduğu zaman, bir cep saatinden fazla yer işgal etmemektedir." [2]

Resim 1.1: Atatürk'ün İnebolu'da ilk giydiği panama şapkası

Hayatlarına yeni giren şapkaları benimsemeye çalışan halka, Resimli gazete yeni şapkaları sunmaya ve bilgi vermeye devam etmiştir. **(Resim 1.2)**

" en resmi serpuş, silindir denen şekli malum şapkadır ki bu serpuş frakla, simokinle, redingot ve bonjourla giyilebilir. Aynı zamanda kolalı ve dik yaka taşımak, beyaz veya siyah boyunluğunda takmak lazımdır. İkinci derecede resmi şapka siyah renkte üstü yuvarlak melon denen şapkadır ki, bunu ciddi işlerde bulunan olgun adamlar giyer. Melon şapka resmi elbise olan bonjurla giyilebilir." [3]

[2] Melda ONUR, Geçmişten Günümüze Giyim Tarihi, Konfeksiyon ve İGS,73
[3] A.g.k.

Resim 1.2: 1925-1926'da Resimli Gazete'de halka tanıtılan değişik şapka modellerinden bazı örnekler.

Resim 1.3 : Atatürk'ün Yunus Nadi ile şapkalarını değiştirmeleri sonucunda Türkiye'de panama ve fötr şapka en çok benimsenen iki model olmuştur. Kasket ise Anadolu'da daha çok tutulmuştur.

Resim 1.4: Atatürk'ün 1 Eylül 1925'te Ankaraya gelişi ve şapka giymiş insanlar tarafından çoşku seliyle karşılanışı

Atatürk'ün, Kastamonu'da ilk defa panama şapkası ile görülmesi, halkı başı açık olarak selamlaması üzerine, Kastamonu valisi Fatih bey ile Kastamonu milletvekilleri ve bazı memurlar benzer serpuşlar diktirerek,

başlarına giymişlerdir. Mustafa Kemal, Kastamonu belediye sarayında bütün heyetleri bir arada kabul ederek yaptığı konuşmada şunları söylemiştir;

" Biz her nokta-i nazardan medeni insan olmalıyız. Çok acılar gördük. Bunun sebebi dünyanın vaziyetini anlamayışımızdır. Fikrimiz zihniyetimiz tepeden tırnağa kadar medeni olacaktır." [4]

Atatürk'ün, 1 Eylül 1925'te Ankara'ya gelmesiyle, onu sevgi ve çoşkuyla karşılayanların başlarında, panama tipi şapka bulunmaktadır. **(Resim 1.4)** Bu kalabalıkta, Cumhuriyet gazetesi kurucusu Yunus Nadi'nin taktığı fötr şapka, dikkat çekmiştir. Atatürk, şapkanın benimsenmesi karşısından son derece hoşnut kalarak, Yunus Nadi ile şapkalarını değiştirmişlerdir. Bunun üzerine panama ve fötr şapka Türkiye'de en çok benimsenen iki şapka modeli olmuş, kasket ise Anadolu'da hızla yayılmıştır. **(Resim 1.3)** Resmi gazete Fötr şapkayı halka şu şekilde açıklamıştır;

"……yumuşak şapka da denilen fötr adını, imal edilen kumaşın isminden almıştır. Bu şapka simokinle giyilsede, redingot ve frakla giyilmez." [5]

Atatürk bu devrimle yüzyıllardır, düşüncelerin etrafını sarmış olan cehalet kara duvarını ortadan kaldırarak, atılan cesur adımın öncüsü olmuştur. Fes'in, din ve iman sembolü olarak görüldüğü bir toplumda, şapka devriminin kolaylıkla başarılmış olması, Atatürk'ün büyük bir zafer kahramanı olarak bütün ulusun güvenini kazanmış olmasıyla açıklanabilir. Atatürk başlattığı bu devrimle Türkiye'deki giyim tarzında yeni bir dönem başlamıştır. Tanzimatla başlayıp, Meşrutiyetle devam eden Batıcılık akımının etkisiyle daha çok ortadoğu ve yakındoğu'dan Tanzimat sonrasında İstanbul'a gelerek yerleşmiş olan levantenlerin ve gayrimüslimlerin

[4] Mustafa BAYDAR, Atatürk ve Devrimlerimiz, 205
[5] Melda ONUR, Geçmişten Günümüze Giyim Tarihi Konfeksiyon ve İGS, 73

öncülüğünde Pera'da iskarpine, yeleğe, pantolona ve gömleğe rastlanmıştır. Erkek dünyasında durum bu şekildeyken, kadın dünyasında ise ancak gelir düzeyi yüksek batı eğitimi almış kadınlarda değişim görülmüştür. O da sokakta örtünmek koşuluyla olmuştur. Gavur icadı olarak nitelendirilen yeni serpuşu, şapkayı halkın kabul etmesi kolay olmamıştır. Şapka, sadece bir başlık çeşidi olmanın ötesinde, özgür düşüncenin ve uygar olmanın da bir sembolü olmuştur.

1.1.1. Şapka Devrimi'nin Öne Sürülen Gerekçeleri

Batılı insanların ruh halini ve davranış şeklini benimsemenin yollarından biri de, batı insanının psikolojisini yansıtan giysiler giymekten geçmektedir. Cumhuriyet ideolojisi kadın giyiminde, ne Avrupalılar kadar açık kıyafetleri ne de Araplar kadar kapalı çarşaf türünde kıyafetlere onay vermiştir. Türk kadınlarının sade, basit, ölçülü ve rahat giysiler giymesini önermiştir. Bu düşünceler karşısında Atatürk, kadın kıyafetleri konusunda kanuni bir düzenleme getirmeyip kadınların kendi modalarını kendileri yaratarak, yakından takip etmeleri gerektiği kanısına varmıştır. Ekonomik seviyesi yükselen kadınların çağın gereklerine göre uygun olan kıyafetleri ancak o zaman giyebileceklerini ve modanın takipçisi olacaklarını düşünmüştür.

Atatürk'e göre şapka; İnsanların kafaları içindeki hurafeleri atarak, bilimsel düşünceye yönelme yolundaki çabalarını destekleyip, çağdaşlaşma ve evrensel medeniyete dahil olma adına atılan bir adımdır. Atatürk, seneler önce halka benimsetilen fesi, İslamiyetin veya Türklüğün simgesi olarak görmeyecek kadar bilgi birikimine sahip bir kişiliktir. Falih Rıfkı Atay da bu konuyla ilgili şunları söylemiştir;

" Mustafa Kemal, bir tatlı su Türk'ü değildi. Fes ve şapkanın medeniyet demek olmadığını elbet biliyordu. Fakat, başlık değiştirmenin din ve iman değiştirmek olmadığını göstermek istedi." [6]

Şapka devriminin önemli bir grup tarafından "Gardrop Devrimi" olarak adlandırılmasının nedeni, asıl felsefesinin günümüz mantığı ile değerlendirilmesinin oldukça zor olmasından kaynaklanmaktadır. Devrim öncesinde fes, sarık ve peçe halk tarafından İslamiyet'in bir parçası olarak kabul edilmiştir. **(Resim 1.5)**

Resim 1.5: Şapka devriminden önce giyilen kadın, erkek kıyafetleri ve İslamiyetin bir parçası olarak kullanılan fes, sarık ve peçe.

Mustafa Kemal, bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir;

" *Bazı yerlerde kadınlar görüyorum ki, başına bir bez veya bir peştemal veya buna benzer birşeyler atarak yüzünü gözünü gizler ve yanından geçen erkeklere karşı ya arkalarını çevirir veya yere oturarak yumulur. Bu davranışın mana ve anlamı nedir? Uygar millet anası, millet kızı; bu garip şekle, bu vahşi duruma girer mi? Bu hal milleti çok garip gösteren bir görünüştür. Derhal düzeltilmesi gerekir. "* [7]

---

[6] http//www.ataturkiye.com/devrimleri/kilik-kiyafet.html.

[7] Cihan AKTAŞ, Tanzimattan Günümüze Kılık Kıyafet ve İktidar-1,142

Diye sorarak dış görünüşte ve diğer bütün alanlarda olduğu gibi, çağdaş dünyanın, yeniliklerini yerine getirilmesi için gösterdiği çabayı ortaya koymuştur.

Atatürk'ün Şapka devrimini gerçekleştirme amacını şu sözlerden anlamak mümkündür;

" *Bayların ulusumuzun giymekte bulunduğu ve bilgisizliğin, aymazlığın, bağnazlığın, yenilik ve uygarlık düşmanlığının bir simgesi gibi görünen 'fes'i' atarak onun yerine, bütün uygar dünyanın kullandığı şapkayı giymesi ve böylece Türk ulusunun uygar toplumlardan anlayış yönünden de hiçbir ayrılığı olmadığını göstermesi gerekiyordu.* " [8]

Kurtuluş savaşı sırasında "Kuvay-i Milliyecilerin", ve Atatürk'ün moda şekline dönüştürdüğü yan döndürülmüş 'Kalpak' kullanmaları, fesin modasının yavaş yavaş geçmekte olduğunu göstermiştir. Kalpak, Ulusal savaştan ve Anadolu'dan yana olanların simgesi haline dönüşmüştür. Büyük Millet Meclis'indeki ikinci grup üyeler arasında en yaygın kullanılan sarık ve fes olmuştur. Şapka devrimi'nin gerekçelerinden birininde bu olduğu varsayılabilir. **(Resim 1.6)**

Resim 1.6: Yan döndürülmüş Kalpak takmak, Kurtuluş savaşı sırasında Kuvay-i Milliyecilerin ve ulu önder Atatürk'ün moda haline getirdiği bir simge olmuştur.

Fes'in yasaklanmasıyla, gerek din ve mezhepten gerekse vatandaşlar arasında müslüman ve gayrimüslim ayırımına da son verilmiştir. Şapka

[8] http//www.ataturkiye.com/devrimleri/kilik- kiyafet.html

devrimi ile şapkanın, moda unsuru olmasıyla dinsel, etnik ve köylü-kentli farklılıklarıda ortadan kaldırılmıştır.

1.1.2. Fes Uygarlık Karşıtı, Gerici Bir Sembol

Türkiye'de dini anlayışı ve gelenekçiliği simgeleyen fes, Afrika'dan gelme olup, adını bu başlığın en iyi üretildiği Fas'ın Fez kentinden almıştır.

Bu başlık uzun siyah bir püskül ile süslenmiş kırmızı veya eflatun renkli keçeden yapılmış silindir şeklindedir. Fakat siperliği olmadığından dolayı, kullanımda rahatsızlık vermiş, yemek yerken, çalışırken, kapalı yerlerde her an her yerde kullanıldığından dolayı, rengi ve alt kısmı terden kısa sürede deforme olmuştur.

Fes, önceleri Ege sahillerinde ve adalarda yaşayan Rumlar arasında yaygın bir giyim şekli olduğundan dolayı halk arasında "Yunan başlığı" olarakta bilinmektedir.

Osmanlı'da fes'i ilk defa, 1827 yılında II. Mahmut'un, Kaptan-ı Derya Hüsrev Paşa'nın Kalyoncu neferlerine giydirdiği Fas'tan alınmış olan fesleri beğenmesi üzerine, 1828 yılında yayınlanan bir elbise nizamnamesiyle önce askerlerin ve 1829 yılında gerçekleştirilen bir kıyafet reformu ile de sivillerin giymesi uygun görülmüştür. Fes, resmi başlık olarak siviller arasında yayılmış, Tanzimattan sonrada İstanbul'da yaşayan tüm erkekler, ve sivil memurlar tarafından kullanılırken, daha sonraki zamanlarda saray kadınları arasında da benimsenerek, moda unsuru olarak kullanılmıştır.

İstiklal savaşı sırasında fes'ten kalpağa geçişi, "Şapka devrimine" bir geçiş şekli gibi değerlendirenler de olmuştur. 1923 yıllarında Atatürk, Çankaya köşkünde 7-8 kişiden oluşan bir sohbette "Bir gün başımıza

şapka giyebilecekmiyiz?" şeklinde sorulan bir soruyu şu şekilde cevaplandırmıştır;

" *Şapka'yı önce deniz askerlerimize giydiriniz; onlar halka seyrek göründüklerinden göze batmazlar; sonra ordu giyer; bu da askerlik işi olduğu için kimse karışmaz. Onları göre göre münevverler de alışırlar, derken…."* [9]

Diyerek, Türk ulusunu her türlü yenilik karşıtı ve engelleyici durumdan kurtarmak için çalıştığını belirten Atatürk, uygarlık sorunumuzu toptan çözümlemeye kendini adamış bir insan olarak, yarı Doğulu, yarı Batılı bir uygarlığın bu yurdu kurtarabileceğine ve ileriye doğru götürebileceğine inanmıyordu.

Atatürk, uygarlık karşıtı fes'in kaldırılmasının gerekli olduğuna dair şunları şöylemiştir:

" fes'in kaldırılması zorunludur. Çünkü fes kafalarımızın üstünde bilgisizliğin, bağnazlığın, uygarlık ve her türlü ilerleme karşısında duyulan nefretin bir simgesi gibi oturmaktadır." [10]

Diyerek, Batının kafa yapısı ile, kılık kıyafetlerini aynen uygulamak zorunda olduğumuzu belirtmiştir. Mustafa Kemal'in reformları arasında en basit olanı, fes'i Türk halkının başından çıkarmasıdır. Fakat, gerçekleştirdiği reformlardan hiçbirisi şapka devriminden daha başarılı ve anlamlı olmamıştır.

1.1.3. Bu Serpuşun Adına Şapka Denir

Mustafa Kemal, 23 Ağustos 1925 Pazartesi günü, sekiz günlük önemli tarihi ziyaretine başlamak için, yola çıktığı sırada başına beyaz panama şapkasını ve gül rengi bir takım elbise giymiştir. Sabahın erken saatlerinde

---

[9] Cihan AKTAŞ, Tanzimattan Günümüze Kılık Kıyafet ve İktidar-1, 139

[10] Nurullah ABALI, Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet, 212

en yakın arkadaşları olan Nuri Conker, Fuat Bulca ile birlikte Ankara'dan Kastamonu'ya doğru hareket etmiştir.

Büyük önderin, kendilerini bir şapka ile selamladığını ve şehir temsilcilerini başı açık olarak kabul ettiğini gören halk, şaşkınlığını saklayamamış ve başlarındaki kırmızı fesleri yerlere atarak, Mustafa Kemal'i alkışlamışlardır.

Halkın şaşkınlaşmasının nedeni ise, o zamana kadar şapka, Avrupa giyim tarzı olarak benimsenmiş olduğundan dolayı, yabancıların gavurların simgesi olarak bilinmesidir. Türkler genelde fes giymiştir. Ve İstiklal savaşı boyunca, Milliyetçi taraftarlar arasında yaygın olarak kullanılan kalpak'ta, çok fazla ilgi görmemiştir.

Kastamonu'daki gezisine devam eden Mustafa Kemal, ertesi gün 24 Ağustos 1925'te Memleket hastanesi ve şehir kütüphanelerini dolaşarak, kütüphanede yaptığı konuşmasında, sarığın sadece din adamlarına ait bir başlık olduğundan bahsederek şu sözleri söylemiştir;

" *yetkisi olmayanlara sarık sardırılmamalı, yetkisi olanlar da ancak görevlerini yaparak sarık sarmalıdırlar."* [11]

Bunun üzerine, Kastamonu valisi Kıbrıslı Fatih bey, başta olmak üzere, Kastamonu milletvekilleri Ali Rıza ve Mehmet bey, ile aydın kesimden bir takım kişiler, adliyeciler ve memurlar vakit geçirmeden, terzilere koşarak beyaz kumaştan şapkaya benzer başlıklar diktirerek, giymişlerdir.

Aynı gün içinde, Belediye'yi ziyaret eden Atatürk, Belediye salonunda Kastamonu halk temsilcileri ve kazalardan gelen heyetleri kabul ettiği sırada, Mustafa Kemal ile Kastamonu esnafından bir terzi ile aralarında şapka devrimiyle ilgili olarak şu konuşmalar geçmiştir.

---

[11] Cihan AKTAŞ, Tanzimattan Günümüze Kılık Kıyafet ve İktidar-1,140

" Mustafa Kemal, bir terziye elbiselerini göstererek " bu elbiseler herhalde ucuzdur. Kumaşı da düz uluslararası bir kılık mıdır?'' diye sordu. Terzi "evet'' deyince de "o halde aynı elbise kumaşından birde başlık yaparsınız'' dedi. Bir başka esnafa da "Fesini göster'' deyince adam fesini çıkardı. Ve fesin altında sarıklı take göründü. " [12]

Mustafa Kemal, bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir;

"*İşte takke, üzerinde fes, onun üstünde de ağbani sarık… bunların hepsinin ayrı ayrı parası yabancılara gidiyor. Bunu söylemekten maksadım şudur; biz her açıdan medeni insan olmalıyız. Çok acılar gördük, bunun sebebi dünyanın durumunu anlayamayışımızdır. Fikrimiz, zihniyetimiz tepeden tırnağa kadar medeni olacaktır. Şunun bunun sözüne önem vermeyeceğiz. Bütün Türk ve İslam dünyasına bakınız. Zihinleri uygarlığın emrettiği kapsam ve gelişmeye uyamadıklarından ne büyük felaketler, ne ızdıraplar içindedirler. Bizim de şimdiye kadar geri kalmamız ve nihayet son felaket çamuruna batışımız bundandır. Beş altı yıl içinde kendimizi kurtarmışsak, bu zihniyetimizdeki değişmedendir. Artık duramayız. Ne olursa olsun ileriye gideceğiz. Geriye ise hiç gidemeyiz. Çünkü ileri gitmek zorundayız. Millet açıkca bilmelidir. Uygarlık öyle bir ateştir ki; ona kayıtsız kalanları yakar, mahfeder. İçinde bulunduğumuz uygar ailede bize yaraşan yeri bulacağız ve onu koruyarak sürdüreceğiz. Refah, mutluluk ve insanlık bundandır."* [13]

27 Ağustos 1925 Perşembe günü, İnebolu'da tarihimizin en önemli nutuklarından biri olan İnebolu nutkunu ulu önderimiz, elinde beyaz panama şapkası ile halka şu şekilde hitap etmiştir; **(Resim 1.7)**

" ...Arkadaşlar, Turan kıyafetini araştırıp canlandırmaya yer yoktur. Medeni ve milletlerarası kıyafet bizim için çok cevherli, milletimiz için layık bir kıyafettir. Onu giyeceğiz. Ayakta iskarpin veya fotin, bacakta pantolon, yelek, gömlek, kravat, yakalık, ceket ve tabiatiyle bunları tamamlamak üzere başta siperi şemsli serpuş. Çok açık söylemek isterim:

BU SERPUŞUN İSMİNE ŞAPKA DENİR.

---

[12] Cihan AKTAŞ, Tanzimattan Günümüze Kılık Kıyafet ve İktidar-1, 140

[13] Jeorge Blonco VILLALTA, Atatürk,Çev: Fatih Özsu, 572,573

Redingot gibi, bonjur gibi, smoking gibi, frak gibi…işte şapkamız! Buna caiz değil diyenler vardır. Onlara diyeyim ki çok gafilsiniz ve çok cahilsiniz. Ve onlara sormak isterim;

Yunan serpuşu olan fesi giymek caiz olur da şapkayı giymek neden olmaz? Ve yine onlara, bütün millete hatırlatmak isterim ki Bizans papazlarının ve Yahudi hahamlarının özel elbiseleri olan cübbeyi ne vakit, ne için ve nasıl giydiler? Bu konuya ait beyanatımı bitirmezden önce birkaç kelime daha söylemek isterim……" [14]

Atamızın, öncülük ettiği bu tarihi olay sonrasında artık gündemde ilk sırada çağdaşlığın simgesi olan şapka yer almaktadır. Bu önemli Nutuk, konuşma boyunca durmadan alkışlanmış, beklenen ilgiden fazlasını görmüştür.

28 Ağustos 1925 Cuma günü, saat 18.30'da Kastamonu'ya tekrar dönen Atatürk, kışla önünde onun için gelen halkın bir bölümü ve memurlar, kendisini şapkalarını takmış olarak karşılamışlardır.

Hüsnü Açıksöz, Ağustos 1936 tarihli ve 5 sayılı Ilgas dergisinde, "Atatürk'ün Kastamonu'ya geliş Hatıraları" isimli yazısında, o günü şöyle anlatmıştır;

" *Atatürk'ün Kastamonu'ya geldiği gün şapkalı kimse yoktu. Ertesi gün terzilerin hepsi şapka yapmaya başladılar. Manifaturacılarda kaput bezi kalmamıştı. Bu bezler şapka oluyordu. Kenarları bir türlü dik durmayan bu şapkalar şapkaya benzemiyordu. Fakat ne olursa olsun artık fes tarihe karışmıştı. O şapka giyerken biz fes giyemezdik. Tam olmasa da herhalde ve hemen ona benzeyecektik.*

Nitekim, Atatürk iki gün evvel İnebolu'ya giderken kalpaklı ve fes'li olarak bıraktığı Kastamonu'yu dönüşte şapkalı olarak buldu." [15]

---

[14] Mehmet BAYTİMUR,Aziz DEMİRCİOĞLU,Hasan ÇELİKOĞLU,Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka Devrimi, 70

[15] A.g.k, 85,86

Resim 1.7: Atatürk, İnebolu'da Fuat Bulca ile birlikte görülürken, ulu önderimiz, tarihimizin önemli nutuklarından biri olan İnebolu nutkunu, beyaz panama şapkasıyla İnebolu Türk ocağında hitap etmiştir.

Resim 1.8: Atatürk nutuktan sonra halkın sevinç ve çoşkusuyla karşılanmıştır. Halkın sevgi ve ilgisinden son derece hoşnut kalan Ulu önderimiz onları şapkasıyla selamlamıştır.

O günü yaşayan Kastamonululular, Atatürk'ün Kastamonu'ya gelişinin ertesi gününden itibaren şehirdeki Terzilerin tellal bağırtarak, sipariş üzerine şapka diktiklerine dair, duyurular yapıldığını söylemişlerdir. O dönemlerde, Terziler yoğun olarak geceli gündüzlü çalışarak, sipariş verilen şapkaları dikmişlerdir. Daha sonraki günlerde, Devrekani, Taşköprü, Daday ilçelerini ziyaret edip tekrar Kastamonuya dönen Atatürk, burada

Kastamonu nutkunu halka hitap etmesinin ardından, çok etkilenen dinleyiciler, çoşkuyla alkışlayarak, Ağustos sıcağının vermiş olduğu bunalmışlığın etkisiyle kırmızı feslerini yerlere fırlatmışlardır. Ertesi gün, kadınlı erkekli herkes, patiskadan dikilmiş yeni şapkalarını başlarına giymişlerdir. **(Resim 1.8)**

Şapka devriminin, ilk uygulama safhasının gerçekleşmesinin ardından, artık "Şapka" sözcüğü ağızlardan çıkarak, haber bültenleri vasıtasıyla yurdun dört bir yanına yayılmıştır. Bu nutuk haberini alan aydın Türk gençleri, şapka giymeye başlayarak, yeniliğe doğru öncü bir adım atmışlardır. Bir süre sonrada çıkan kanun ile bütün memurlara şapka giydirilerek, birer de şapka avansı verilmiştir.

1.2 Şapka Kanunu (Şapka İktisası (Giyilmesi) Hakkında Kanun)

Mustafa Kemal, 1924 yılında başlattığı halkı şapka giydirmeye teşvik ve özendirme hareketlerini, 1925 yılında noktalayarak, şapka giyimi ile ilgili yasa kabul edilerek fes ve sarık yasaklanmıştır. 25 Kasım 1925'te T.B.M.M'de 671 numaralı, Şapka kanunu kabul edilir. Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun'un maddeleri şunlardır;

" *Madde 1. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile genel ve yerel idare ve bütün kurumlara mensup memur ve müstahdemler, Türk ulusunun giymiş olduğu şapkayı giymek mecburiyetindedir. Türkiye halkının da genel başlığı şapka olup, buna aykırı bir alışkanlığın devamını hükümet engeller.*

Madde 2. Bu kanun yayın tarihinden itibaren geçerlidir.

Madde 3. Bu kanun Büyük Millet Meclisi ve Bakanlar kurulu tarafından icra edilir. " [16]

[16] G.Engin ULUSOY, Başındaki O Pis Ne? Şapka'dan Türban'a Cumhuriyetle Yüzyıllık Kavga,45

Şapka kanunu, kadınları ve halkı kapsamıyordu. Sadece resmi görevlileri ve milletvekillerini kapsamaktaydı. O dönemde tepki yaratmamak için kadınların giyimi konusunda peçe ve çarşafın yasaklanmasıyla ilgili herhangi bir yasa çıkarılmamıştır. Ancak kadınların modern giyinmeleri için destekleyici tavırlarda bulunularak, zaman içinde şapka kullanımı, gerek kadınlar gerekse halk kesimi arasında da yaygınlaşmaya başlamıştır. **(Resim 1.9-1.10)**

Resim 1.9: Atatürk, kadınların modern giyinmeleri ve şapka kullanmaları için destekleyici tavırlarda bulunmuştur.Kendi modalarını kendileri yaratacaklarını, ve çağın moda anlayışına uyarak yakın takipçisi olacakları kanısına varmıştır.

Resim 1.10: Şapka kullanımı, Atatürk'ün öncülüğünde başta İstanbul olmak üzere gerek halk gerekse kadınlar arasında yaygınlaşmaya başlamıştır.

1.2.1. Şapka Kanunu Sonrası Türkiye'de Oluşan Değişimler

Şapka giyilmesini zorunlu kılan kanunun kabulünün ardından giyim konusunda da, kurallar getirilmiştir. Kıyafetteki değişim mesleki kıyafetleride etkileyerek, başta askerlerin kullandığı şapkalar, batılı orduların kullandığı şapkalar gibi yenilenerek, polis, sporcu, denizci, öğrenci üniformalarına çöpçülerin kıyafetleride eklenmiştir. **(Resim 1.11-1.12)**

Cumhuriyetin ilk yıllarında, 21 Şubat 1925'te İstanbul'da ilk olarak açılan Hemşire okulu, Kızılay Özel Hemşire okulunda müdür vekili olarak görev yapan Esma Deniz'in katkılarıyla hemşire öğrencilerinin dış giyimlerinde o tarihe kadar başlarına örttükleri 'Peçe' yerine 'Şapka' giymeleri sağlanmıştır.

Şapkanın kabul edilişinin, kişiye temizlik ve estetik açıdan çeki düzen verdiği de düşünülmüştür. Celal Nuri'nin bu konudaki yorumu şöyledir:

"….*Alafranga kıyafetin kabulü efradımızı hayliden halliye intizama sevk etti. Başı açık olmadan evvel hiç kimse saçına itina etmezdi. Şapkanın kabulünden sonra ise vaktiyle tarağın ismini bilmeyen yobazlar tuvalete rağbet etmişlerdir."* [17]

Resim 1.11: Şapka kanunun kabul edilişinin ardından, şapkalarını giyen memurlar ve öğrenciler yurdun dört bir yanında seferber olmuşlardır.

[17] Ayten Sezer ARIĞ, Atatürk Türkiyesi'nde Kılık Kıyafette Çağdaşlaşma, 69

Resim 1.12: Şapka kanunun kabulu kadınları içermemesine rağmen, şapkalarını giyen İlkokul öğrencileri ve kadınlar bu yeniliğe kısa sürede ayak uydurmuşlardır.

Yine bu kanun ile Osmanlı döneminden kalma bazı gelenekler de değişmiştir. Basında bu konudaki görgü kurallarına dair yazılar çıkmaya başlamıştır. El ile selamlaşmak, büyüklerin önüne başlık ile çıkmak gibi adetler bırakılmış yerine, toplumda batıda olduğu gibi şapkayı çıkararak selam vermek, resmi ve genel yerlerde başın açık olması gibi davranışlar yerleşmeye başlamıştır. Ayrıca, Türk milletini Batı medeniyetinden ayıran önemli simgelerden biri olan başlık konusu da, şapkanın kabulüyle ortadan yavaş yavaş kalkmıştır.

Şapka kanunu çıkar çıkmaz önlemler alınmaya başlayarak, anayol kavşaklarına ve köprülerin her iki başlarına yerleştirilen polisler fes giyenleri ve fesleri toplamaya başlamışlardır. Bunlar arasında Arap gazetelerinin İstanbul temsilcisi Ömer Rıza Doğrul'un da o sırada orada bulunması olaylar, çıkmasına neden olmuştur.

Ankara'daki şapkacılarda şapkalar hızlı bir şekilde tükenerek, kısa sürede hepsi bitmiştir. İstanbul'da ise hemen hemen her gün yeni şapkacı dükkanları açılmıştır. Bunların arasında, hayatında ilk kez şapka takıp aynada kendini seyreden insanlarla doludur. Genelde o yıllarda, keçeden

(Fötr), kumaştan ve hasırdan şapkalar yapılmıştır. 1870'den beri Cadde-i Kebir (İstiklal Caddesi) Saka Salim Çıkmazı'nda bulunan ve o dönemin en büyük mağazalarından biri olarak bilinen "Lion Bonmarche" de satışa sunulan ürünler arasında kadın elbiseleri, şapka, eldiven, şemsiye gibi her çeşit aksesuar yer almıştır. 1927'de açılan Kız Sanat Enstitüleri ve Biçki-dikiş kursları yeniliğe adapte olmayı hızlandırmıştır. Enstitülerde yetişen kızlar, yılın modasını takip ederek ilk zamanlar kısa saçlarının üzerlerine giydikleri "Cloche" yani çan biçimindeki şapkaları kullanmışlardır. **(Resim 1.13)**

Resim 1.13: Şapka kanunundan sonra, Kız Sanat Enstitüleri ve Biçki-dikiş kursları süratli çalışarak, yeniliklere kısa sürede ayak uydurup faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Resim 1.14: Büyük şehirlerdeki genç kızlar,Şapka devrimiyle çarşaf ve peçeden kurtularak Batılı kadınlar gibi şapka takarak yeniliğin keyfini çıkarmışlardır. Beyoğlunda ise şapka dükkanları hızla çoğalarak,yeni şapkalar insanların beğenisine sunulmuştur.

Türk kadınları artık hem bir birey olmanın, hem de Avrupalı görünmenin keyfini çıkararak yaşamaya başlamışlardır. Şapka hitabında, Atatürk'ün belirttiği gibi çarşaf ve kapalılık fikri, Türk halkının içindeki cevheri saklamaktadır. Ve bu cevher açığa çıkarılmalıdır.

" *1926'da yürürlüğe giren bir yasayla özgürleştirilen kadınların yüzlerini örtmeme özgürlüğü de devreye girer ve bu durum, kentler düzeyinde bir zorunluluk doğurur."* [18]

Büyük kentlerde, çarşaflarla vedalaşan Türk kadınları, 1935 yılına kadar aşamalı olarak pardesü ve başörtüsü kullanmışlardır. Çarşaftan batılı giyim tarzına geçiş aşaması gören sıkmabaş örtünme şekli ve pardesü birçok kişi tarafından benimsenerek ilgi görmüştür. Yenilikçi genç kızlar arasında ise şapka ve batı tarzı giysiler daha çok beğeni toplayarak tercih edilmiştir. **(Resim 1.14)**

Atatürk, büyük değişikliklerin sadece kıyafet değişimi ile yapılamayacağının bilincinde olduğu için, değişimi ve modernleşmeyi yaşam tarzına adapte etmeye çalışmıştır.

İstanbul'daki hammallar, başlarındaki fesleri toplu olarak boğaza fırlatmışlardır. Kızılay da ise, fes toplatılma kampanyası başlatılarak toplanan feslerden, yoksullara terlikler yaptırılmıştır.

Halk arasında, başına silindir şapka takmaya çalışan börekçi görüldüğü gibi, başına şapka giymemek için ölünceye kadar evinden çıkmayan Hacı Mehmet bey gibi kişilerde görülmüştür. Bu dönemde polislerin sokaklarda feslileri yakalamak için fes avına çıktıkları bilinmektedir. Hatta halkın bereye rağbet etmesi, üzerine bereye bile engel konulmaya çalışılmıştır.

[18] Melda ONUR, Geçmişten Günümüze Giyim Tarihi, Konfeksiyon İGS, 75

Dünyaca ünlü fötr şapka imalatçısı İtalyan Borsalino kardeşlere ait tepeleme şapka dolu bir gemi, İstanbul Karaköy limanına demir atmıştır. Bir kaç gün içinde şapka dolu gemiyi boşaltarak, bu işten büyük paralar kazanmışlardır. O günlerde Avrupalı çeşitli şapka imalatçıları da Türkiye'ye "Şapka seferleri" yaparak fötr, panama, kasket gibi şapka çeşitlerini İstanbul'a getirerek halkın hizmetine sunmuşlardır. Tüm bunlara karşılık, şapka ihtiyacı yeterince karşılanamamış, yerli üretime geçilerek şapka fabrikası kurulması kararlaştırılmıştır. Karamürsel fabrikası, şapka üretmeye başlarken İzmir'de de şapka imalat yeri kurulmuştur. Fabrikalar halk için kumaştan, kopçalı kasketler üretmişlerdir. Böylece kullanıcılar namaz kılarken secdeye rahatlıkla yatabiliyor. Ve ayrıca da kasketi ters olarakta giyebilmişlerdir. Kastamonulu terzilerin çoğu kasket terzisi görevini üstlenirken, bu arada İstanbul'daki halk, başlarına giydikleri her çeşit şapkayla sokaklarda rengarenk karnaval havası estirmişlerdir. Kanun çıktıktan sonraki gün, işlerine gidecek olan herkes, o gece alelacele evlerinde feslerin kalıplarından marul gibi kenarları olan uydurma şapkalar üreterek giymişlerdir. Ertesi gün birbirlerinin uydurma şapkalı, hallerine bakarak gülmüşlerdir. Erkeklerin çoğunun başlarında, bayan şapkası bile görüldüğü söylenmiştir.

1.2.2. Değişimin İmzası: Cumhuriyet Hanımefendisi MEVHİBE İNÖNÜ

Türkiye Cumhuriyetinin ilk hanımefendileri arasında üç önemli isim yer almaktadır. Onlar Türkiye'nin çağdaş, yenilikçi ve modern yüzleri olmuşlardır.

İlk isim, Halide Edip Adıvar'dır. Dedesi ve babası Paşa olan Adıvar, Üsküdar Amerikan koleji mezunu olup, öğretmenlik ve müfettişlik görevlerinde bulunmuştur. Sıkmabaşı, topuklu ayakkabıları ve tayyör kıyafetiyle örnek bir kadın olarak, Beyazıt meydanında halka seslenmiştir. **(Resim 1.15)**

Latife hanım ise Atatürk'ün yanında eşi olarak, giyinişi ve duruşuyla bir çağdaşlaşma simgesi olmuştur. Sorbonne mezunu olan Latife hanım,

şapka devriminin hemen ardından ne yazık ki, Atatürk'le yollarını ayırmış ve boşanmışlardır. Yazılı basınların bir çoğunda tayyörü, golf pantolonu ve eteği ile verdiği görüntülerle, Türk insanına örnek olmuştur. **(Resim 1.16)**

Üçüncü önemli isim ise, Cumhuriyet tarihinin "First Lady "si olarak tanınan İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe İnönü'dür. Anadolu'da uzun yıllar yaşadıktan sonra İsmet İnönü'yle evlenerek, cemiyet hayatına katılmış ve tüm eğitim almış hanımlar gibi belki, daha da fark oluşturarak Türkiye'nin vitrini olmuştur. **(Resim 1.17)**

Mevhibe hanım, Cumhuriyet'in kuruluş tarihinden itibaren kendini devletin zirvesindeki iki önemli adamın, Atatürk ve İsmet İnönü'nün arasında yer alan tek kadın olarak bulmuştur. İyi bir eş ve anne olmanın yanında, Ankara'ya geldiği ilk yıllardan itibaren üzerine düşen "Örnek Hanımefendi" olma görevini fazlasıyla yerine getirmiştir. Ancak başbakanın eşi olmak sanıldığı kadar kolay olmadığından, Mevhibe hanım'a başka zorluklar ve sorumluluklar yüklemiştir.

Resim 1.15: Öğretmenlik ve müfettişlik görevlerinde bulunan Halide Edip Adıvar, Beyazıt meydanında sıkmabaşı ve topuklu ayakkabılarıyla halka seslenmiştir.

Resim 1.16: Atatürk'ün eşi olan Latife hanım, golf pantolonu, eteği ve modern giyiniş şekliyle halka örnek olan önemli hanımefendilerden biri olmuştur.

Resim 1.17: Türkiye'nin vitrinini oluşturan önemli hanımefendilerden biri olan Mevhibe İnönü, iyi bir eş iyi bir anne olmanın yanısıra gösterdiği performanslarla Türkiye'nin yeni imajını sergilemeyi oldukça güzel bir şekilde başarmıştır.

İsmet İnönü, Cumhuriyetin önemli anlaşmalarından biri olan Lozan konferansına giderken eşi Mevhibe hanımı da eşlik etmesi için, yanında götürmüştür. Mevhibe hanım, bu seyahat için özel olarak Beyoğlu'ndan gabardin gri bir pardesü almıştır. 18 Nisan 1923 tarihinde, istasyonda kocasının yanında halkın arasına çarşaf giymeden gri pardesüsü ve açık yüzüyle çıkmıştır. Lozan'a giden İsmet Paşa'yı yolcu etmeye gelen halk, ilk defa orada Mevhibe hanım'ın güzel ve çağdaş yüzünü görmüştür. Yurtdışında, şapkayı ve Batılı giyim tarzını ilk faaliyete geçirip, giyenler Mevhibe ve İsmet İnönü ailesi olmuştur. **(Resim 1.18)**

Mevhibe hanım, Lozan'da üstünde desenli empirme elbisesi, başında şapkasıyla İsmet İnönü'nün yanında moda rüzgarları estirmiştir. Orada, İngiliz başkanının eşi ile aynı modern görüntüyü çizerek, Londra'dan getirttiği kıyafetlerle eşinin yanında at gezilerine katılmıştır. Mevhibe hanım, Lozan'daki görüşmeler sırasında sürücü kursuna kayıt olarak, Ankara'da araba kullanan ilk Türk kadını olma ünvanını da elde etmiştir. Gösterdiği performanslarla, Türkiye'nin yeni imajını çizmekte olan Mevhibe hanım, bunu sergilemeyi de oldukça güzel bir şekilde başarmıştır. O dönemlerde, henüz 26 yaşında olan Mevhibe hanım'ın bundan sonraki yılları yeniden yapılanmakta olan bir toplumun modern görünümlü vitrininde geçmiştir.

Resim 1.18: Lozan'da ve diğer yurtdışı gezilerinde şapkayı ve Batılı giyim tarzını ilk olarak faaliyete geçirip giyenler Mevhibe ve İsmet İnönü ailesi olmuştur.

Yurda döndüğü, sırada İstanbul'da Peron'da toplanmış olan halk, İsmet Paşa'yı görülmemiş bir çoşkuyla karşılamıştır. Mevhibe hanım, burada başını, sıkmabaş tarzında şifon bir eşarpla örterek, pardesü giymiştir.

Atatürk, Ankara'nın başkent olmasından sonra, modern başkentlerde yapılan sosyal etkinliklerin, Ankara ve Türkiye genelinde de yapılmasını istemiştir. Bu dönemde Atatürk'ün isteği üzerine balo verilmiş ve ilk kadınlı erkekli baloların başlangıcı Atatürk Orman çiftliğindeki Marmara köşkünde yapılmıştır. 22 Şubat 1927 yılında ise, Ankara'nın ilk resmi ve görkemli Cumhuriyet Balosu, Pembe Köşk'ün yeni yapılmış olan balo salonunda verilmiştir.

Mevhibe hanım'a bu ilk Cumhuriyet Balosu için ev sahibi sıfatıyla çok şık ve örnek olması adına önemli görevler düşmüştür. Bu özel gecede giymesi için, Brüksel elçisi Lütfiye hanım'a Belçika'dan dönerken, balo kıyafeti getirmesini rica etmiştir.

Sipariş üzerine gelen mor lame balo elbisesinin, yakası açık "V" şeklinde olup, kolları mendil biçimindedir. Uzun verev eteği, önden değerli taşlarla süslenmiş bir yıldızla tutturulmuştur. Parlak kumaş dizlerine kadar vücudu sarıp, diz kısmından itibaren bollaşıp, godeler halinde aşağıya doğru inmiştir.

Mevhibe hanım, bu geceye verilen önemi fazlasıyla farkında olduğundan uzun uzun düşündükten sonra, konukların karşısına sıkma başla kapattığı başını tamamen açmış olarak çıkmaya karar vermiştir. Bu özel gece için, Ankara'nın tek kadın kuaförü olan beyaz Rus'un kuaför salonuna giderek, saçlarının üstünü hafifçe kabartarak arkada gevşek bir topuz şeklinde toplatmıştır.

Balonun başlamasından kısa bir süre sonra, kapıda hızlı bir koşuşturma, telaş başlamış ve Mustafa Kemal, baloya teşrif etmiştir. O gece Mevhibe hanım, üzerindeki şık frakla dimdik duran eşi İsmet İnönü'nün yanında zarif, mütevazi ve çok şık görünmüştür. Baloda sürekli olarak gözlerini Mevhibe hanım'dan alamayan Atatürk, ev sahibi Mevhibe İnönü'nün karşısında hafif tebessüm edip eğilerek, hanım'ın çekinerek uzattığı elini hafifçe öpmüştür. Bir Cumhurbaşkanı tarafından eli ilk defa öpülen hanımefendi, heyacandan kıpkırmızı olmuştur. Yabancı elçilerle, Devlet ileri gelenlerinin bulunduğu bu ilk Cumhuriyet balosunda Atatürk, başbakanın eşi Mevhibe hanım'a, konukların önüne başı açık olarak çıkma cesareti göstermiş olduğundan dolayı nazik bir şekilde teşekkürlerini sunmuş ve onu onurlandırmıştır.

Mevhibe hanım'ın balosu son derece başarılı geçmiştir. Atatürk, gözleriyle bir kez daha kalabalık içinde mor elbisesi ile dikkat çeken genç kadını aramış ve kalbi ona karşı sonsuz şükranla dolmuştur.

O geceden sonra Mevhibe hanım, bir daha başını kapatmamıştır. Artık, Türk hanımları için, hem Avrupa modasını takip etmek, hemde ciddiyetinden birşey kaybetmeden modern giyinme dönemi başlamıştır. Önemli olan kadınların da erkeklerle birlikte bir cinsel değer gibi değil, insan gibi yaşamaları ve sadece kadının dış görünüşüne bakılmadan, zekası ve beyninin işlevselliği ile ilgilenilmesiydi.

Mevhibe hanım, Lozan'dan kalma şapka alışkanlığını pekiştirmek için, vakit geçirmeden kendisine birkaç şapka almıştır. İlerleyen günlerde, her sokağa çıkışında şapkasız çıkmayarak birbirinden şık şapkalarını gözler önüne sermiştir.

Resim 1.19: O dönemlerde yapılan Cumhuriyet baloları Türkiye'nin yönünü belirleyici resmi bir nitelik taşımaktadır. Bu balolarda şık ve modern görünmek adeta bir gelenek haline dönüşmüştür.

O yıllarda yapılan Cumhuriyet baloları, Türkiye'nin bir anlamda, yönünü belirleyici resmi bir nitelik taşımıştır. **(Resim 1.19)** Cumhuriyet balosuyla aynı değerde bir diğer önemli baloda Kızılay Balosudur. Bu balolara şık ve modern giyinerek, gitmek adeta bir kural haline dönüşmüştür. Cemal Kutay, balolardaki kılık kıyafetlere ne derece önem verildiğini, şu sözleriyle anlatmıştır;

"*Cumhuriyet baloları adeta, memleketin ekonomik varlığının bir ispatının da vesilesi gibiydi. O dönemde herkesin içinde, Atatürk devrinin mührünün günün yaşantısı içindeki varlığını kabul etmek gibi bir haysiyet duygusu vardı. Yani Cumhuriyet insanın kılık ve kıyafetinin safaleti ile Cumhuriyetin huzursuz olabileceği bir hassasiyet anlayışına sahipti. O günlere yetişmiş bir insan olarak bunu çok rahat söyleyebilirim.*" [19]

Resim 1.20: Mevhibe İnönü, şapkaları ve zarif kıyafetleriyle Türkiye'nin örnek alınan önemli hanımefendilerinden biri olmuştur.

Mevhibe hanım, İsmet Paşa'nın vefatında da, başına vizon bir şapka takarak, şapkayı kulaklarına kadar indirmiş tek tel saçı görünmeyecek şekilde cenaze törenine katılmıştır.

Kıyafetlerine son derece özen gösteren Mevhibe hanım, elbiselerinin bir kısmını İsmet Paşa kız Enstitüsünde diktirmiştir. Fazla masraf olmasından kaçınan Mevhibe hanım, kullanmadığı kıyafetlerini de Ankara'nın meşhur

[19] Nur ONUR, Moda Bulaşıcıdır, 98

terzisi Bade hanım'a götürerek üzerinde değişiklikler yaptırıp yeni şekliyle giymeye devam etmiştir. Şıklığın ve zarafetin temsilcisi olan Mevhibe hanım'ın kıyafetleri günümüzde, müze haline dönüştürülen Pembe Köşk'te itinalı bir şekilde tüm güzellikleriyle sergilenmektedir. **(Resim 1.20-1.21)**

Resim 1.21: 27 Ekim-30 Kasım 2009 tarihleri arasında, İMA'da teşhirde sergilenmiş olan Mevhibe İnönü'nün kullanmış olduğu şapkaların çekilmiş fotoğrafları, mendil ve çantalarla şık birer takım oluşturan şapkalarda kullanılan malzemeler mimoza çiçekleri, tüller, doldurulmuş keklik kuşu, değişik renklerde kurdele,çiçek ve tüylerdir.

2. GENEL OLARAK TÜRKİYE'DE KADIN ŞAPKALARININ DEĞİŞİM SÜRECİ

2.1. Kadın Şapka Tarihine Genel Bir Bakış

Şapka, sözcüğünün kökeninin nereden geldiğine dair değişik tanımlamalar yapılmaktadır. Arapça'da "Kafes" anlamı taşıyan Şebik'den, Polenezce'de Czepska'dan (Şapska) 'dan, Latince'de ise "Cappa" kelimesinden gelmiş olup, başa giyilen başlık anlamına gelmektedir. Şapka, giyimde genel olarak değişik desen ve şekillerde olan kıyafetin, şıklığını tamamlayan bir aksesuardır. **(Resim 2.1)**

Resim 2.1: Şapka'nın kökeni çok eskilere dayanmakla birlikte, kıyafetlerin tamamlayıcısı olan önemli bir aksesuardır.

Şapka'nın işlevsel özellikleri arasında, rütbe ve statü sembolü olması, üniformaların ve kıyafetlerin tamamlayıcı görevini üstlenmesi, dinsel ve siyasal mesajlar taşıması, mevsimine göre soğuktan ve sıcaktan koruması, dikkat çekmesi, cezbedici, kötü görüntüyü saklayarak, kişisel mesajlar vermesi gibi çeşitli fonksiyonları bulunmaktadır.

Önceleri, resmi görevleri ve toplumsal sınıfları ayırt etmeye yararken günümüzde ise, kadın ve erkek üniformalarının ayrılmaz parçası olmuştur. Havayolu hostesleri, ptt görevlileri, polis ve askerler…örnekler arasında sayılabilir. **(Resim 2.2)** Geçmiş zamanda, sipariş üzerine yapılan şapkalar artık günümüzde çok fazla rağbet görmemektedir.

Resim 2.2: Şapka, kadın ve erkek üniformalarının ayrılmaz parçası olmuştur.Havayolu hostesleri, polis ve asker şapkaları örnekler arasında sayılabilir.

Şapka, yazın sıcaklarda kullanıldığında, yüksek sıcaklığın şapkanın alt kısımda toplanmasına sebep olmaktadır. Kışın ise, başımızı soğuk ve yağmurdan korumakla beraber, şapkalar çoğunlukla hava geçirmeyen kumaşlardan yapılır. İç kısımdaki astarları ise, sıkı dokunmuş bezden oluşur. Şapka kenarlarına konan, deri ise şapka içindeki, boşluğun hava ile temasını tamamen keser. Bundan dolayı, bazı şapkalarda hava deliği bulunmaktadır. Fakat bu delikler yeterli olmadığından dolayı, yazın sıcaklarda şapkanın altında rutubetli ve nemli bir sıcaklık oluşarak, alın kısmında ve baş derisinde fazlaca terlemeler olur. Bu sebeplerden dolayı şapkalar, sıcaklara karşı daha çok koruyucu ve altındaki boşlukta hava akımına karşı daha elverişli olacak biçimde tasarlanmalıdır.

Şapka, çağlar boyu önemli evrimler geçirerek şekilsel olarak farklılıklar göstermiştir. Farklı dönemlerdeki, kişilerin şapkalarına ve giyim şekillerine

bakılarak hangi kültürü yansıttığını anlamak mümkündür. Keçe, saman şapka tarihinde en çok kullanılan iki malzeme olmuştur.

Osmanlılar döneminde, 1800'lerin sonuna kadar sokaklarda şapka giymeyen bir Osmanlı vatandaşına rastlamak mümkün değildir. Dönemin şapkaları kişilerin etnik kökenini, mesleğini ve hangi dine ait olduğunu ifade etmektedir. İslamiyet'te asırlardır sürdürülen baş örtme geleneği kadınlara özgüdür. Erkeklerin başlarını takke ile örtmeleri veya şapka takmaları dinen mecburi değildir. Örtünme şekilleri kültür ve mezheplere göre farklılıklar göstermektedir. Yahudi ve ortodokslarda ise ibadet içinde veya dışında erkeklerin başlarına takke veya benzeri birşey takmaları şart kılınmıştır. Hıristiyanlarda ise, önceleri kullanılan şapkalar, 20.yüzyıl sonralarına doğru yavaş yavaş bırakılarak, yalnızca, dini kıyafetleri ve rütbeleri tamamlayıcı bir unsur haline dönüşmüştür.

Kadınlarda durum tamamen farklıdır. Din faktörü etken olsun veya olmasın kadınlar şapka yerine başörtüsü veya türban gibi saçları örtücü ve başı kapatıcı bir giysi giymişlerdir. **(Resim 2.3)** Bu durum başta müslüman kadınları olmak üzere hemen hemen tüm dinler için geçerli olmuştur. Müslüman kadınları, inançları gereği ibadet ettikleri anlarda saçlarını örterek her zaman başlarını kapatmışlardır. Yahudi ve Hıristiyan kadınlarının ibadet yerlerinde başlarını kapamaları ise, bir gelenektir. Şapka, anlamını koruyarak, yüzyıllar içinde milliyetin, politik görüşün, dinin, varlıklı olmanın ve mesleğin anlaşıldığı bir belirti simgeside olmuştur. Giyim-kuşam ise her zaman uygarlığın değişimini yansıtarak her çağın, her milletin toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel şartlarından esinlenerek biçimlenmektedir. Bu çerçevede İslamiyetten önce kullanılan kadın şapkalarını genel olarak değerlendirecek olursak; İlkçağda elde edilmiş olan Arkeolojik verilere göre, şapkayı ilk kez Mısırlılar kullanmışlardır. " Klaft " adı verilen bu başlıklar, aşağı ve yüksek tabaka tarafından farklı biçimlerde kullanılmıştır. Mavi çizgili kumaş parçasından oluşan bu aksesuarın en çok kullanılan

çeşidi alın kısmından arkaya kulakların üzerinden geçirilerek ensede bağlanan ve uçları yanlardan aşağıya doğru serbest bırakılan modelidir. Bu başlığın önünde onu süsleyen yılan başlı bir iğne bulunmaktadır. Sade şekli genel olarak halk ve esirler tarafından kullanılırken, statüsü yüksek tabakanın kullandığı diğer bir şekli ise, kumaş parçasının kabuklarla kaplanıp metal bir taca tutturulmuş modelidir. Soylu kısım olan kral ve ailesi ise, daha süslü olan tüylerden ve balık pullarından oluşan Klaft'lar kullanmışlardır. **(Resim 2.4)**

Yahudi kadınları ise, dini kaynaklardan edinilen bilgilere göre, başlarını yaşmakla örtmüşlerdir. Yaşmak, tülbent veya ipekli kumaşlardan yapılan başörtüsü olup, aynı zamanda omuzlara kadarda inen bir başgiysisidir. Bu başörtüsü, sosyal konumlarına göre farklılıklar göstermiştir.

Resim 2.3: İlkçağlardan bu yana din faktörü etkili olsun veya olmasın kadınlar başlarını örtücü veya kapatıcı giysiler giymişlerdir.

Resim 2.4: İlkçağ'da şapkayı ilk kez giyen Mısırlılar olmuştur. "Klaft" adı verilen başlıkları her mevkiden insanlar kullanmıştır. Soylu kesimin kral ve kraliçelerin giydiği Klaftların üzerleri, tüyler ve balık pullarıyla süslenmiştir.

Eski Yunan'da kullanılan ilk şapkalar, üstü işlemeli, saçı at kuyruğu şeklinde tutan bir çeşit tülden oluşan bir başlıktır. **(Resim 2.5)** Mitolojik Tanrı Hermes'in giydiği bir başka şapka ise, "Petasos" adı verilen geniş kenarlı küçük tepeli ve tepesinde kanatları bulunan bir çeşittir. **(Resim 2.6)** Daha sonraki zamanlarda ise müzelerde pişirilmiş tuğla şekillerindeki örneklerde görülen " Tanagrak" ve " Theutrum" isimli başlıkları kullandıkları öğrenilmiştir.

Resim 2.5: İlkçağ Eski Yunan'da kullanılan kadın başlıkları ve saç tuvaletleri.

Resim 2.6: Yunan Mitolojisinde Tanrı Hermes'in giydiği "Petasos" adı verilen tepesi küçük geniş kenarlı, kanatlı şapkası.

Şapka eski Yunanistan'da fakirliğin belirtisi bir aksesuar iken, eski Roma'da ise, zenginliğin işareti olarak görülmektedir. Roma İmparatorluğunun ilk dönemlerinde kadınlar, Frikya kadınlarının kullandıkları bereye benzetilen, ancak onun kadar yüksek olmayan "Pileo" denilen başlıkları, giymişlerdir. İlerleyen zamanlarda ise "Caliendrum" adı verilen yüksek tepesi olan hasır şapkaları kullanmışlardır. O dönemdeki Aristokrat kadınlar, sosyal konumlarını yükseltmek için mücevherli, taşlı, süslü fantezi başörtüleri takmışlardır. Roma'da saçlar, stilin çok daha ötesindedir. Kadın saçlarında minik bukleler, dalgalı saç stilleri ve arkada konik tarzda toplanan topuzlar ve örgülerle sarılmış değişik saç modelleri en beğenilen çeşitler arasındadır. Roma döneminde çelenkler yada bantlarla saça tutturulan mücevherli ve işlemeli fileler en popüler saç aksesuarlarından biri olmuştur. **(Resim 2.7)**

Girit toplumunda ise, ilk zamanlar saçların geriye atılmasını sağlayan kurdelelerin yerini sonradan altın ve bakırdan oluşan metal saç bantları almıştır. Özel törenlerde ise, " Tiara" ve "Toque" adı verilen şapkaları kullanan Giritli kadınların, kullandıkları saç şekilleri arasında at kuyruğu, uzun ve dalgalı modeller, saç örgüleri yer almaktadır. **(Resim 2.7)**

Resim 2.7: İlkçağ, Girit, Eski Roma uygarlığı veFrigyalı kadınların başlık ve saç düzenlemeleri, özgürlüğüne kavuşan Frigyalı kadınların bir ucu eğik koni şeklinde giydiği berelerin, Fransız ihtilali dönemlerinde, Fötrden yapılmış olanları Hürriyet sembolü olarak kullanılmıştır.

Bizans, Roma ve Yunan etkisinin Asya ve doğuya ait zenginliklerin harmanlandığı bir kültürdür. Bizanslı soylu kadınları, alınları üzerindeki bir bant yada taçlara tutturulmuş tülleri kullanmışlardır. Tarımla uğraşan halkın kullandığı "Petasos" ve "Jucchetta" adı verilen başlıklar dışında Bizans halkı genelde şapka kullanmamıştır. Saraylarda ve kiliselerde giyilen kostümlerde ise değerli taşlar, incilerle süslenmiş taçlar ve değişik başlık çeşitleri kullanılmıştır. **(Resim 2.8)**

Asurlu kadınlar ise, “ Fez” adı verilen arkaya doğru düşen altın kordonlarla süslenmiş olan kenarsız başlık çeşitlerini giymişlerdir.

İranlı kadınlar, “Tambur” adı verilen deriden yapılmış küçük başlıkları giyerek, bu Tamburlara tutturulmuş olan küçük tüllerle yüzlerini örtmüşlerdir.

Frikya’da özgürlüğüne kavuşan kadınlar, bir ucu eğik koni şeklindeki bereleri giymişlerdir.İlerki zamanlarda, Fransız ihtilali dönemlerinde bu berelerin fötrden yapılmış olanları Hürriyet sembolü olarak kullanılmıştır. **(Resim 2.7)**

Resim 2.8: Bizans saray ve kiliselerinde, soylu kadınların giydiği kostümlere genel olarak değerli taş ve incilerle süslenmiş taçlar ve değişik başlıklar eşlik etmiştir.

Ortaçağ’da ise, şapka modasının büyük ve sık değişimler yaşamış olması, çok zengin ülkeleri has bir özelliktir.Coiffe sözcüğü,Ortaçağ Romanesk döneminde yer alan, genellikle her çeşit kadın şapkalarını içeren bir sözcüktür. “Coiffe” denilen başlık, boynu ve çeneyi örtecek biçimde ketenden yapılmıştır. Küçük bir kep üstüne takılan peçeler ise, başı ve yüzü süslemek için kullanılmıştır. Beyaz olanları en beğenilen çeşitleri arasındadır. **(Resim 2.9)**

İngiltere’de kullanılan Gorjet (Gorget) şapka, kadınların saçlarını ortadan ayırarak yanlarda, kulakların üst kısmında topuz olarak toplanmasıyla, bir topuzdan diğer topuza çene altından geçen keten örtülerle, ve süslü iğnelerle tutturulmasından oluşmaktadır. Daha sonraları bu yan topuzlar, sert tel kafeslerle toplanarak çene altından geçen süslü bantla birbirine bağlanmıştır. Gene bu dönemde genel olarak, saçların örgü halinde

arkada topuz olarak toplanıyor olması, tepesi düz bir takke olan ve çene altından keten bir kumaşla birleştirilen “Berbette” modasını ortaya çıkarmıştır.

Resim 2.9: Ortaçağ, Romanesk ve Gotik dönemde genel olarak kullanılan çeşitli kadın başlıkları.

Resim 2.10: Gotik dönemin kadın şapkaları arasında “Vimple” başlık stili yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmış olup beğeni toplayan çeşitler arasındadır.

Kadınlar, saçlarını gelenek haline dönüşen ‘Vual’ adı verilen dantel veya ipekten oluşan ince bir kumaş ile örterek mücevherlerle süslemişlerdir. Vualden sonra da, tepesi sivri kukuleta ve omuzları boynu örten yüzü açıkta bırakan başlıklar kullanmışlardır.

Ortaçağ Gotik dönemde ise, genelde beyaz ketenden yapılan şapka modelleri kullanılmıştır.Boynuzu andıran zarif kıvrımlı şapkalarla beraber, “Touret” adı verilen çene altından geçip, peçe ve yanağın üstünden geçen kumaş başlıklar Gotik dönemde tercih edilen çeşitler arasındadır. İngiliz soylu kadınları, filelerle tutturulmuş uzun saçlarının üstüne taçlar giymişlerdir. Gotik dönem, İngilteresindeki kadınlar, üstü doreden oluşan örümcek ağı ile kaplanmış başlıklara içten tellerle kalp ve boynuz biçiminde şekiller verilerek yapılan ‘Vimple’ adı verilen başlıkları kullanmışlardır. Bu başlıkların bazılarının üzerileri mücevherlerle süslenerek, yan kısımlarından keten ya da ipekten oluşan peçeler sarkıtılmıştır. **(Resim 2.10-2.11)**

Resim 2.11: Gotik dönemde, boynuzu andıran zarif kıvrımlı başlıklarla birlikte, özellikle soylu kadınlar filelerle tutturdukları uzun saçlarının üstüne vualler örterek, taçlar takmışlardır.

Klasik Gotik dönemin, ilginç kadın şapkalarından biri olan ve adını “Madam Hennin” den alan “Hennin” denilen şapka, bu yüzyılın sonlarında Venedik’te yapılmıştır.Fransa’da bu şapkayı ilk giyen kişi Madam Hennin olmuştur. Kadife ve ipekten yapılmış olup, yaklaşık 1-1,5 metre yükseklikte ve koni biçiminde bir şapkadır. Koninin tepe kısmına tül ya da pamuklu bir kumaş takılarak, uç kısmı yerlere kadar sarkıtılmıştır. Bu şapka, Gotik mimarinin yüksek tavanları, ve sivri kemerleriyle eşdeğer bir nitelik taşımaktadır. Şapkaya zenginlik ve güzellik katmak amacıyla yalın bir saç düzenlemesi getirilmiştir. Hennin, yüzün uzun görünmesi için tıraşlanmış olan

saçları kapatacak şekilde tasarlanmış olup, kenarlarına siyah kadife bantlar yada sırmalı, mücevherli bordürler geçirilerek süslenmiştir. **(Resim 2.12)**

Resim 2.12: "Hennin" denilen şapka, klasik Gotik dönemin en ilginç şapkalarından biridir. Adını "Madam Hennin" den alan konik şeklindeki bu şapkanın boyu 1-1.5 metreyi bulmaktadır. Tepesine takılan tüller yerlere kadar uzanmaktadır.Hennin,Gotik mimarinin tavanlarıyla eşdeğer niteliklere sahiptir.

18. yüzyıl Rokoko döneminde ise, bütün sosyal sınıflarda kadınlar ve erkekler peruk kullanmışlardır. Kuşlar, kelebekler, ağaç dalları, sebzelerin düzenlenmesinden oluşan peruk modelleri oldukça beğeni toplamıştır. Peruklarda daha da abartıya kaçılarak, pudralanan kadın peruklarına mücevherler, otrişler, tüyler ve gemi maketleri yerleştirilerek süslenmiştir. Fransız ihtilalinden sonra pudralı peruklardan vazgeçilerek doğallığa geçilmiştir. Hasırdan ve yünden yapılan şapkalar, saç fileleri ve boneler tercih edilmiştir. **(Resim 2.13)**

Resim 2.13: Rokoko dönemindeki, pudralanan kadın perukları daha da abartılarak, mücevherler, otrişler,kuşlar,kelebekler,sebzeler ve gemi maketleri perukların üzerine monte edilmiştir.

Doğu toplumlarında ise, şapka kullanımından uzak kalan kadınlar, saçlarını taş, boncuk ve çiçeklerle süslemişlerdir. M.s.11.ve 13. yüzyıllarda, yapılan Haçlı seferlerinin etkisiyle, doğudaki saç süsleme kültürü, batıya taşınmıştır.

Tarih boyunca, çok zengin bir giyim kültürüne sahip olan Türklerin giyim-kuşamdaki değişiklikleri, İslamiyetin kabulünden sonra kadınların başlarını örtme zorunluluğuna uymaya başlamalarıyla görülmektedir.

Müslüman Türk kadınları ise, 11.yüzyıldan sonra İslami ölçütlere uyum sağlamaya başlamışlardır.

İslamiyetin başında Putperestlik düşmanlığı nedeniyle, tüm sanat eserleri yokedildiği için, bu dönemle ilgili Türklere ait bilgileri bulmak oldukça zordur. Bu sebepten dolayı en eski çağlara ait Türk giyim modellerinin özelliklerini inceleme ve bu konuda güvenilir kaynaklardan yararlanma olanağı pek bulunmamaktadır.

Türk tarihinde, şapkanın önemi oldukça fazladır. Kaşgarlı Mahmut'un "Divanü Lugati-t Türk" adlı eserinde şapka "Börk" olarak geçmektedir. Anadolu'ya göç edilmesinden, sonrada uzun süre kullanılan Börkler, hem kadınlar hemde erkekler tarafından kullanılmıştır. Genellikle keçe, çuha ve hayvan derisinden yapılan Börk'ün dört çeşidi bulunmaktadır. İçi kürklü ve tüylü olanlarına "Kuturma", kenarlarına sırmalı bant çekilenlerine "Kızıklığ" (Kıdhıglıg), yüksek olanlarına "Sukarlaç", tiftik olanlarına ise "Kıymaç" denilmiştir. Börk'ün alt kısmındaki kürklü yada nakışlı kısmınada "Müjgan" adı verilmiştir. Konik biçimde olan Börklerin veya külahların kullanımı ise tüylü tarafları, iç kısmıda kalarak, Müjganı yani (alt tarafı) dışa doğru çevrilmiş olacak biçimdedir. Börklerin, kürklü kısımlarının tamamen dışadöndürülmüş silindirik şekli 20.yüzyıldaki, kalpakları anımsatmaktadır.Börk ve külahların keçeden yapılmış olanları halk tarafından en çok kullanılan çeşitidir. Börk, Osmanlı devletinde 1826 yılına kadar kullanılmıştır. **(Resim 2.14)**

Türklerde şapkayla ilgili veri ve bilgiler Orta Asya dönemine kadar uzanmaktadır. Orta Asya'da elde edilen duvar, çini, taş eserlerden, minyatürler ve bölgeye ait gezi yazılardan Türklerin Anadolu'ya geçmeden önceki dönemlerle ilgili giyim özelliklerini yansıtan bilgiler öğrenilmiştir. Bu kaynaklardan, halkın elbise yapımı için kumaş ve deri kullandığı, şapkaların keçe ve posttan yapıldığı anlaşılmıştır. Orta Asya'daki kadınlar,

deri ve astragandan, Börkü anımsatan başlıklar giyerek öncü olmuşlardır. Boruya benzeyen yüksek ve üstü huni gibi olan kadın başlıkları, Anadolu'ya kadar gelmiştir. **(Resim 2.15)**

Resim 2.14: Konik biçimde ve hayvan derisinden yapılan Börklerin, kullanım şekilleri tüylü tarafları iç kısımda kalarak Müjganları dış tarafa doğru çevrilmiş şekildedir.

Resim 2.15: Orta Asya'daki kadınlar deri ve astragandan yapılan Börk'ü anımsatan kürklü başlıklar giymişlerdir.

Abbasi Halifesi Ebu Cafer Abdullah El-Mansur Türk kültüründen çok etkilendiğini belirten bir bildiri yayınlayarak, saraydaki kişilerin Hint kökenli sarık yerine Türk ve Moğol başlığı olarak kullanılan serpuş'u giymelerini emrederek ve uygulanılmasını istemiştir. Türk giyim kültürüyle ilgilenen, batılı bir gezgin gözlemlerinden yola çıkarak şunları söylemiştir;

"*Hiçbir Türk kendi milletine has olandan başka türlü kıyafet giyemez. Aksini yapmak utanç verici bir şey olduğu gibi bu şekilde davranmak dinin de desteklediği bir esastır. Müslümanlarca kullanılması adet olamayan bir elbise, hele başlık irtidad işareti sayılır. Bu durum muhtelif Şeyhülislamların fetvalarıyla sabittir. Bu fetvalara göre eğer bir Türk, mesela başına bir İran başlığı yahut kendi milletinden olmayan bir topluluğa ait başlık giyerse sadakatsizlikle suçlanır, hatta imanın ve nikahını bile yenilemek durumunda kalır."* [20]

Türk giyimi ve başlıklarla ilgili bilgileri, Selçuklular döneminden kalan belgelerden öğrenmek mümkündür. Doğunun ideal güzelliğini anlatan kadın figürlerinde farklı başlık çeşitleri görülmektedir. Bunlardan bir kısmı Selçukluların yakın doğu'da ilişkiler içine girdikleri bölgelere ait başlıklardır. Diğer bir bölüm ise, Orta Asya'dan beri kullanılan türlerdir.

Selçuklu minyatür örneklerine bakıldığında, kadınların yüzleri açık ve başları örtülü olarak resmedilmiştir. Sokağa çıkarken kadınlar, başlarını uzun bir örtüyle veya yaşmakla örtmüşlerdir. Divanü Lugati-t Türk'de buna "Uragut Saraguçlandı" denilmektedir. Yaşmak, ipekli veya tülbent kumaştan yapılan kadınların başlarını örtmek için kullandıkları, ve omuzlara kadar inen bir baş giysisidir. Yaşmak, kullanan kişilerin sosyal konumlarına göre çeşitlilik göstererek, duruma göre bazen önden arkadan belden aşağıya kadar da inebiliyordu. Sokakta giyilen yaşmağın diğer bir ismide "Süre Mahrama" dır. Takkeli yaşmakta ise, yaşmağın altında bir başlık bulunur. Yaşmağın uçları boynu sararak omuzları örter ve yandan bağlanırdı. Osmanlı ve Selçuklu devirlerinde yaşmak yaygın kullanılmakla beraber, Hun Türklerinde de kullanılmıştır. **(Resim 2.16)**

[20] Fatma KARABIYIK BARBAROSOĞLU, Moda ve Zihniyet, 102

Resim 2.16: Yaşmak, Hun Türkleri, Selçuklular ve Osmanlılarda yaygın olarak kullanılmıştır. Boyları kalçaya kadar uzanan yaşmaklar vücudu sarmalar şekildedir.

Başlıklar belirli sınıfların simgesi olarak kullanılarak, yüzyıllarca formlarını korumuşlardır. Haço Uygur kadınları, yüksek topuzlarının üstüne sivri ve şeker külahını anımsatan "Boğtek" denilen bir başlık giymişlerdir.**(Resim 2.17)** Anadolu'daki kadınlar ise kökeni "Kotos" sözcüğünden gelen 'Hotoz' denilen başlığı kullanmışlardır. Osmanlılarda da Hotoz oldukça kullanılan bir başlıktır. Anadolu'da ise asırlardır kullanılan diğer bir başlıkta "Kebez" dir. Kebez'in baştan düşmemesi için çene altından "Sakal-Duruk" denilen bağlama bantlarıyla bağlanmıştır.

Selçuklular döneminde, saten veya kadifeden yapılan fantezi küçük tepelikleri prensesler ve statüsü yüksek olan kadınlar giymişlerdir. **(Resim 2.18-2.22)** Bunların kenarları altın süslerle süslenmiş, üstleride her zaman örtü ile örtülmüştür. Selçuklu kadın süsleme şekilleri, Anadolu'da yıllarca bir gelenek olarak devam etmiştir. Bölgelere göre, Anadolu kadın giyim ve süslemelerinde bazı farklılıklar olsada sonraki yüzyıllar içinde, Selçuklu süsleme ve giyim geleneği temel alınarak, günümüze kadar da yansımaları devam etmiştir.

Resim 2.17: Orta Asya Uygur Türklerindeki duvar resimlerinde dua eden, uzun tepelik ve "Boğtek" adı verilen başlık takmış olan kadın figürleri bulunmaktadır.

Resim 2.18: Selçuklu prenses ve soylu kadınları, saten ve kadifeden oluşan fantezi küçük tepelikleri kullanmışlardır.

Tarihi süreç içinde değişik biçimler almış olan taçlar, Doğu'dan Batı'ya soyluluk simgesi olarak geçmiştir. XV.yy'ın ikinci yarısından sonra Batı'dan Doğu'ya geri dönerek kadınların baş süsü olarak kullanılmıştır. Saraylı ve soylu kadınların yaygın olarak kullandığı, Taçların dilimli, tek taşlı ve diadem olmak üzere üç çeşidi bulunmaktadır. Tek taşlı taçlar, alnın ortasına gelecek şekilde saçlara yerleştirilmiştir. O devirlerde, kadınların alınlarına ve kahküllerinin arasına büyük ve değerli badem şeklinde Firuze taşların konulması en revaçta olan çeşitlerdendir. **(Resim 2.20)** Diadem taçlar, daha sade şekilde bir inci sırasıyla başı çevrelemiştir. Abbasi devri Cevsaku'l-

Hakani Sarayı'nın taht salonundaki sütunların üzerinde yer alan figürlerde ve Gaznelilerde aynı başlık çeşitleri görülmektedir. XVI. yüzyıl'da Osmanlı saray kadınlarının, diadem yani 'Kaşbastı' kullandıkları günümüze yansıyan örneklerden anlaşılmıştır. Dilimli taçlarında kendi aralarında tek dilimli, iki dilimli, üç ve daha fazla dilimden oluşan dört çeşidi bulunmaktadır. Dilimli taçlar, yüzyıllarca bütün uygarlıklarda kullanılmakla beraber, Anadolu Selçukluları tarafından da, orjinalliği bozulmadan uygulanmıştır. **(Resim 2.21)**

13. yüzyılın ilk yarısında Konya'da yapıldığı anlaşılan "Varka-Gülşah Mesnevisi " minyatürleri, Selçuklu döneminin giyim özelliklerini anlatan iyi bir kaynaktır. Savaşçı figürlerin çok çeşitli Tulgalar (Miğferler) ve yuvarlak, sivri tepeli ya da kulak ve ensede siperli başlıklar kullandıkları, bunun yanında, alnın üstüne tek taşlı taçları, yani diademleri takmış olmaları, gene Gülşah'ın alnında dikkati çeken değişik bir taşın bulunması, ve minyatürlerde farklı kıyafetlerle değişik şekillere girip farklı karakterler oluşturması, Selçuklu kadınlarının son derece özgür olduklarını göstermektedir. **(Resim 2.19)**

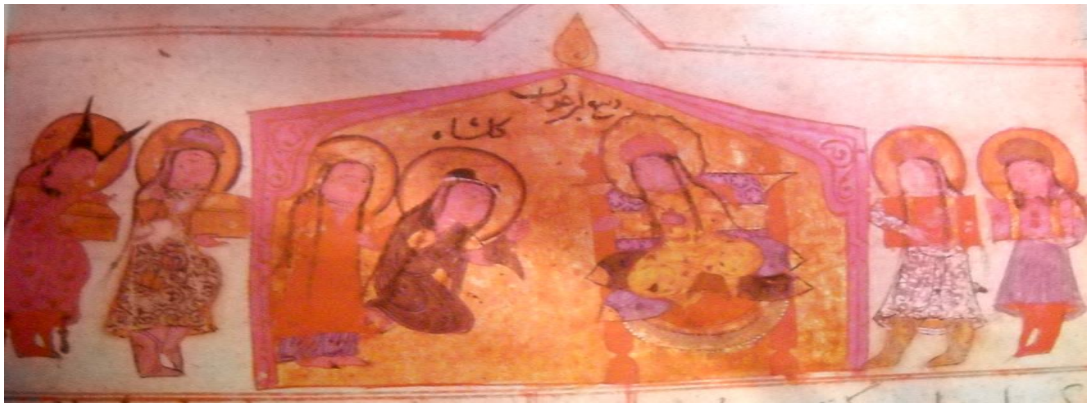

Resim 2.19: 13. yüzyılda, Konya'da yapıldığı anlaşılan "Varka-Gülşah Mesnevisi" Selçukluların giyim şekilleriyle diadem ve tek taşlı taçları anlatan güzel bir örnektir.

Resim 2.20: "Varka ve Gülşah" minyatürleri başlık çeşitlerini anlatan güzel bir örnektir. Varka'nın başında kavuk bulunmakta, hepsinin saçları uzun ve örgülüdür. Gülşah ve annesinin başlarında ise yaprak şeklinde kıymetli tek taş taç bulunmaktadır.

Gene 13. yüzyılda Cengiz Han'ın soyundan gelen prenseslerin getirmiş olduğu bir yenilikte şık ve süslü hanımların başlıklarına takmış olduğu tüyler olmuştur. Bu tüyler sonraki zamanlarda tepeliklerle kullanılmıştır. İbn Batuta, Kırım Hanı Sultan Mehmet, Özbek Hatununu anlatırken şöyle söylemiştir;

"*Hatun, başına Cevahir ile süslü, tepesinde Tavus tüyü bulunan Bağaltak adında bir taç giymişti.*" [21]

Bağaltak'lar, üç dilimden oluşarak tacı anımsatmaktadır. Kenarları değerli taş ve sırmalarla süslüdür. Sarayda yaşayan kadınların Bağaltaklarının alınlıklarında Tuğ'a benzer, çoğu Tavus tüyünden bir sorguç bulunmaktadır. Çok eski bir geçmişi olan Bağaltak, için Song Yun, Eftalitlerin kraliçesi Hatun ile ilgili şu bilgiyi vermektedir;

" *Yerlere kadar inen ipek bir giysi ve beş farklı renkte değerli taşlarla süslenmiş sekiz köşeli uzun sivri bir başlık olan Bogtak giymişti.*" [22]

Hilal motifi içeren Bağaltaklar da çeşitler arasındadır. I.Alaaddin Keykubad'ın yaptırdığı Kubadabad sarayı ve Konya dış kalesi kabartmalarında,

---

[21] Abdulhalik BAKIR,Ortaçağ İslamDünyasındaTekstilSanayi,Giyim-Kuşamve Moda, 446

[22] A.g.k, 447

Selçuklu kadınlarının giydiği başlıklar “Bağaltak” (Bogtak) ve “Üsküf” olarak anlaşılmıştır.

“ *Üsküf, uçları yukarı doğru sarkık, külahı andıran keçeden ya da çeşitli yün kumaşlardan yapılmış başlıktır.”* [23]

Ayrıca, sivri tepelikli saç topuzuna benzer başlıklarla bere biçiminde tepesi yuvarlak ve püsküllü olan başka başlık çeşitleride kullanılan örnekler arasındadır.

XIV. yüzyıla ait, mezar taşları arasında, Rana Hatun’a ait 737-1336 tarihli mezartaşında, oturmuş şekilde gergef işleyen bir kadın resmi bulunmaktadır. Kadının kafasında hanımlara ait fes’e benzeyen yuvarlak bir başlık bulunmakla birlikte, bu başlığın üzerinde yer alan ince bir tül arka tarafta toplanmış şekilde görülmektedir.

Resim 2.21: Kubadabat sarayı Konya dış kalesi kabartmalarındaki kanatlı melek figüründe ve büyük hakan Oğuzhan’ın minyatüründe görülen her iki figürde de üç dilimli başlık yer almaktadır.

[23] Fatma KARABIYIK BARBAROSOĞLU, Moda ve Zihniyet, 98

Resim 2.22: Kubadabat saray çinilerindeki kadın başlık çeşitleri arasında, elinde bereketin simgesi olan nar bulunan tepelikli başlık takmış olan kadın figürü, ve değerli tek taştan oluşan tepelikli başlık giymiş olan kadın figürleri bulunmaktadır.

Selçuklular döneminde kadınların baş süsleri çok sayıda ince örgüden oluşmaktadır. Bu örgülerin sayısı, yirmiyi, otuzu kırkı bularak, uzunlukları minimum bele kadar uzanmıştır. Sayıları kadının toplumdaki konum ve önemini gösteren örgülerin, gerekli görüldüğü zamanlarda uzatmak için takma saçlara başvurulmuştur. Selçuklularda, kadın saç örgüsüne "Örgüç" denilmiştir. **(Resim 2.23)**

Resim 2.23: Varka-Gülşah minyatürlerinde ve Samarra'daki dansçı figür resimlerinde,saçlar zülüflü, örgülü ve uzundur.

Saçların örülmeden önce veya yıkandıktan sonra taranması gereklidir. Tarama işi başkaları tarafından veya kişinin kendisi tarafından yapılmıştır. Bu dönemde tarağa "Targak" denilmiştir. Örgü modasını, dönemin kadın şairlerinden Erguvan Hatun, kocası Bedreddin'e yazdığı mektupta şöyle vurgulamıştır;

"Henüz saçlarım siyah, örgülerim zincir gibi olduktan sonra, sen yüz Niyazla bir kişi avlarsan, Ben bir gamze ile yüz kişiyi sürüklerim." [24]

Erguvan Hatun bu sözleriyle, o dönemde siyaha boyanmış veya doğal örgülerden oluşan saçların çok beğenildiğinden ve kadın güzelliğinin ön plana çıkmasındaki önemini dile getirmektedir.

13.yüzyılın ortalarında Kitabu't-Tiryak'ın resimlendirilmiş olan saray sahnesinde, o dönemdeki kadın ve erkek figürler birarada yer alırlar. Kompozisyonun tam ortasında başında taç olan kadının saçları örgülüdür. Ve iki örgünün uçları arkaya atılarak düğüm yapılmıştır.

Selçuklu kadınlarının saç süsleme biçimleri arasında, en çok beğeni toplayan modellere özel isimler verilmiştir. Bunlardan biride Art saç, (Arka saç) dır. Bu model, bir saç demeti üzerine ondan daha uzun başka bir saç demetinin yerleştirilmesinden oluşmaktadır. **(Resim 2.24), (Resim 2.25)**

Resim 2.24: Hun Türklerine ait, Kurgan'dan çıkan ilginç başlıklardan biride "Ahşap kadın başlığı"dır.Tamamen ahşaptan oluşan bu başlık sedir ağacından yapılmıştır.Başlığın tepesindeki keçeli bölümden örgülü at kuyruğu çıkmıştır.Bu örnek günümüze kadar gelebilen takma saç ve saç bağlarının öncülerindendir. At kuyruğu şeklindeki örgünün uçları ince beyaz bir keçeden, dar bir bantla bağlanmıştır.

[24] Abdulhalik BAKIR, Ortaçağ İslam Dünyasında Tekstil Sanayi Giyim-kuşam ve Moda, 448

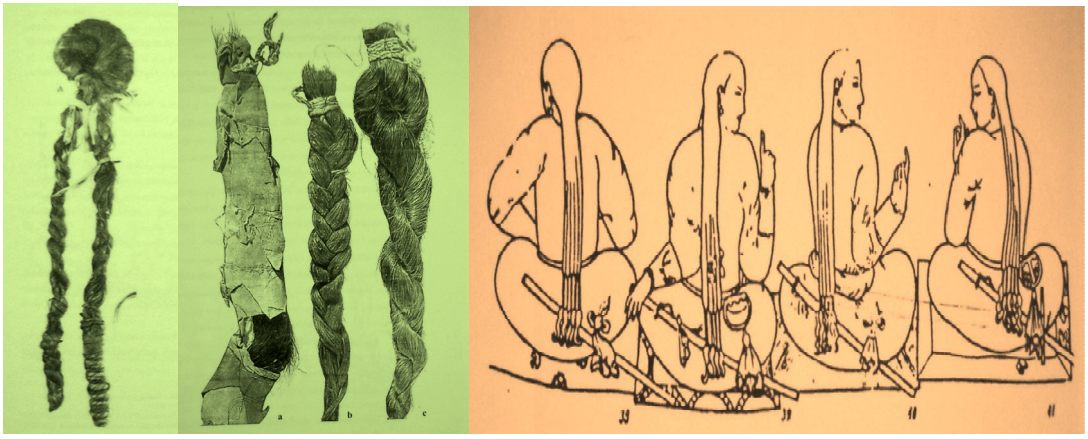

Resim 2.25: Hun Türklerine ait, Kurganlardan topuz ve iki örgü ile ipek kılıflara sarılmış örgülü uzun saçlar çıkmıştır. Diğer resimde ise, Göktürkler dönemine ait Afrasyab Sarayı duvar resimlerinde, uçları süslü örgülü uzun saçlarıyla arkadan görülen kadınlar yer almaktadır.

İslam dünyasında, çeşitli milletlere ait olan zengin ve yoksul kadın başlıkları, gelenek, görenek, inanç, örf, siyasi tercih ve iklimsel yapıya göre farklılık göstermiştir.

Selçukluların ve Türklerin eski dönemlerden beri, kadınlara karşı göstermiş oldukları anlayış, sevgi, saygı, hak ve özgürlükler kıyafetlerde de etkili olarak din, dil, ırk ayırmaksızın insanca yaşamalarına neden olmuştur.

Selçukluların, başlıklar dahil olmak üzere kılık kıyafet konusunda kadınlara, ayrıcalıklı haklar tanımış olmaları, ve o devirde uygulamaya konulmuş olan kılık kıyafet ile ilgili politik tutum, genel olarak çok fazla sürmeden kısa zaman sonra kadınların kendi seçmiş oldukları giyim tarzını takip etmelerine ve revaçta olan başlıkları giymeye devam etmelerine sebep olmuştur.

2.2. Osmanlı'da, Giyilen Geleneksel Kadın Başlıkları

Tarih boyunca, moda akımları, pek çok değişim göstererek, bir çok olaydan etkilenmişlerdir. Bu etkileşim sonunda karmaşıklaşmaya başlayan moda'nın, tarihsel anlamdaki geçmişine bakılacak olursa, değişim ve etkileşimi anlamak kolay olmaktadır. Bizans kültürünün Osmanlıdan etkilendiği gibi, Osmanlıda Bizanstan etkilenmiştir. Türklerin Anadoluya geldikleri dönemlerde kadınların başlarını örtme gelenekleri olmadığını, Anadolu Türk kadınlarının, kara çarşaf ve peçeyle örtünme geleneğinin, Bizans'tan gelme olabileceğine dair varsayımlarda bulunmuşlardır.

Kadın başlıkları, Osmanlı-Türk kültüründe yıllarca bir mesaj niteliği olarak kullanılmıştır. Aşiretlerde, Türkmenlerde, Oğuz kökenli boy aşiretlerinde ve yörüklerde evlenmemiş kızların başlarını örtmeleri gerekmemektedir. "Başını bağlamak" deyişinin altındaki gelenek 'Evlendirmek' anlamına gelmektedir. Anadolu'da değişik yörelerde "Başlık parası"nın ardında yatan gerçek düğün töreni sırasında erkek tarafı, gelinin başını altınların sıralandığı bir başlıkla bağlar. Bu başlık, yeni kurulan yuvanın sıkıntılı günlerinde bu altınları bozdurarak kullanması için ekonomik desteğidir. Başörtü oyalarıda renk ve süsleme çeşitleriyle, kız ya da kadının durumunu anlatan aynı zamanda giyen kişinin toplumsal durumunu gösteren, "Dul", "Nişanlı", "Bebek sahibi olacak", "Aşık", " kocasıyla arasının iyi olmayacağına dair" gibi simgesel anlamlar taşımaktadır. Başlıkların düzenleniş şekli, bazı bölgelerde, evlilik senelerini, başa süs olarak takılan altın sayısı belirlerken, diğer bir bölgede, ise başa bağlanan yemeni sayısı seneleri göstermektedir.Kendi tarzlarını kendileri yaratan kadınlar, başlarını geleneksel bağlama şekilleri doğrultusunda farklı tip ve biçimlerde bağlamışlardır.**(Resim 2.26)** Kendine ait geleneksel özellikleri bulunan kadın başlıklarının, giyilişlerinde sağa, sola, eğik yada dik takılış şekilleri, ve baştaki duruş biçimleri de bir anlam taşımaktadır.

Resim 2.26: Osmanlı-Türk kültüründe, kadın başlıkları yıllarca bir mesaj niteliği olarak kullanılmıştır. Tüm Oğuz kökenli boy aşiretlerinde, Türkmenlerde, yörüklerde kadınlar ve kızlar başlarını geleneksel bağlama şekilleri doğrultusunda farklı biçimlerde bağlamışlardır.

Ekonomik koşullar ve bölgesel özellikleriyle baş giyimleri, farklılıklar gösterirken, Osmanlı kadın kıyafetlerinde dönemlere göre, değişiklik gösteren, farklı başlıklar kullanılmıştır. Şehirli kadın giysilerinde, örtünmenin süsleme amaçlı olması, modanın oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Resim 2.27: 1717 yılında, İstanbul'a gelen İngiliz elçisinin eşi Lady Montequ, Türk giyim kültürünü inceleyerek İngiltere'deki yakınlarına yazdığı mektuplarda, Türk giyimi hakkındaki hayranlığını dile getirmiştir.

Lady Montequ, Osmanlı kadınının sokak giyimini bir yabancı gözüyle yaptığı gözlemlerini yazdığı mektubunda şöyle anlatmıştır; **(Resim 2.27)**

" *Hangi toplumsal konumda bulunursa bulunsun, hiçbir kadın Muslin ya da Yaşmak şeklinde iki örtü takmadan dışarı çıkamaz. Bu örtülerden biri gözler dışında bütün yüzü örter, diğeri de saçları gizler ve arkadan bele kadar sarkar…."* [25]

. 14.yüzyıl başlarında Nurettin Sevin minyatürden esinlenerek, Osmanlı kadın kıyafetini şöyle tasvir etmiştir;

"*Başındaki Hotozun üzerinde sırma işlemeler var. Önü sekiz sıra çaprazlı sırma entari, belindeki gayet ince ve uçları işlemeli beyaz kuşak da devrinin karakterindendir."* [26]

Resim 2.28: Osmanlı kadınlarının saçları ince ince örüldükten sonra iplerle birbirlerine tutturulup üzerlerine nazar boncukları ve çeşitli renklerdeki boncuklarla süslemeler yapılmıştır.

19. yüzyılda, Avrupa etkilerinin hissedilmeye başladığı dönemlere kadar, saç tuvaletlerinde; zülüf, kakül, ve ince örgülü saç modelleri kullanılmaya devam etmiştir. Lady Montequ, yaptığı gözlemleri sonucunda yazdığı mektuplarında;

"*Hiçbir takma saç kullanmadan yüz on adet örgü"* [27]

---

[25] Zeki TEZ, Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi, 273
[26] Fatma KARABIYIK BARBAROSOĞLU, Moda ve Zihniyet, 104
[27] A.g.k, 103

olarak saydığını belirterek, Türk kadınlarının saç süslerinin çeşitliliğinden bahsetmiştir. **(Resim 2.28)**

Osmanlı'da baş giyimi, dış giyimin tamamlayıcısı görevini üstenirken, tepesi altı dilimli, sivri külah biçimindeki başlık, en çok kullanılan aksesuarlardan biri olmuştur. Ayrıca 'Kaşbastı' denilen düz, beyaz ve ince bir örtü ile başı büsbütün örten ve saran çeşitlerde, kadınların sıkça kullandıkları başlıklar arasında yer almaktadır.

Resim 2.29: XVI.yüzyılın Osmanlı giyim şeklini anlatan önemli bir eser olan "Sultanın Meclisinde Müzisyen Kızlar" adlı minyatürde en dikkat çeken kuşkusuz başlıklardır.

"Sultanın Meclisinde Müzisyen Kızlar" minyatürü, 16. yüzyılın Osmanlı kadınlarının baş örtme biçimleri ve başlıkları hakkında ipucu veren güzel bir kaynaktır. Minyatürde, yanyana oturan müzisyen kadınlardan biri çelenk, diğeri tef en kenardaki ise el çırparak tempo tutmaktadır. Çelenk çalan kadın, arkaya doğru uzanmış olan başörtüsünün üstüne külah şeklinde başlık giyerek, alnının üstünede dilimli bir kaşbastı bağlamıştır. El çırpan kadında da aynı başlık türü bulunmaktadır. Tef çalan müzisyen kadında ise başlık yoktur. Uçları omuzlarına uzanan başörtüsünün üstüne ortası dilimli koyu renkte kaşbastı bağlamıştır. Elbiseleri ise önden açık, bele kadar düğmeli ve ufak yakalıdır. **(Resim 2.29)**

Resim 2.30: "Dilsuz Name" adlı minyatürde, kadın başlıkları diğer minyatürle benzer özellikler taşımaktadır.

Edirne Nakkaşhanesinde kopya edilmiş "Dilsuz-Name" minyatürlerindeki kadın figürlerinde de, aynı başlık türlerine rastlanmaktadır. Fakat yüzyılın sonunda II.Beyazıt dönemindeki minyatürlerde bu tarz başlıklar pek yoktur. **(Resim 2.30)**

İmparatorluğun sınırlarının genişlemesi, ekonomik koşullar ve İstanbul'un fethedilmesiyle yerleşik düzene geçilerek, kadın ve erkek toplumlarında farklılaşmaların oluşması, kadınların sokak kıyafetlerinin kurallarla sınırlandırılmasına sebep olmuştur.

Osmanlı kadınları, sokağa çıkarken en eski giysilerden biri olan mantoya benzeyen bol bir ferace giyerek, başlarınıda iki parçalı tülbentten oluşan yaşmakla örtmüşlerdir. "Mahreme" yada "Yaşmak" denilen bu örtünün, birinci parçası başı çevreleyip örterek çene kısmının altından tutturulur. İkinci parça ise, ağız ve burnu kapatacak şekilde sarılarak, yalnızca göz kısmı açıkta bırakmıştır. Yaşmak, ferace'nin üstünden aşağı doğru uzatıldığı gibi, yakanın içinden de çıkan çeşitleri bulunmaktadır. Yaşmak, daha çok saraylı kadınların ve zengin, statüsü yüksek kişilerin kolalayarak kullandığı beyaz bir örtüdür. **(Resim 2.31)**

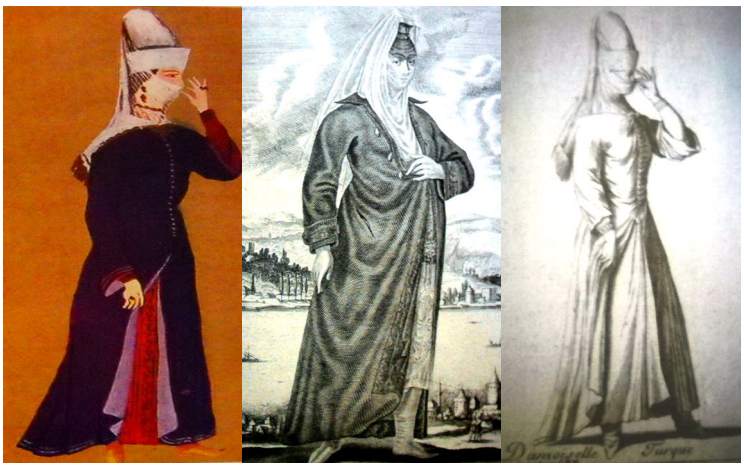

Resim 2.31: Osmanlı kadınlarının sokağa çıkarken kullandıkları ilk yaşmak ve ferace örnekleri.

Osmanlı kadın giyiminde, mevkiyi belirleyen en önemli şey kıyafetlerin ve başlıkların son derece değerli, ağır malzeme ve kıymetli taşlarla süslenmiş olmasıdır. Kullanılan malzeme ne derece büyük olursa, başlık ve kıyafetlerde o derecede büyük olmuştur.

Türkiye'de yüzün yarısını kaplayan yaşmak türü, 17.yüzyıldan sonra kullanılmaya başlamıştır. 16.yüzyılda ise, kadınların sokak giysilerinde, yaşmak ve feraceyle beraber peçe'de kullanılmıştır. Osmanlı imparatorluğu ve İslam dini hakkında bilgiler toplamakla görevlendirilen o dönemin en bilgili gezginlerinden Postel, seyahatnamesinde kadın giysileriyle ilgili şunları yazmıştır;

"*…Türkler başlarını, kafanın etrafından bağlanan örtüyle örterler. Hotoza altın ya da gümüşten, bazen de altın veya gümüş karışımı yarım ayak uzunluğunda, başın önünden sarkan elbisenin içine sokmadıkları bir kumaş parçası takarlar; bu yüzlerinin görülmemesini sağlayacak biçimde gözlerini ve başın kalan bölümlerini örten ince siyah serj veya etamin, koyu siyah ipekten yapılmış, işlemeyle süslü parçadır. Kadınların tümü kente giderken giysilerin üstüne beyaz güzel bir kumaş örterler. Bu giysi*

kadınların birbirinden ayrılmasını olanaksızlaştırır; öyle ki kadınlar bir arada bulunduklarında kocaları kendi karılarını tanıyamaz." [28]

Gene aynı dönemlerde, değişik ülkelerle ilgili bilgileri toplamakla görevli olarak İstanbul'a gelen Hans Dernschwam seyahatnamesinde, Osmanlı kadınlarının sokağa çıkarken başlarına ipekten yapılan, altın süslemeli bir başlık taktıklarını, başlığın üstünede ipekli, ince bir Musul kumaşı olan Muslinin en iyi türünden veya beyaz basmadan sırtlarını örten bir eşarp taktıklarını bu eşarpların ön kısmına bir karış uzunluk ve genişlikte bütün yüzü kaplayacak ancak görmeyi engellemeyecek ipekten siyah, ince bir tül tutturulduğunu yazmıştır. **(Resim 2.32)** Kadın köle ve hizmetkarların ise, sadece gözlerin açıkta bırakıldığı çarşaf benzeri beyaz bir kumaşla sarıldıklarını gözlemlerinden yola çıkarak yazmıştır.

Resim 2.32: 17. yy'dan sonra Osmanlı kadınları sokağa çıkarken, ferace ve yaşmakla birlikte yaşmağın ön kısmında yer alan bütün yüzü kaplayan ama görmeyi engellemeyen siyah ince tülden oluşan peçeler kullanmışlardır.

[28] Sevgi GÜRTUNA, Osmanlı Kadın Giysisi, 6

18.yüzyılın ilk yarısında ise Lale devrinin, zengin soylu hanımları birbirinden renkli ferace ve yaşmaklarıyla sayfiye yerlerinde kendilerini göstermişlerdir. Bu dönemde kullanılan, yaşmak kumaşları ince, beyaz ve saydamdır. Yaşmak üç parçadan oluşmaktadır; birinci parça kaşlara kadar uzanır, ikinci kısım, ağzı kapatır. Çevresi sırmalarla süslü önü geniş oval kesimli olan son parça ise, oldukça gevşek bağlanmıştır.Gevşek bağlanmasının sebebi, ise Hotozların geniş olmasından kaynaklanmaktadır. **(Resim 2.33)**

18.yüzyıldan sonra Batı etkilerinin hissedilmeye başladığı dönemlerde, baş süslerinde çeşitliliğin çoğalmasıyla, hotozların altındaki uzun saçlarını ince örgüler şeklinde ören kadınlar, ön ve arka kısımlardan zülüfler bırakmışlardır.

Lale devrinin göz alıcı kıyafetler giyen kadınları, dikkat çekmek ve kendilerini olduğundan daha uzun göstermek için, başlarına altın işlemeli yada değişik güzel kumaşlarla kaplanmış karton başlıklar, takmışlardır. Bu başlık kirpiklere kadar uzanmış olan bir örtünün altında kalarak, yüzün diğer kısmıda, arkadan sımsıkı bağlanmış oldukça ince, başka bir örtü ile gizlenmiştir.

Resim 2.33: 18. yüzyılın yarısında, Lale devrinin zengin ve soylu kadınları, birbirinden renkli ferace ve yaşmaklarıyla sayfiye yerlerinde boy göstermişlerdir. Bu devirdeki yaşmaklar, son derece ince saydam ve beyazdır.

XIX. yüzyılın önemli kadın gezginlerinden Pardoe, İstanbul'da giyilen yaşmağın oldukça ince Muslinden yapıldığını, bu incelikten dolayı renkli Hotozların üstündeki pırlanta iğnelerin bile gözüktüğünü, yaşmağın ağız kısmının üst tarafına kadar çıkarak, pek çok kereler burnun ucuna kadar uzandığını ve yaşmağın feracenin alt kısmında kaldığını; aslında başka yerlerde, yaşmağın çoğu kez çenenin altında bağlanarak, feracenin üzerine doğru uzatıldığını ve tüm sırtı kaplayarak örttüğünü, çok sıkı bağlanmasından ve kalın patiskadan yapılmasından dolayıda, kefene benzetildiğini yazmıştır. Ayrıca gene bu yüzyılda kadınlar, 'Makrama' diğer bir deyişle 'Mahrama' adı verilen kenarı işlemeli örtüyüde kullanmışlardır. **(Resim 2.34)**

Resim 2.34: XIX. yüzyılda, Osmanlı kadınları sokağa çıkarken "Mahrama" adı verilen kenarları işlemeli olan uzun örtüleri kullanmışlardır.

İlk yaşmaklı Türk kadın minyatürlerine, Silvestre'nin 1680 yılındaki albümünde rastlanmıştır. Yaşmak ve ferace 1889 yılında Padişahın emri ile saray kadınları, dışındaki tüm halk için kullanmamaları konusunda yasaklanmıştır. Feracelerden sonra "Çar" lar ortaya çıkmıştır. Kadınlar, bu yasaklardan sonra ferace yerine çarşaf kullanmaya başlamışlardır. İlk çarşaf 1892'de giyilmiştir. İlk kez çarşaf giyen kızlar, açık renkten başlayarak koyu

renk çarşafa doğru renk değişimi geçirmişlerdir. Ayrıca, bu dönemde "Yeldirme" ve "Maşlah" larda giyilmiştir. **(Resim 2.35)**

Resim 2.35: Osmanlı kadınları, feraceden sonra "Maşlah", "Çar" adı verilen giysileri ve pelerinli torba şeklindeki çarşafları giymişlerdir.

Çarşaf modasını istemeyen bazı çevreler, yasaklanması için şu kışkırtıcı sözleri söyleyerek;

"Çarşaf modası yaygınlaşırsa, erkekler de bu kıyafete kalın peçe takıp Padişaha suikast düzenleyebilirler." [29]

Çarşaflı kadınların etek ve pelerinlerinin, İstanbul asayiş görevlileri, tarafından boydan boya makasla kesilmesine sebep olmuştur. İki yıl boyunca eli makaslı dolaşan asayiş görevlileri, kadınların eteklerini kesmişlerdir. Bu uygulama sonuçsuz kalarak çarşaf modası, devam etmiş yaşmak ve ferace tarihe karışmıştır. II. Abdulhamid'in örtünme konusuyla ilgili 1904 yılında yayınlanan emri şu şekildedir;

"*Müslüman ailelerin eskiden beri giydikleri Çarşaf ve Feracelerin şekilleri son zamanlarda bozulmuş, istenen koşulları yitirmiştir. Çarşaflar entarilere benzeyen bir şekle girmiş, kolsuz Feraceler geleneklere uymayacak derecede açılmıştır. Yaşmakların inceliği, kadınların gizli*

[29] Zeki TEZ, Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi, 255

yerlerinden olan saçların gözükmesini kolaylaştırıyor. Kimi kadınların Asker ceketlerine benzeyen manto giydikleri görülmektedir…Bu emre aykırı hareket eden kocalar ve babalar hakkında son derece şiddetle muamele edilecektir. " [30]

Bu devirde Hükümet zayıflığından faydalanmak isteyenler, cahil kesimi ve hocaları memnun etmek için halkın giyim şekliyle, fazlasıyla uğraşmışlardır. Birinci dünya savaşı yıllarında kadınların, çarşaf etek boylarının kısa olması nedeniyle yollarından geri döndürüldüğü zamanlar bile olmuştur.

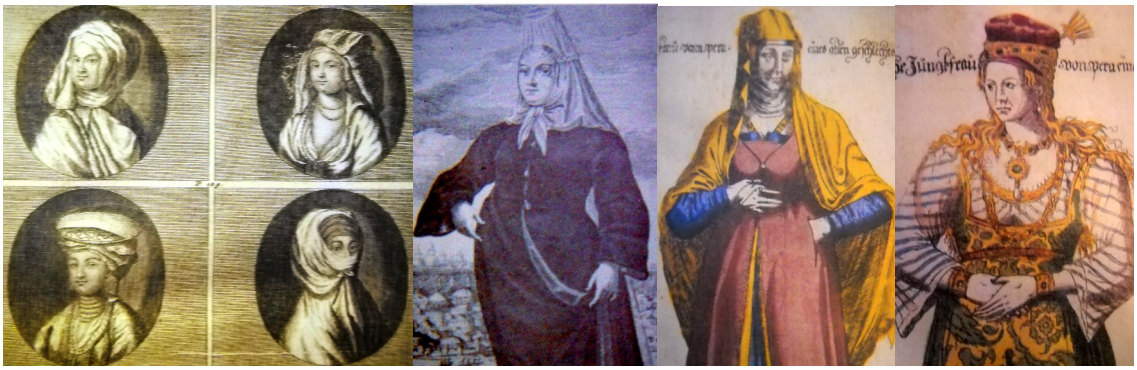

Resim 2.36: Gayrimüslim kadın başlıkları, müslüman kadın başlıklarına göre renk ve saç süsleme biçimleriyle farklılıklar göstermiştir.

Osmanlı devletinde Hıristiyan, müslüman, musevi gibi gayrimüslim toplumların kendine has giyim şekilleri vardır. Böyle olmasının sebebi, ayrımcılık gösterisinde bulunmak değil. Kimin yönetici kimin yöneten olduğunu net bir şekilde göstererek, sınırları belirlemek ve etnik gruplar arasındaki görgü kurallarının işleyişini kolaylaştırmaktır. Gayrimüslimlerin başlıklarının müslümanlarla benzer şekilde olmamasına oldukça önem verilmiştir. Bundan dolayı, serpuş üretimide kumaş üretimi gibi Divan denetimi altında yapılmıştır. Yahudi kadınların giysi şekilleri Türk kadınların giyim şekilleriyle benzer taraflarının bulunmasıyla beraber, yahudiler asla yeşil, beyaz ve kırmızı renkleri giymez, çoğunlukla mor renkli giysi ve

[30] Zeki TEZ, Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi, 255

başlıkları tercih ederlerdi. Yahudi kadınlarının saç ve süs şekilleride farklılıklar göstermiştir. Saçlarına bir metal parçası takan kadınlar, saçlarının üstüne saten bir örtü örterek, bu örtüyede işlemeli bir mendil bağlamışlardır. Gayrimüslim kadınlar, müslüman kadınlarla aynı başlıkları taksalar bile bunların Atlas yada Kutnu'dan olanlarını giymişlerdir. Ermeniler ise, yahudiler gibi giyinerek, başlarına alaca renkli kuşak sarmışlardır. **(Resim 2.36)**

Bunun yanında, sarayda yaşayanlarla, asker, esnaf, ve din adamlarında özel giyim şekilleri ve başlıkları bulunmaktadır. Ayrıca cinsiyet, yaş, rütbe gibi faktörlerde giyim şekillerini etkileyen önemli sebepler arasında yer almaktadır.

Resim 2.37: Osmanlı saray kadınlarının başlarına taktıkları taçlar ve mücevherlerle süslenmiş başlık çeşitleri.

Tüm zamanını hiyerarşik düzen içinde ve haremde geçiren saraylı kadınların kıyafeti, halkın kıyafetinden daha itinalı olmuştur. Özellikle sarayda yaşayan kadının başlığı sıradan halktan kişinin baş örtme şekilleriyle, farklılıklar göstermiştir. Saraylı kadınlar taç takarken, bu tacın üstünde ve arkasında küçük plise bir krep bulunmaktadır. Taftadan başlığın çevresinde ise, iki kere dolanan bir çeşit kordon yer almaktadır.Halktan sıradan kadınlar basit başlıklar giymişlerdir. **(Resim 2.37)**

Günümüzde ise, köylerimizde başlıklara ve baş süslerine kıyafetten daha çok ilgi gösterilmektedir. Çeşitli modellerle yöresel ve zarif bir çizgi yakalayarak, Geleneksel Anadolu başgiyimi formları oluşturulmuştur. Başa giyilen başlıklar, Geleneksel giysilerin önemli tamamlayıcılarından biridir. Türk kadınlarının, ev içinde başları açık olarak gezme alışkanlıkları olmadığından dolayı hotoz, fes, arakçin, ve tepelikleri başlarına giyerek, başlık üstünede tülbent ve yemeniyi değişik biçimlerdeörtmüşlerdir.Bu başlıkların düzenleniş biçimlerinde, giyen kişinin beğenisi ile bölgenin geleneksel özellikleri esas alınmıştır. Her bölgeye ve her döneme göre farklı özellikler göstermişlerdir. **(Resim 2.38)**

Resim 2.38: Günümüzde köylü kadınları, yörelere göre değişen başlıklara ve süsleme şekillerine giysilerden daha çok ilgi göstermektedirler.

2.2.1. Hotoz, (Kotaz, Kaytaz)

Asıl adı Çağatayca'da "Kotaz" yada "Kaytaz" dan gelme olan Hotoz, kadınların süs olarak, saçlarının üstlerine taktıkları değişik renk ve biçimde, kullandıkları kalın ve sağlam kumaştan yapılmış basit bir takke şeklindeki kadın başlığıdır. Üzerine yemeni, saire yada benzeri örtü çeşitleri dolanarak kullanılmaktadır. Diğer bir şekliyle, kendi saçlarıyla yaptıkları baş süsleride denilebilir. Hotoz'un diğer bir anlamı ise;

"Türkistan'ın bir cins uzun kıllı öküzünün kuyruğundan yapılan tuğ ile at gerdanlarına süs olarak asılan püskülün adıdır." [31]

Yakın döneme kadar yetişkin, yeni evlenecek kızların ve her yaş grubundaki kadınların, kullandıkları en yaygın baş tuvaleti olan hotoz, Osmanlı kadınlarının, günlük kullanımda tercih ettikleri bir çeşittir. Sokağa çıkan hanımlar yaşmaklarının başlarını örten kısmını hotozun üstüne atarak bağlarken, hotoz takmayan kadınlar ise örgülü saçlarının üzerine yemeni örtmüşlerdir. O dönemde hotoz, yahudi kadınlarınında oldukça sık kullandığı bir başlık olmuştur.

Hotozlar, devirlere göre farklılıklar göstermiştir. 17.yüzyıldaki kadınların evlerde kullandığı hotozlar, genelde kırmızı kumaştan yapılarak dört parmak yüksekliğinde, etrafları bir sıra inci dizisiyle süslenmiş olup bir tarafı eğik olarak takılan mendil ile çenenin altından bağlanarak kullanılmıştır.**(Resim 2.39)** Sokakta ise, 5-6 köşeli altın yaldızlı mukavva ya da altın işlemeli Broker kumaştan yapılmış hotozların boyu oldukça yüksek olup üst kısıma doğru daralmaktadır. Doğal çiçeklerle yada altın, gümüş veya mücevherlerle süslenerek sade düz bir mendille özensiz şekilde bağlanmış hotozun üstüne geçirilen yaşmakla sadece göz kısmı açıkta kalacak şekilde görünmektedir.

18.yüzyılda kadınlar, taç şeklindeki inci ve elmaslarla süslenmiş hotozlar kullanmışlardır. Hotozların ön kısmı değerli taşlardan oluşan çiçek ve sorguçlarla süslenmiştir. Ayrıca "Tantura" adı verilen gümüşten yapılmış yüksek hotozlarda bu dönemde kullanılan çeşitler arasındadır. Hotozların yapımında daha çok "Krep" ile "Yakud Papazi" denilen fabrika bürüncüğü kullanılmaktadır.18.yüzyıldan sonra, hotozlar kışın kadifeden yazın, ince ipek kumaş çeşitlerinden yapılmıştır. **(Resim 2.40)**

---

[31] Zeki TEZ, Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi, 245

Hotozların çevresi arzu edilen zevk ve zenginlik derecelerine göre değişen değerli taşlar, çiçekler ve pırlanta taşlı iğnelerle süslenerek, sırma ipekli başörtülerle örtülmüştür.

Resim 2.39: 17.yüzyılda, Osmanlı kadınlarının kullandığı dört parmak yükseklikte inci ve değerli taşlarla, sorguçlarla süslenmiş Hotozlar.

Resim 2.40: 18.yüzyılda, Osmanlı kadınlarının kullandığı gümüşten yapılmış olan "Tantura" hotoz ve sorguçlu, inci, elmas gibi değerli taşlarla süslenmiş diğer hotoz çeşitleri.

Hotozlar, benzetilme şekillerine, kreplerin rengine ve düğüm şekillerine göre, saraylı hotoz, dudubumu hotoz, çimdik hotoz, tandır hotoz, gelin sorgucu hotoz, felek tabancası hotoz, küp kapağı hotoz, kürdi hotoz, zeyrek yokuşu hotoz, kayık hotoz gibi isimler almıştır. Genelde yüksek mevkiye sahip, zengin hanımların hotozları mücevherler ve değerli taşlarla süslenmiştir. Hotozlar, günümüz kadın şapkalarındaki gibi giyilen kıyafetlerin renk ve kesimlerine uygun olarak yapılmıştır.

" *Över kızım över, kendini över. Hotozu büyük, tavanı döver."* [32]

Şeklindeki tekerleme, kendini beğenmiş hanımlara gönderme yapmak amacıyla söylenmiştir. Eski Türk kadınları, yemeni, krep, namaz örtüsünü, evde, haremde kullanmışlardır.Eski mezar taşlarında ve yabancı ressamların yapmış olduğu, Osmanlı saraylarında ve haremde şöhret olmuş sultanların portrelerinde değişik modellerdeki hotoz örneklerine rastlanmaktadır.

2.2.2. Fes

Tepesi düz olan, genellikle kırmızı püsküllü, silindir şeklindeki şapkaya verilen isimdir. Fes adını, kırmızı çuhasının yapıldığı Fas'ın Fez kentinden almaktadır. Genelde kırmızı renkli bir baş giysisidir. Kırmızı rengini kızılcık boyasından almıştır. Narçiçeği kırmızısından karaya çalan koyu güveze giden renk tonları bulunmaktadır. Kumaşın renklerine görede çeşitleri artmaktadır. Asıl rengi kırmızıdır. Fes tonları gittikçe koyulaşarak, kırmızı, orta renk al, nar çiçeği, (Vişne çürüğü), güvez ve siyahtır. Fes renkleri, giyen kişilerin ruh hallerini de yansıtmaktadır.

Çağdaş büyük yazar Ahmet Rasim, bir yazısında şunları anlatmıştır;

" *Fes umumiyetle eğri giyilir; kaş üstüne kadar eğik olur, yana, arkaya atılır, bazen ön tarafta, tabla ile kenarında hasıl olan çukura "Yar tekmesi" denilir. Zarafet dilinin yar tekmesi dediği bu çukurun kopuklar arasındaki adı "Kuş yuvası" dır. Fes, perçem ve kakül üstünde, halka kıvırcık saçlar üzerindeki duruşa ve edaya ve simanın da şekline göre açar, yakışır. Kulaklara kadar geçen fes ise gönlük verir. Kenarı geysularla süslü olursa hal ehlinin ağzında "Kapatma Sümbül Saksısı" denilir."* [33]

---

[32] Reşat Ekrem KOÇU, Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü,132

[33] A.g.k, 115

Resim 2.41: 16 yüzyılda yaygınlaşan kadın fesleri, inci elmaslarla süslü, altın tellerle işlenmiş çeşitleriyle erkek feslerinden daha gösterişlidir.

Fes, birçok müslüman ülkesinde olduğu gibi Osmanlılarda da kullanılmış bir başlık çeşitidir. Kadınlarda 16.yüzyılda yaygınlaşan fes, günlük hayatta hotozdan daha çok rağbet görmüştür. Çoğunlukla, kadınların başlarına taktıkları fes ve tepelikler inci ve elmaslarla süslü altın tellerle işlenmiş olduğundan erkeklerin feslerinden daha gösterişlidirler. **(Resim 2.41)** 15. yüzyılda, Fatih Sultan Mehmet döneminde, erkeklerin üzerine sarık sardıkları külah biçimindeki başlığın benzer şeklini, kadınlar özelliklede gelinler kullanmışlardır. Günümüzde Anadolu'nun bazı yörelerinde, gelinlere bu tip başlıkları, yani fes'i giydirme adetleri halen devam etmektedir. İstanbul'da, Pertev Paşa, türbesindeki, fesli kadın kabir taşları, günümüze yansımış önemli kalıntılardır. Anadolu'da ise fes, hotoz'a göre daha çok tercih edilmiştir. Kadınlar sokağa çıkarken, fes'in üstüne Bürgücan atarak kullanmışlardır. İstanbul kadınlarında ise, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, fes'in yerini hotozlar almaya başlamıştır.

2.2.3. Arakçin

Külah ya da kavuğun altına iç kısımların ve kenarlarının ter ile yağlanıp kirlenmesini önlemek için giyilen ince kumaştan dikilmiş veya örülmüş, çoğunlukla yarım daire biçimindeki takke çeşitidir. Arakçinin açılımı ise şöyledir; Arak; Arapçadan, Ter; çinde Farsça ciden; toplama

kökünden toplayan anlamındadır. Arakçin, yani "Ter toplayan" anlamına gelmektedir. Halk dilinde "Terlik" diye de bilinmektedir. **(Resim 2.42)**

Resim 2.42: Arakçin, külah yada kavuğun altına giyilen ince kumaştan dikilmiş veya örülmüş çoğunlukla yarım daire biçimindeki takke çeşitidir.

Arakçinlerin, herhangi bir kumaş türünden sadeleri ve çok ince pamukluları olmak üzere, iki çeşiti bulunmaktadır. Her iki çeşit içinde Arakçinlerin dikişlerine son derece özen gösterilmiştir.

M. Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri" adlı eserinde Arakçin'den şu şekilde bahsetmektedir;

" *İstanbul'da Büyük Kapalı Çarşının Dua meydanı denilen yerinde bazı ev kadınları sıçan dişi tabir ettikleri göz görmeyecek ince dikişle diktikleri Arakçinleri 5-6 kuruşa satarlardı."* [34]

2.2.4. Tepelik

Genel olarak Anadolu'daki, köylü kadınlarının altın ve gümüş paralarla, kimi zamanda kıymetli taşlarla süsledikleri, yassı, tas biçimindeki bir başlıktır. Tepelikler, yanlızca kadın fesleri üstüne değil doğrudan bir serpuş gibi saç üzerine de oturtularak kullanılmıştır. **(Resim 2.43)**

[34] Reşat Ekrem KOÇU, Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü,14

Resim 2.43: Osmanlı kadınları, tepelik adı verilen tas biçimindeki altın ve gümüş paralarla süslenmiş yayvan levhaları kullanmışlardır. Tepelikler, inci ve çeşitli püskülcüklerle süslenmiştir.

Fes üstüne yerleştirilenler, gümüş, altın, ve yaldızlı bakırdan, fes tablasını kaplayacak şekilde yapılmış daire biçiminde nakışlı, aynalı, madensel bir levhadır. Dairenin etrafı, inci veya çeşitli süslerden oluşan püskülcükler ve altınlar asılarak, süslenmiştir. Saç üzerine konulanlar ise, gümüş, altın, ya da yaldızlı bakırdan yapılmış, yayvan şeklindedir. Genel olarak gümüşten yapılan, çevresine ve alın kısmına gelecek bölgeye, gümüş ve altın paralar dizilerek süslenmiştir. Üst kısmı mercan ve zümrüt taşları ile süslenmiş olanlarıda bulunmaktadır.

Nureddin Rüşdi Bingöl "Eski Eserler Ansiklopedi" sinde Tepelikle ilgili şunları yazmıştır;

" *Hala Şark köylü kadınlarının kullanmakta devam ettikleri yassı bir tas biçiminde gümüşten yapılmış bir başlıktır. Bazen altından yapılmış olanları da vardır. Etrafına ve alnına gelecek yerlerine altın ve gümüş paralar dizilerek süslenir. Üzerinde Zümrüd ve Mercan, Seylan taşları da oturtulmuş olur. Bir zamanlar 168 Dirhem ağırlığında altın bir tepelik İstanbul Bedestenine gelmiş ve Paris ile iş yapan Musevi bir kuyumcu tarafından*

800 liraya alınıp Paris'e gönderilmişti. Gümüş tepeliklerin içinde yarım okka çekenleri bulunur ve Dirhemi 25 kuruştan satılır. (1939 piyasası). " [35]

2.2.5. Tülbent , (Dülbent)

Tülbentin özgün anlamı, erkeklerde fes yada külahların etrafına sarık şeklinde sardıkları çok ince beyaz sarıklık kumaştır. İsmini ilk kez Orta Fransa'daki Tulle şehrinden alan 'Tül' genel olarak pamuk ve ipekten, saydam ve gözenekli olacak kadar ince dokunmuştur. Osmanlılar "Tül" sözcüğünü "Bağ-Demet" anlamına gelen ve Farsçada kullanılan "Behd" sözcüğü ile birleştirerek"Tülbent" sözcüğünü oluşturmuşlardır.Böyle denmesinin sebebi Tülbent'in, çoğunlukla toplumda belli başlı kişiler tarafından küçük bir başlığın üzerine sarılmasıdır. Osmanlılarda bundan yola çıkarak "Sarılmış" anlamına gelen "Sarık" sözcüğünü türetmişlerdir. **(Resim 2.44)**

Resim 2.44: Tülbent, toplumda çoğunlukla belli başlı kişiler tarafından küçük bir başlığın etrafına sarılır. Kadınlarda ise tülbentler daha çok başı örtmek için değişik şekillerde kullanılmıştır.

Sarık tülbentten oluştuğu için İtalyanca ve Portekizce'ye "Türbante" olarak girerek, Fransızca'da "Türban" şekline dönüşmüştür. Tülbentten genel olarak, değirmi kesilen parçalar üzerine, yazma usulü ile nakışlar basılarak, kadınlara baş ve namaz yemenisi yapılmıştır. Seyrek ve sık dokunuşlarına, keten ve pamuk ipliğinden oluşlarına göre çeşitleri bulunmaktadır. Eski dönemlerde en değerli olanı sarıklık için dokunmuş olanıdır.

---

[35] Reşat Ekrem KOÇU, Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, 227,228

Evliya Çelebi, dülbendci esnafı için şöyle söylemiştir;

“ *Pirleri Peygamberimizdir, kendileri de bir zamanlar beyaz Destar sarmışlardır.* ” [36]

Günümüzde, günlük hayatta, çok çeşitli yerlerde kullanılmaktadır. Özellikle Tıp alanında, cerrahide kullanılan yara bezleri, sargı bezleri tülbentten yapılmaktadır.

2.2.6. Yemeni

Üzerine çiçekli motif desenleri, el kalıplarıyla basılarak, yapılan değirmi kesimli Tülbent’dir. Düz beyaz yemenilerin, altın veya gümüş pullarla işlenmiş şekillerine, Telli-Pullu yemeni denilmektedir. Diğer bir deyişle, üzerine kalıpla çiçek resimleri basılmış, ince bez ve yazmadır. Adını, eski dönemlerde, Yemen’de yapılmış olduğundan dolayı aldığı düşünülmektedir. Etrafına oya işi yapılarak süslenen, yemenilerin iki çeşit bağlama şekilleri bulunmaktadır.

Resim 2.45: Yemeni bağlama çeşitleri Kundak ve Salma yemenidir. Orta sınıftaki insanlar ve Anadolu’daki kadınlar tarafından çoğunlukla kullanılan bir çeşittir.

Bunlar, kundak ve salma yemeni bağlama çeşitleridir. Kundak yemeni, alın, şakaklar ve ensede kakül, perçem bırakılacak şekilde saçlar yemeni içinde sıkıca toplanarak bağlanır. Salma yemenide ise, saçlar örülür veya

[36] Reşat Ekrem KOÇU, Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü,98

arkada sırtüstüne bırakılacak şekilde bağlanır. Değirmi biçimindeki yemeni, ortadan verev olacak şekilde katlanarak üçgen yapılır. Üçgenin uzun kenarı alın üstüne getirelerek, köşe kısmı arkada saç örgüsü üzerine serbest olacak şekilde bırakılır. Diğer iki ucu, arka kısımdaki saç örgülerinin altından çapraz olarak dolaştırılarak, alın kısmının üstünde bağlanır. Yemeni daha çok, esnaf ve orta halli halk, tarafından kullanılmıştır. **(Resim 2.45)**

Kadınların başlarına taktıkları yemeniler, sade, etrafı oyalı düz, beyaz bir tülbent şeklinde olabilirdi. Ancak, çiçekli desenlerle basma yapılarak süslenmesine "Yazma, Yemeni" denilmiştir. Yazma yemenilerin nakışları ve etrafındaki çizgileri kalıpla basıldıktan sonra, çiçekli ve yapraklı kısımları teker teker elde fırça ile el emeği, göz nuruyla boyanması yazma, yemeniyi daha çok değerli kılıp, onu üstün yapan özellikler arasına sokmuştur.

2.3.Türkiye'de Geçmişten Günümüze Kadın Şapkası ve Giysi Tasarımındaki Yeri

2.3.1. 1920'li Yıllarda Şapka

20'li yıllar, daha çok I.Dünya savaşının etkisiyle oluşan yara izlerinin yok edilmeye çalışıldığı, yaraların sarıldığı yıllar olmuştur. Günümüzdeki gibi bir moda anlayışından 19. yüzyılın ikinci yarısından önce söz etmek oldukça zordur.

I.Dünya savaşının sona ermesinin ardından, moda yeniden canlılık kazanmaya başlamıştır. 1900'lerin başlarında görülen, büyük şapkaların yerini üst kısımları süslü, belli bir açıyla başa oturtulan küçük şapkalar, almıştır. Büyük fiyonklu yan takılan kepler ve çiçek, rozet, tüy, fiyonk gibi çeşitli süs malzemelerinin saçlara tutturulmasıyla hanımlara değişik bir tarz kazandırılmıştır. **(Resim 2.46)**

Gözleri gizlemesiyle romantik bir hava estiren ve adını "Kap" eyaletinden almış olan, sade kaplin kenarlı şapkalar ve başa iyice oturup başın şeklini almış olan değişik şapka çeşitleride o dönem için en çok tercih edilen modeller arasında olmuştur. **(Resim 2.47)**

Resim 2.46: Birinci Dünya savaşının sona ermesiyle moda canlanarak, 1900'lerdeki büyük şapkaların yerini 1920'lerde üst kısımları süslü, belli açılarda takılan küçük şapkalar almıştır.

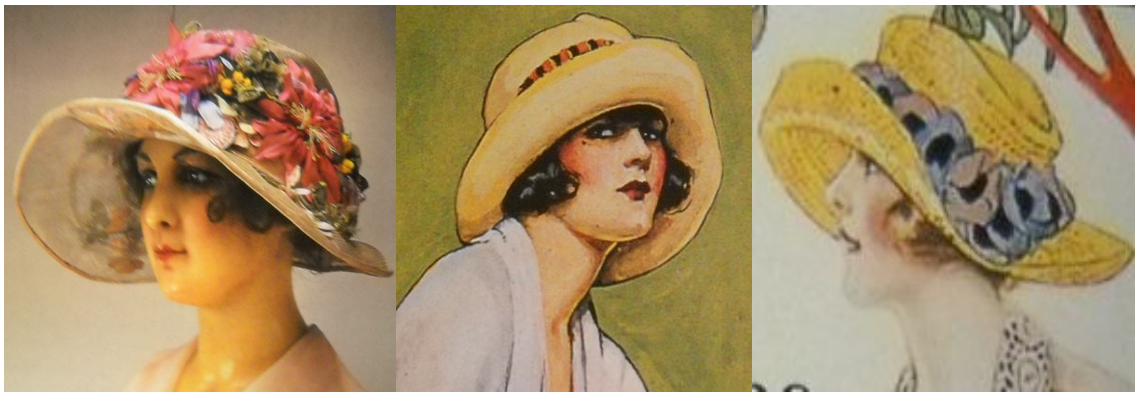

Resim 2.47: Gözleri gizlemesiyle romantik bir hava estiren ve adını "Kap" eyaletinden alan kaplin kenarlı şapkalar.

19. yüzyılın kadın şapkaları, kurdeleler, kuş tüyleri, dantel, tül ve güllerle süslenirken, savaş etkisindeki ilk yılların sonlarında moda silüeti değişmeye başlayarak, şapkaların stil farklılıkları artmış malzemeler çeşitlilik kazanarak kadınlar, kendi zevk ve isteklerine göre şapka siparişi vermeye

başlamışlardır. Form ve materyaller ile şekillenen şapkalara “Tete de Negre”, “Chapeau Niniche” denilmektedir. Çiçek ve şeritler ile süslenmiş olan bu şapkalara değişik, süslü adlar verilmeye başlanmıştır. Şapka, kadınlar için aksesuar olmanın ötesinde farklı bir role de sahiptir. Mevsim koşulları ne olursa olsun şapkalarına oldukça düşkün olan kadınlar, başlarına şapka giymeden asla dışarı çıkmamışlardır.

Resim 2.48: Çarliston dansının popülerleşmesinin ardından, Çarliston tarzı kep (tas) tipi şapkalar kısacık saçlarla beraber kullanılarak moda olmuştur. (1922-23 Resimli Gazete)

1920’lerde, kadının düşünsel anlamdaki değişimleri, modaya yansıyarak özgürleşme eğilimleri artmış ve Çarliston dansının popülerleşmesiyle, Çarliston tarzı, kep (tas) tipi şapkalar, kısacık saçlarla beraber kullanılarak, şık bir imaj sergilenmiştir. **(Resim 2.48)** Savaşın etkisiyle oluşan erkeksi ve sade çizgiler kendini gösterirken, Fransız kadın kahraman Jeanne Darc’ın saç modelinden esinlenerek saçlarını, “ A la Jeanne D’arc” stilinde omuz

hizasında kestirmişlerdir. Uzun saçın bakımı o dönemler için oldukça zor olduğundan çok fazla tercih edilmemiştir.

1920-21'li yıllardan itibaren, modanın yönü şekillenmeye başlamıştır. Materyaller, desenler ve renkler çeşitlilik göstermeye başlamış ve şapkalar alnın alt kısmına çekilerek giyilmeye başlamıştır. Saçlar bu şekillere uygun bir model olan "Oğlan işi" tarzı kesilmiştir. Şapkanın başa tam oturması için, şekli ve bedeni önemli olmuştur. 20'lerin sonlarına doğru elbiselerin değişime uğramasıyla beraber buna bağlı olarak şapkalarda değişim geçirerek alın kısmı daha çok öne çıkmıştır. Kısa ve geniş eteklerin giyilmesiyle beraber şapkalarda yatay düzleminden uzaklaşarak belli açılarda ve uzun tüylü aksesuarlarla beraber kullanılarak değişkenlik göstermeye başlamıştır.

1924'te büyük kloş şapkaların moda olmasının ardından Türk kadını, tarafındanda benimsenerek, Cumhuriyet öncesinde peçelerin altına gizlenmiş olan yüzler ortaya çıkmıştır. **(Resim 2.49)**

1927'de "Tek gözlü şapka" modeli tanıtılarak, 20'li yılların sonlarına doğru şapkalar, yüzü daha çok ortaya çıkaran ve daha dengeli oturan bir şekil almıştır.

1928'te ise, şapkalarda kulakların görünmemesi esas alınarak, yaz modasında, hasır ve fötr en çok kullanılan şapka modelleri arasında yer almıştır. **(Resim 2.50)**

Spor aktivitelerinin çoğalması, sosyal hayat içinde faal olarak yer alma istekleri, kullanışlı ve rahat kıyafetler giyme ihtiyaçları sonucunda, fonksiyonel ve dar Röverli şapkaları kullanmışlardır. İnanılmaz gösterişli gece kostümlerinin artmasıyla beraber, hem gündelik kıyafetlerde, hemde ilk kez bu yıllarda giyilmeye başlanan abiye kıyafetlerde, şapka sürekli

kullanılmıştır. Tüyler ve değerli taşlarla süslenen bandana ve Türban tarzı başlıklar gece kıyafetlerine eşlik etmeye başlamıştır.

Resim 2.49: 1924'te büyük kloş şapkaların moda olmasının ardından,Türk kadınları tarafından da beğeniyle kullanılmıştır.

Resim 2.50: 1928 yaz modasında kulakların görünmemesi esas alınarak, hasır ve fötr şapkalar en çok kullanılan modeller arasında yer almıştır. (1927,Resimli Cuma Dergisi)

Resim 2.51: Kadınların ağızlıklı sigarayı aksesuar amaçlı kullanmaları Türk kadınları tarafından da olağan karşılanmıştır.

Resim 2.52: 1925-26 yıllarına ait “Resimli Dünya” Dergisindeki, kadınların beğenisine sunulan dönemin modasını yansıtan şapka ve giysi modelleri.

Kadınların ağızlıklı sigara kullanması olağan karşılanmış ve taçlar, inciler, otrişler, saç firketeleri, alın bantları, küçük fiyonklar, İspanyol stili taşlı taraklar en çok kullanılan aksesuarlar arasında yer almıştır. **(Resim 2.51)**

Yukarıdan aşağıya doğru inip, kalça üzerine oturan, bel hattı olmayan elbise ve bluzlar o dönemin en popülerleri arasındadır. Bu dönem kadınları I.Dünya savaşı sonrası çektikleri acı ve sıkıntıları, eğlenceyle yeni ve güzel şeyler yaratma peşinde koşarak bastırmaya çalışmışlardır.

Kumaşlar, süslemeler ve şapka renk alternatifleri 1910 ve 20'li yıllarda çeşitliliğini arttırmıştır. Her sezon farklı renkler talep görmeye başlarken, kürkler, kış detayı olarak popülerliğini devam ettirerek piyasaya sunulmuştur. Sonraki dönemlerde ise, baskı desenleri, ipek, kadife, puantiyeler, tafta, danteller gibi kumaşlar, keçeye alternatif malzeme olarak ortaya çıkmıştır.

Batılı kadınlar gibi giyinmek, Cumhuriyet dönemiyle değişim gösteren kıyafetlerde hedef olarak algılanmıştır. Dolayısıyla kadınların kıyafetleri, eşitlik ve siyasi haklar yani bağımsızlık hareketlerinden oldukça etkilenmişlerdir. Savaşın etkisi, kadınların dış görünümlerinde ve giysilerinde "şık" olmak olgusunu oluşturmuştur.

Chanel'in hava gazı ocağının patlaması ile yanan saçlarını kısacık kestirmesiyle, Paris'te başlattığı "A la Garçon" modası ile saçlara özgürlük getirmiştir. Bukleli ve lüleli saçların yerini alan "A la Garçon" (Oğlan biçimi) saç stili Avrupa'dan sonra ülkemizde de yayılmıştır. **(Resim 2.53)**

Bu yıllarda, devrimci çizgiler taşıyan bahriyeli, asker kostümleriyle poz verip fotoğraf çektiren hanımlar, çene hizasındaki kısacık saçlarının üzerine başa sımsıkı oturan "Cloche Şapka" (Çan) biçimindeki şapkaları takmışlardır.**(Resim 2.54)** 20'li yılların en gözde şapka formu olan bu şapkalar, başa yapışık ve sımsıkı formlarıyla, değişik takılma stilleri ve farklı kurdeleleriyle takanlar hakkında değişik mesajlar vermektedir. **(Resim 2.55)**

Ayrıca sayfiye yerlerinde kullanılan geniş volanlı şapkalar o dönem için, kadınların gözdesi olmuştur.

Resim 2.53: Chanel'in hava gazı ocağı patlaması sonucu yanan saçlarını kısacık kestirmesiyle Paris'te başlattığı "A la Garçon" (Oğlan biçimi) saç stili, Avrupa'dan sonra ülkemizde de yayılmıştır. Bu saç modelini kullanmış olan ünlü tiyatro oyuncusu Bedia Muvahhit.

Resim 2.54: Bu yıllar içinde, devrimci çizgiler taşıyan bahriyeli ve asker şapkalarıyla poz verip fotoğraflar çektirmek kadınlar arasında moda olmuştur.

Resim 2.55: Başa sımsıkı oturuş şekli ve kenarındaki değişik renklerdeki kurdeleleriyle 1920'li yılların en gözde şapka formu olan "Cloche şapka" lar, çene hizasında kısacık kesilen saçların üzerine giyilmiştir.

1920'li yılların sonlarından itibaren kenarlı şapkalar önemini yitirirken, kenarsız şapkalara yönelinmiştir. Bunlar arasında en çok rağbet göreni başa takke gibi oturan ve katmerli gül gibi duran şapkalardır. En sevilen renkleri genellikle, pembe ve kırmızıdır. **(Resim 2.56)** Ayrıca şapka kenarlarına yerleştirilen geniş ve kolalı sert kurdeleler de oldukça beğeni toplayan çeşitler arasındadır. Bere modelleri Fransa'nın ünlü terzilerinin tariflerini verdiği moda dergilerinden alınmıştır. **(Resim 2.57)**

Resim 2.56: 1920'li yıllarda,kenarsız şapkaların popülerleşmesiyle,kenarlı şapkalar önemini yitirmiştir. Kenarsız şapka çeşitlerine birkaç örnek.

Resim 2.57: O yılların bere modellerinin tarifleri, Paris'in ünlü terzilerinin verdiği moda dergilerinden alınmıştır.

Bu dönemde mayolar da değişim göstermiştir. Manş'ı geçen kadın yüzücü Gertrude Ederk'in giydiği iki parçalı mayo, tek ve iki parçadan oluşan mayoların moda olmasına sebep olmuştur. Cumhuriyet'ten sonra, Türkiye'de

ilk plajların açılmasıyla kadınlar ilk kez 'Mayo' sözcüğüyle, karşılaşmışlar ve saça takılan ilk deniz bonelerini kullanmaya başlamışlardır. **(Resim 2.58)**

Resim 2.58: Bu dönemde mayolar değişim göstermiştir. Cumhuriyetten sonra Türkiye'de ilk plajların açılmasıyla kadınlar ilk kez "Mayo" sözcüğü ile karşılaşarak saça takılan ilk deniz bonelerini kullanmışlardır.

Resim 2.59: 1925 yılında Şapka devrimi ile başlayan süreçle, peçe ve çarşaftan kurtulan kadınlar, sokakta başlarını ipek eşarplarla "Sıkma baş" şeklinde sararak gezmişlerdir. Sonrasında tesettürün devamı olan "Manto şarpa" modasına uyum sağlamışlardır.

Ülkemizde, Atatürk tarafından Cumhuriyetin kurulup devrimlerin yapılmasının ardından, kadınlarımız peçe ve çarşaftan kurtulmuşlar, 1925 yılında Şapka devrimi ile başlayan süreç Türk kadınının potansiyelini ortaya çıkararak, toplumdaki asıl yerini almasına neden olmuştur. Kadınlarımız sokakta manto giyerek, başlarını ipek eşarplarla 'Sıkma baş' şeklinde sararak gezmişlerdir. Sıkma baş, kadınların saçlarını ince bir kumaş ile sararak yaptıkları bir bağlama şeklidir. Diğer bir deyişle;

"….sıkmabaş ta, Başörtüsü alından ve enseden dolanarak, başa sarılarak kullanılıyordu. Başa sarılan örtünün uçları öne geliyor, üzerine Elmas, Pırlanta veya İncili iğneler takılıyordu. Sıkmabaşta alından ve şakaklardan saçlar çıkarılıyor, gerdan ve çene kapalı değildi." [37]

Resim 2.60: 1920 "Süs" ve 1926-27-28 yıllarına ait "Resimli Ay" dergilerinden çekilmiş olan o dönemin modasını yansıtan Sıkmabaş bağlama şekil ve modellerinin fotoğrafları.

Sıkma başın, çıkış öyküsü kısaca şöyledir; 1917 yılında, Çanakkaleye gemilerini demirleyen beyaz Ruslar, sağlıksız kötü koşullardan dolayı bitlenmişlerdir.Ülkeye, girişlerinin onaylanmasının ardından, bitlerden arınmaları

[37] Neriman GÖRGÜNAY, Geleneksel Türk Giyim Tarihi, 171

için saçlarının sıfıra vurdurmaları istenmiştir. Saçlarında oluşan kötü görüntüden kurtulmak isteyen Ruslar, uzun elbiselerini başlarına dolamışlardır. Sıkma baş bu bağlama şekliyle ortaya çıkmıştır. Sıkma baş, Türkiye'de kasabalara kadar yayılmış olup sonrasında "Manto Şarpa" modası çıkmıştır. Şarpa, beyaz ya da siyah iğne oyalı kenarları bulunan örtünün örtülerek, önden saçın göründüğü bir tarzdır. Mantolar ise, erkek yakalı ve uzuncadır. Manto şarpa, tesettürün devamı niteliğindedir. **(Resim 2.59)**

1925 yılından sonra Türk kadını, Şapka devriminin etkisiyle, başındaki örtüyü atarak, Avrupa'daki hem cinsleri gibi giyinmeye başlamıştır. Rastık çekilmiş kaşlar, rujlu dudaklar ve kısaltılmış eteklerin giyilmesiyle, kadın bedeni ön plana çıkmış, ve geleneksel kadın görünümü ortadan kalkmıştır. Ne var ki Osmanlı geleneği ile yetişmiş yaşlı kadınlar için bu süreç o kadar hızlı olmamamıştır. Onların yeni kıyafetleri benimsemeleri biraz daha zaman almıştır. **(Resim 2.61)**

Çağdaş Batı medeniyeti düzeyine ulaşma çabalarının, ve heyecanının yaşandığı o yıllarda Vitali Hakko, kardeşi Albert Hakko ile birlikte ilham kaynağını, Türk kadınına ve onun toplumsal yaşam içinde kendine yakışan yeri almasına verilen önemden alarak çalışmalarını başlatmıştır. Bu konuyla ilgili olarak " Şapka Devrimi, Kıyafet Devrimi olmasaydı. Ne Şen Şapka, nede Vakko olabilirdi." diyerek minnet duygularını dile getiren ve Kapalıçarşı'da ilk dükkanını açan Vitali Hakko," Giyim kuşam bir renktir, bir şenliktir. Bu nedenle bizim markamız Şen Şapka'dır." diyerek "Şen Şapka" adı altında kadın şapkaları üretmeye başlamıştır. Vitali Bey, şapkaları gece hazırlayıp gündüz halkın hizmetine sunmuş, özellikle Cumartesi günleri halkın çok talepte bulunup kuyruk oluşturmasından dolayı, oluşan izdihamı önlemek için polisin bile çağrıldığı söylenmiştir. **(Resim 2.62-2.63)**

Resim 2.61: 1925 yılından sonraki Türk kadını, Şapka devriminin etkisiyle başındaki örtüyü atarak, Avrupa'daki kadınlar gibi şapkalar giymeye başlamışlardır.

Resim 2.62: O yıllarda Vitali Hakko ve kardeşi Albert Hakko ile kadın şapkaları üretmeye başladığı ilk şapka dükkanını "Şen Şapka" adı altında Kapalıçarşı'da açmıştır.

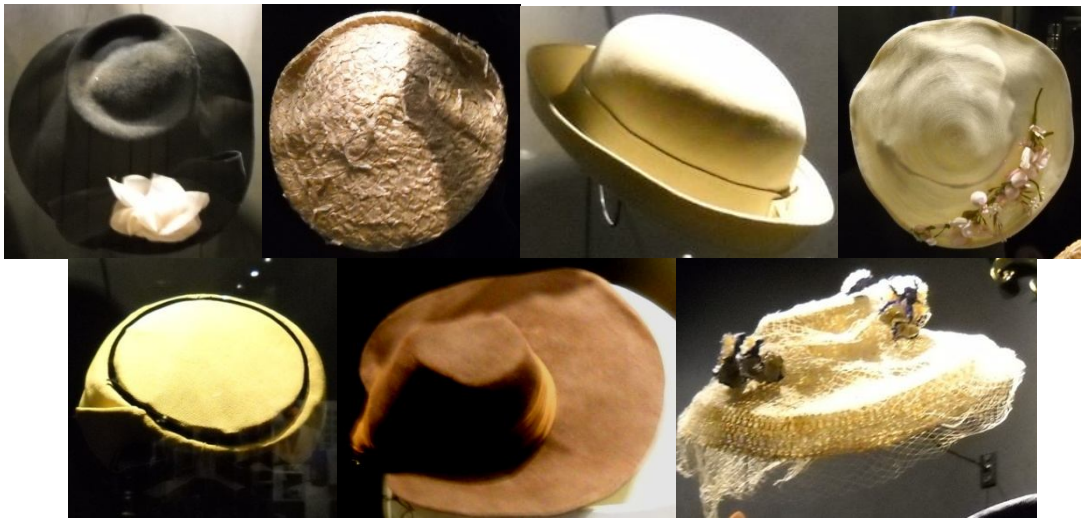

Resim 2.63: "Şen Şapka"nın günümüze kadar gelmiş olan ve halen Vakko'nun Nakkaştepe'deki merkez binasında teşhirde sergilenmekte olan ve çeşitli ödüller almış, seçkin şapka modellerinin çekilmiş fotoğrafları.

Türkiye'deki, kadın şapkalarındaki önemli değişimler batılaşmanın etkisiyle olmuştur. Moda merkezi Paris'teki ünlü terzilerin hazırlamış olduğu, en yeni kadın şapka modelleri, dergiler yoluyla kadınlara sunulmuştur. Dönemin moda ve magazin dergileri, moda'nın yayılmasında ve oluşmasında en etkili yöntem olmuştur. **(Resim 2.60)** Resimli Ay dergisi, şapka modasıyla ilgili haberler sonucunda, ortaya çıkan yeni 'Milli başlık' modasının kabul edilmesinden sonra Beyoğlu, Kadıköy, Şişli'deki kadınların bu başlıklarla dolaşmalarını kendi başarılarıyla bağdaştırmışlardır. "Milli Başlık" diye isimlendirilen örtünme şekli, başın sımsıkı sarılarak, yan kısımdan örtünün uç kısmının omuza kadar sarkıtılması olarak anlatılmaktadır. **(Resim 2.64)**

Bu arada gazetelerde "Hangi şapka nerede giyilir", "Şapkayı nasıl giymeli" gibi konuların işlendiği Adab-ı Muaşeret köşeleri açılarak, "Şapka giyim kültürünü" halka öğretmeye ve benimsetmeye çalışmışlardır. Yazlık, kışlık şapkalar, cenaze ve kabul törenlerinde giyilecek olan şapkalar, araba, kır gezisi şapka türleri üzerinde çeşitli yorumlar yapılmaya başlanmıştır.

Resim 2.64: "Milli başlık" örtünme şeklinin kabulünün ardından kadınlar Beyoğlu, Kadıköy, Şişli'de bu başlıklarla dolaşmaya başlamışlardır.

Resim 2.65: "Kız Enstitüleri" ve "Akşam Sanat okulları", Avrupa modasını takip ederek, yeni tarz Cumhuriyet kadınının yetişmesini sağlamak gibi önemli bir misyon üstlenmişlerdir.

1927 yılından itibaren "Kız Sanat Enstitüleri ", birer moda merkezi haline gelmiştir. Cumhuriyet döneminde, kız enstitüleri ve Akşam sanat okulları önemli bir misyon üstlenerek, Avrupa modasını takip etmek yenilikleri yakalamak, yeni tarz Cumhuriyet kadınının yetişmesini sağlamak gibi önemli görevler üstlenmiştir. Avrupa'ya gönderilen Türk kız öğrencileri, eğitimlerini tamamladıktan sonra kendi okullarına dönerek, Avrupa modasının tanıtılmasını sağlamışlardır. Kız enstitüleri "Devrin kadınını" yetiştirip, İstanbul kadınıyla özdeştirmişlerdir.Paris modası, bu yolla Türkiye'ye gelmiştir. Düzenlenen sergilerde, şapkalar ve en yeni kıyafet modelleri halkın beğenisine sunulmuştur. Kız sanat okullarının açıldığı yerlerde modernlik ve çağdaşlık sağlanmıştır. **(Resim 2.65)**

2.3.2. 1930'lu Yıllarda Şapka

Batı dünyasında olduğu gibi, Ülkemizde de 1929 yılında oluşan ekonomik krizin yaratmış olduğu depresyon yılları, 1930'lu yıllar içinde olmuştur. Cumhuriyet yönetimi krizi aşmak için her alanda olduğu gibi, kıyafet konusunda da daha ucuz çözüm arayışına girerek, "Yerli malı kullan" kampanyaları başlatarak hazır giyimin ilk adımları atılmış ve giyim, ısmarlama-terzi ürünü olmaktan çıkmaya başlamıştır. Moda, tüm sosyal sınıflara yayılmıştır. 1933'te Sümerbank korumaya alınarak "Yerli mallar pazarı" kurularak halk bu pazarlardan alışverişe teşvik edilmeye başlanmıştır. **(Resim 2.66)**

Resim 2.66: 1930'da "Yerli malı kullan" kampanyaları başlatılarak, hazır giyimin ilk adımları atılmış ve 1933'te Sümerbank korumaya alınarak "Yerli mallar pazarı" kurulmuş ve halk bu pazarlardan alışverişe teşvik edilmiştir.

Resim 2.67: 30'lu yılların şapka modelleri, fiyonk ve çiçeklerle süslenmiş minik şapkalar, başa eğik takılan şapkalar, kürklerle kullanılan vualet şapkalar ve geniş kenarlı hasır şapkalardır.

I.Dünya savaşı nedeniyle oluşan malzeme bulma zorluğu, şapka fiyatlarını çok yükseltmiş, buna rağmen kadınların çok istekli görünmeleri toptan satış dizaynına girmeye yöneltmiştir.

1930'lu yıllarda moda, daha özgür olmaya başlamıştır. Bu yıllarda sadelik ön plana çıkarak giysiler vücuda oturmuş bel yerine gelmiştir. Sosyal aktiviteler ve sanatsal etkinlikler şapkada da kendini göstermiştir.Günlük kıyafetlerde asimetrik kesimler, minik şapkalar, zarif eldivenler, kadınlarda farklı bir hava estirmiştir.Paris moda'nın başkenti olmaya bu dönemde de devam etmiştir. Kürk her yerde kendini göstererek, şapkaların, eldivenlerin, yakaların, atkıların ve manşetlerin üzerinde kadınların kıyafetlerini süslemiştir. Özellikle etollerde Tilki kürkleri vualet şapkalarla beraber yaygın şekilde kullanılmıştır .**(Resim 2.68)**

Resim 2.68: 30'lu yıllarda kürk her yerde kendini göstermiştir. Şapkalar, eldivenler, yakalar, ve atkıları süslerken, Özellikle Tilki kürkü etoller, vualet şapkalarla beraber kullanılmıştır.

1930'lu yıllardaki şapka stilleri, 20'li yıllardaki modellerle benzer özellikler göstermiştir. Bu yıllarda da şapka, popülerliğini sürdürmeye devam etmiştir. Giyimin adeta ayrılmaz bir parçası olan şapkalarda renk uyumu ve sadelik ön plandadır. Moda değişkenlik gösterdikçe, şapkalarında dekoratif önemi artarak saç stili, şapkayla bütünleşen bir hal almıştır. Şapka kenarları genişlemiş, yuvarlak hatlardan daha sivri ve yüksek hatlara geçiş yapmıştır. **(Resim 2.71)** Özellikle fiyonk ve tokalar, çiçekler, tüyler şekil olarak başa eğik olarak takılan şapkaları süslemiştir. **(Resim 2.69)** Şapkalarla beraber saçlara takılan süs fileleri kadınlara ayrı bir hava vermiştir. Sayfiye yerlerinde ise, büyük hasır şapkalar, kadınların vazgeçilmezleri arasında yerini almıştır.

Resim 2.69: Bu dönemde şapka kenarlarının genişlemesiyle fiyonk, toka ve çiçeklerle süslenip başa eğik takılan şapkalar, zarif eldivenlerle uyum sağlayarak oldukça beğeni toplamıştır.

Resim 2.70: Kısa saç modası ortadan kalkarak, saçlar uzamaya başlamıştır. Saç stili şapkayla bütünleşen bir hal almıştır. Saça takılan fileler kadınlara ayrı bir hava katmıştır.

Resim 2.71: 1930'larda şapka kenarları genişleyerek, yuvarlak hatlardan daha sivri ve yüksek hatlara geçiş yapmıştır. Vualetli şapkalar kıyafetlere ayrı bir hava katmıştır.

Resim 2.72: 30'lu yılların yaz modasında kadınlar,fırfırlı elbiselerin ve uzun tayyörlerin tamamlayıcı olarak yüz ifadelerini gölgeleyen geniş kenarlı büyük şapkaları kullanmışlardır.

Popülerliğini on yıl boyunca koruyan, Cloche şapkaların modasının sona ermesiyle beraber, kısa saç modası ortadan kalkarak, saçlar uzatılmaya bırakılmıştır. **(Resim 2.70)** Uzun boylu görünmek önemli olduğundan tüm terziler kadınları uzun boylu göstermek için seferber olmuştur. Baş küçük gösterilmeye çalışılarak saçların arkasında, üzerine küçük bir şapkanın oturtulabileceği küçük bir bukle bırakılmıştır. Modanın serbestlik kazanmasıyla bu dönem kadınları, uzun etekli erkeksi tayyörlerin ve fırfırlı elbiselerin üstüne yüz ifadelerini gölgeleyen kloş kenarlı şapka, takarak yalın bir hale bürünmüşlerdir. **(Resim 2.72)** 20'li yılların esintilerini taşıyan ve zaman zaman kullanılan başa tam oturan şapka modellerinin yanısıra 30'lu yıllarda daha çok büyük şapkalar ön plana çıkmıştır. Kenarlı şapkalar, kadınlar tarafından daha çok sokakta kullanılırken özel yerlerde ve davetlerde takılan bereler,

bu dönem kadınları için en çok tercih edilen bir başlık çeşidi olmuştur. Dönemin ünlü sinema oyuncularından Bette Davis'in beresi, kışkırtıcılığıyla kadınları cezbetmiştir. **(Resim 2.73)**

Resim 2.73: Dönem kadınları tarafından davet ve özel yerlerde çok kullanılan bereler, başta oyuncu Bette Davis olmak üzere pek çok Hollywod starı tarafından da kullanılmıştır.

Resim 2.74: 30'lu yıllara Greta Garbo yılları denilebilir. Greta Garbo'nun özellikle "Basque Beresi" ve Romance filminde giydiği "Eugenié" şapka modeli oldukça popüler olmuştur.

Resim 2.75: Gloria Swanson, Joan Crawford, Marlene Dietrich gibi Amerikan film yıldızlarının popülerlik yansımaları, Türkiye'de de etkisini göstermiştir.

1930'lu yıllar, sesli sinemanın ilk çıktığı yıllar olması sebebiyle, sinemanın moda üzerinde etkileri oldukça fazla olmuştur. Hollywood yıldızlarının sanatsal sinema yapıtları moda dünyasını oldukça etkilemiştir. Filmlerdeki kadın ve erkek yıldızların giyiniş tarzları hayran kitleleri

tarafından beğenilerek, taklit edilmiştir. Amerikan film yıldızlarının popülerlik yansımaları, Türkiye'de de etkisini göstermiştir. Yakın takibe alınan Hollywood starları arasında, Gloria Swanson, Joan Crawford, Marlene Dietrich, Greta Garbo sayılabilir. 30'lu yıllara Greta Garbo yılları denilebilir. Özellikle, Garbo'nun, "Basque Beresi" moda haline dönüşmüştür. Yine o yıllarda oynadığı "Romance" filminde giydiği 1860'lı yılların "Eugénie" şapka modeli ve diğer popüler olmuş filmlerdeki eski şapka modelleri kadınları geçmişe götürerek, Garbo'nun karizmasını yükselterek takdir toplamasını sağlamıştır. **(Resim 2.74)** Sinema dünyasındaki starlar, modaya yön vererek modayı etkileme görevlerini, yüksek tabakanın elinden alarak, yeni modayı tüm dünyaya kendileri sunmuşlardır. Hollywood starları gibi giyinmek, şapka ve aksesuarlarını kullanmak, saç stillerini taklit etmek, onlar gibi bakmak bile en moda olan unsurlar arasında yer almıştır. **(Resim 2.75)**

2.3.3. 1940'lı Yıllarda Şapka

40'lı yıllar, II.Dünya savaşının fiilen başladığı dönem olması sebebiyle, tüm ülkelerle birlikte Türkiye'de de insanları daha ekonomik olmaya yönlendiren fakirlik ve kıtlık yılları başlamıştır. Dolayısıyla, moda dünyasıda bu olumsuzluklardan payını almıştır. Sosyal çöküntü, ilk olarak kendini kadın modasında göstermiştir.

Şapkaların temel maddeleri ana fabrikalara, küçük atölyelerden veya Avrupa'dan getirilmiştir. Renkler siyah, kahverengi ve donanma mavisiyle sınırlandırılmıştır. II.Dünya savaşı başlangıcında, ortaya çıkmış olan açık renk modelleri, hayata geçirmek savaş ve kaynakların, iş gücüne getirdiği kısıtlamalar oldukça zor olduğundan dolayı, bunların gerçekleştirilmesi, yurt dışından gelen kaynaklar ve tasarımcılar vasıtasıyla sağlanabilmiştir.

Modada bir durgunluğun başlamasıyla kadınlar, sade gösterişsiz kıyafetler giyerek savaşın etkisiyle, oluşan kıtlık ve yoksulluğun getirdiği meydan okuyuşla, en az malzeme, en az kumaş ve çalışma gücü gerektirecek, yalın

giysilerin arayışına girişmişlerdir. Evdeki eski kumaşları değerlendirme yoluna giderek, elde bulunan birbirinden farklı renkte kumaşları birleştirerek kıyafetler dikmişlerdir. Ev kadınları, o dönem için dikiş konusunda ustalaşarak adeta birer terzi olmuşlardır. Belli olmayan saklı yamalar, elde örülen örgüler, ters-düz edilerek dikilen kıyafetler, dolayısıyla alım gücü ve zor koşulların etkisi, kadınların bireysel modasının oluşmasına neden olarak yaşanılan yokluk, yaratıcılığın yolunu açmıştır.

Bu değişim şapkalarada yansımıştır. Şapka, o dönemler için zorunluluk olmasına rağmen, kadınlar başlarına geçici olsada uydurdukları şeyleri takmışlar yada tamamen takmaktan vazgeçmişlerdir. Kadınların sokağa çıkarken başlarını örtmemeleri ayıp ve hoş karşılanmadığı için, o yıllarda şapkalar kıyafetin bir uzantısı olarak görülmüştür. Rafya, kurdele, ipekten yapılmış erkek mendilleri, ve kağıtlar her türlü şapkanın ve çantaların süslemesinde kullanılmıştır. Bu devirde şapka, eskiye göre önemini ve pratikliğini yitirerek, tüm bu yaşananlara göre lüks sayılmıştır. Savaşın etkisiyle, pek çok askeri şapka modelide ortaya çıkmıştır. Bazı şapka modelleri ise ihtiyaçtan dolayı seçilmiştir. Örnek olarak türban, formundaki başlıklar, eşarpların sıcak ve koruyucu olma özelliği olduğundan dolayı tercih etmişlerdir. **(Resim 2.77)** O dönemde ilk olarak piyasaya sürülen 'Tutti Frutti' ve 'Meyve sepeti şapkalar', eskiyen şapkaların yeniden düzenlenerek meyveler ve el yapımı çiçek, kurdelelerle süslenmesiyle oluşturulmuştur. Savaşın getirmiş olduğu sıkıntı, moral bozukluğunu ihtiyaç duyulan eğlence ve mizah duygusunu, kadınlar bu tür ayrıntılara takılarak, hafızalarından silmeye çalışmışlardır. Aksesuarlar ve değişik şapkalar, kolay ve ucuz görünmenin değişik bir yolu olmuştur. **(Resim 2.76)** 40'lı yıllarda, sayfiye yerlerinde giyilen kıyafetlerde büyük şapkalar kullanılmaya devam ederken, kareli, puantiyeli kumaşlardan oluşan şortlar, gömleklerde şapkaların tamamlayıcısı olmuştur.

Genel olarak dönemde sadelik ön plana çıktığından dolayı, elbiselerin tek süsü, inci kolyelerle beraber, şapka ve keplerdeki yapma çiçekler olmuştur. 30'lu yılların sonlarında moda olan vualetli şapkalar, 1947-48 yıllarında tekrar gündeme gelerek popüler olmuştur.

Resim 2.76: 1940'lı yıllar, kadınların II. Dünya savaşının getirdiği sıkıntı ve moral bozukluğunu eğlence ve mizah duygusuyla üzerlerinden atmaya çalıştıkları, yokluğun etkisiyle aksesuar ve değişik şapkalarla kolay ve ucuz görünmenin çözümlerini aradıkları yıllar olmuştur.

Resim 2.77: İhtiyaçtan dolayı tercih edilen türban şeklindeki eşarplar, isteğe göre değişik şekil ve formlarda kullanılmıştır.(1941-Marie Claire Dergisi)

Kıyafetlerde kullanılan tek renk, sadeliği temsil ederken yapay çiçekler ve biyelerle süslenmiş, aynı renk kumaştan yapılan küçük kenarsız şapkalar, giysilere eşlik etmiştir.Tüllerle ve büyük fiyonklarla süslenen şapkalara, hareketlilik kazandırılmıştır. **(Resim 2.78)**

Resim 2.78: Yapay çiçekler, büyük fiyonklar ve tüllerle süslenen küçük kenarsız şapkalar 1940'lı yıllarda kadınların favorisi olmuştur. O dönemlerin ünlü sinema oyuncusu Cahide Sonku.

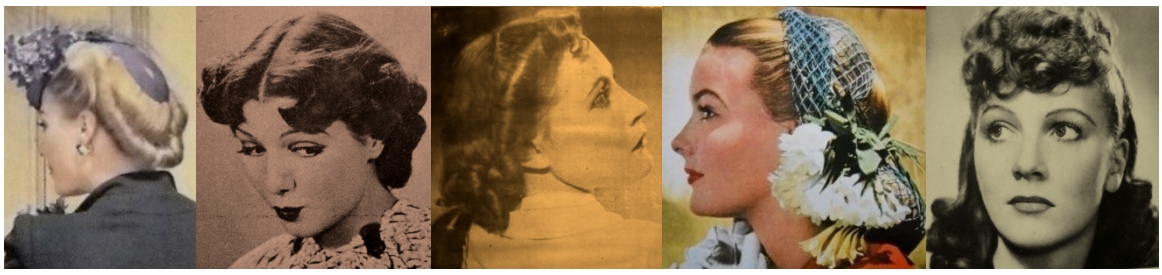

Resim 2.79: Dönemin saç modelleri, türban şeklindeki modellerle eşdeğer olarak, burgulu ve dalgalı genel de omuz hizasında olacak şekilde kullanılmıştır.

Resim 2.80: 40'lı yıllarda elişi örgü şapka ve çantalar oldukça ilgi toplamıştır. Dönemin dergilerinden 1940 "Resimli Hafta" dergisinde, yeni örgü şapkaların tarif ve modelleri becerikli kadınların beğenisine sunulmuştur.(Şubat 1945, Kadın Gazetesi, 1949 Burda Mode Dergisi)

40'lı yıllardaki en önemli moda değişimi, asker üniforması tadında düzenlenmiş olan tayyör takımlarda olmuştur. Özellikle askeri iş yerlerinde ve hastanelerde çalışan, kadınların tercihi olan bu tayyörlere askeri şapkalar, ve kepler eşlik etmiştir. Kadınlar evdeki kalan malzemelerle, el becerilerini geliştirerek, şiş ve tığlarla örgüler örerek değişik modellerde elişi şapka ve çantalar yaparak hünerlerini göstermişlerdir. **(Resim 2.80)**

Ayrıca bu dönemde, modacılardan yeni sunumlarda bulunmaları istenerek bir dizi kadın ve erkek prototipi hazırlatılarak, moda silüetleri oluşturulmuştur. Bunlardan biri olan Dior, 1947 yılında moda dünyasında ilk kez yapılan, "New Look" (Yeni bakış) adı verilen koleksiyonunda, çan etekler, bele oturan kıyafetler, uzun etekler, dar ve düşük omuzlarla giriş yaparak modaya damgasını vurmuştur. Bu üslup, kadınların sıkıntılı günler yaşadığı savaş yıllarından sonra yeniden huzur ve refah dolu yaşama kavuşma özlemlerini, daha kaliteli ve farklı olma arayışı içine girme isteklerini simgelemiştir. "Haute Couture" alanında oluşan yenilik ve estetik çizgi, toplumun alt tabakasını etkisi altına almıştır. Dior, bu yıllarda kadınsı ve zarif bir silüet çizerek, kadını baştan yaratarak oldukça beğeni toplarken, yaptığı birbirinden farklı şapka tasarımları ile de kadınların hayranlığını kazanmıştır. Yana eğik olarak takılan şapkaları, bu dönemdeki kıyafetlerin tamamlayıcısı olma rolünü üstlenmiştir. **(Resim 2.81)**

Savaşın etkisiyle oluşan ekonomik sıkıntılar, aynı zamanda "Anti-moda" adıyla değişik giyim biçiminin doğmasına neden olmuştur. Ülkemizde 'Bobstil' ismi verilen ve daha çok erkekler için yapılmış olan moda akımı yerli malı gibi düşünülsede kökeni Hollywood'a uzanmaktadır. 1943 yılına ait, "Sinemagazin" dergisi Bobstil modasının kökeniyle ilgili bilgiye şu şekilde netlik kazandırmıştır;

" *Hemen hepimiz biliyoruz ki bugün bizde Bobstil adı verilen erkek modası giyimi Hollywood'dan gelmektedir. kısa bir zamanda hemen bütün dünyaya yayılan bu modaya, bugünün Avrupa'sında 'Swing' adı veriliyor.*

ikisi de aynı şey ve ikisini de Clark Gable'lar, Tyrone Power'lar ve daha öteki film gözdeleri bütün dünyaya yaydı. Fakat bu modanın memleketten memlekete geçerken birçok değişikliklere, bazen acayipliklere ve mübalağalara kaçtığını, bazen de acemi terziler elinde, istenmediği halde yeni nüanslar peyda ettiğini gözden uzak tutmamalıyız." [38]

Resim 2.81; Dior, 1947 yılında New Look (Yeni bakış) koleksiyonundaki yan takılan şapka tasarımlarıyla kadınsı zarif bir silüet çizmiştir.

Resim 2.82: Bobstil kızları, başlarına şapka diye acayip külahlar takmışlardır. Hatta daha da abartarak, simitçilerin başlarına koydukları halka şeklindeki tablaların, yastıkçıkların ipeklisini, ve kadifesini kullanmışlardır. Bobstillerin şapkaları ve davranışları karikatürize edilmiştir.

[38] Nur ONUR, Moda Bulaşıcıdır, 77,78

Anadolu'dan gelmiş şehirli çocuklarda bu modaya ayak uydurmaya çalışmışlar ancak pahalı olmasından dolayı, tam uyumu yakalamayarak, komik görüntülerin oluşmasına neden olmuşlardır. Bobstil modası, aynı zamanda kadınlar tarafından da kullanılmıştır. Çıtkırıldım ve özentilik en belirgin özellikleri olan Bobstil kızları, mantar tabanlı yüksek ökçeli ayakkabıları giymişlerdir. **(Resim 2.82)** "Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü'nde" Bobstil kızları şu şekilde anlatılmaktadır;

" *…Bobstiller ekseriyetle Aydın gençliğe ve geçim bakımından da varlıklı ailelere mensup idiler. Garip kılık kıyafetleri de pahalıya mal olmaktaydı. Bobstiller de tarife değer bilhassa kız kıyafetleridir. Kızlar, bluzlarının üstüne kız hüviyetine göre değiştirilmiş Erkek ceketleri giymiş, uzun saçlarını ipek ağlar içine almışlar, başlarına şapka diye, acayip külahlar, hatta simitçi tablakarlarının başlarına koydukları halka şeklindeki yastıkçıkların ipeklisini, kadifesini koymuşlardır…."* [39]

Bu moda, çılgınlık gibi görünse de aslında savaş ve ekonomik sıkıntıların yaşandığı o yıllarda terapi niteliği görmüştür. İnsanlar, kendilerini farklı göstererek mutlu olmuşlardır.Savaş bitiminden sonra, fiyatların yükselmesiyle oluşan pahalılık, insanların şapka giymeyi bırakmasına neden olmuştur. Savaştan yeni çıkmış ülkelerde özellikle, iş sektöründeki gençlerde şapka kullanımı ¾ oranında azalma göstermiştir. Paris, o yıllardan bu zamana kadar moda çizgisinde farklılıklar göstermeye başlayarak, materyallerini ve şekillerini değiştirmiştir. Londra ve New York modasına fark atan Paris şapkaları, en şık en mükemmel ve en popüler şapkalar arasında yerini almıştır. Yapılan defilelerle Fransız modasının canlılığını nasıl koruduğu ortaya koyulmuştur. Ortaya çıkan yeni çizgilerle beraber şapkaların geniş kenarları, giyilen eteklerin geniş kenarları ile uyum sağlamıştır.Tasarımlarda kullanılan malzemeler çoğunlukla lüks ve en yumuşak kadife, kürk ve tüylerden oluşmuştur.

[39] Reşad Ekrem KOÇU, Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, 40

2.3.4. 1950'li Yıllarda Şapka

50'li yıllar, marjinal ve alternatif bir modanın ortaya çıkmasına sebep olurken, savaş sonrasında Amerikan giyimi "mükemmel", "gösterişli", "zamana uygun" tarzıyla, diğer bir deyişle "Amerikan rüyası" tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de oldukça benimsenerek, tutulmuştur. Savaş öncesi lüks döneme geri dönüşüm havası eserken, o yıllarda Amerikan Hollywood starlarının yaşamları ve kıyafetleri hakkında dergi ve gazetelerden bilgi verilerek, Amerikan yaşam tarzı ve modası anlatılmıştır. 1952 yılında, Kadın Dünyası isimli derginin 2.sayısında Amerikan modası şu şekilde anlatılmaktadır;

" *…Eşarplarda, ropluklarda, empirmelerde, gondola sefaları, renkli Afrika kuşu resimleri, değirmenler, kır gezintileri, nebatat kitaplarında bulunmayan çiçek tipleri aldı yürüdü. Acayiplik, garabet, Avrupa'ya Amerika'dan gelmiş bir haldir…şimdi, her sahada insanı şaşırtan bir stille karşılaşıyoruz…"* [40]

Ayrıca, 1950'li yıllar Türkiye'nin çok partili hayata geçişine tanıklık ederken, Amerikayla kurulan ilişkiler sayesinde yeni bir dönem başlamıştır. Avrupalı olma isteği yerine Amerikanlaşma isteği hızla yayılmıştır. Amerikan yıldızları, sanatsal filmleriyle moda dünyasını etkilemişler. Özellikle kadın starlar arasında, Katherine Hepburn, Humhrey Bogart, Ingrid Bergman gibi ünlülerin giyiniş ve davranış şekilleri çok sevilmiştir. Dönemin kadın giysilerinde kalça belirgin, göğüsleri kaldıran beli ince ve sıkı gösteren korseler vazgeçilmezler arasındadır. Genel olarak dar olan kıyafetler, film yıldızlarının giyiminde göze çarpmıştır. Marilyn Monroe, Grace Kelly gibi starların saç, makyaj ve giysi şekilleri ilgi çekip beğeni toplamıştır. Özellikle Audrey Hepburn'un sempatik bulunan saç modeli klasikleşerek, kadınların yıllarca vazgeçemedikleri modeller arasında kalmıştır. **(Resim 2.83)**

[40] Çağla ORMANLAR, Cumhuriyet Modaları, 64

Resim 2.83: 1950'li yıllar, Katherine Hepburn, Humhrey Bogart, Ingrid Bergman, Marilyn Monroe, Grace Kelly gibi Amerikan yıldızları, filmleri ve giyiniş şekilleriyle moda dünyasını etkilemişlerdir. Özellikle Andrey Hepburn'ün sempatik saç modeli klasikleşmiştir.

Önceki yıllarda seçkin tabakaya ait olan moda, 50'li yıllarda Hazır giyimin gelişimiyle, bütün toplumsal sınıflara hitap etmeye başlamıştır. Hazır giyim sektöründe 1940'lı yıllarda başlayan yenilikler, bu yıllarda daha da filizlenmiştir. Vitali Hakko'nun, Şen Şapka'dan "Vakko" ya uzanan serüveni, "Yeni Karamürsel", "Atalar", "Titiz" ve "Mithat Giyim" gibi Hazır giyim markalarının ilk kuruluş aşamaları bu dönemlere denk gelmiştir. Hazır giyim sektörünün gelişimi, özellikle şapkaları değişime uğratarak giysilerin tamamlayıcısı ve giysilerle uyum sağlama görevini üstlenmiştir. **(Resim 2.84)** Tüm bunların yanı sıra, Olgunlaşma enstitülerinin, Batı tarzı ile Türk usulü unsurlarını sentezleyerek oluşturdukları çalışmalar, değişimin hızını arttırarak Avrupa'da ses getirmeye başlamıştır.Türk modaevlerinin çoğalmasıyla beraber Amerika'daki yeni modeller, İtalya ve Londra'daki yeni tarzlar takip edilmeye başlanmıştır. **(Resim 2.85)**

Üstü açık "Bouche" arabalar kadınların başlık giyerek, saçlarını korumalarına neden olmuştur. **(Resim 2.86)** Şapkalar bu yıllarda, etiket olmaktan çıkarak kişisel tercih haline dönüşmüştür. Kişilerin ruh haline göre

değişen şapkalar, unisex, uniform, romantik ve duruma göre lolita veya erkeksi olarak farklılık göstermiştir. Kadınlar, şapka ile farklılaşarak geleneksel kadın şapkacılığının gerilemesine neden olmuştur. Çizgiye uygun, keskin hatlı ve geometrik şapkalar moda olmuştur.**(Resim 2.89)** Uzun eldivenlerin ve gösterişli küpelerin tamamlayıcısı, fantazi şapkalar olmuştur. O dönemdeki en gözde ve en tarz şapkaları, Givenchy tasarlamıştır. En sadık ve en önemli müşterisi ise, zarafeti ile farklı bir tarz yaratan Audrey Hepburn olmuştur.**(Resim 2.90)**

Resim 2.84: "Atalar", "Vakko" gibi hazır giyim markalarının ilk kuruluş aşamaları bu yıllarda olmuştur. Hazır giyim sektörünün gelişimi şapkaları değişime uğratarak kıyafetlerle uyumlu hale dönüştürmüştür.(Haziran-1955 Hayat Dergisi)

Resim 2.85: Olgunlaşma Enstitülerinin Batı ve Türk sentezleriyle oluşturdukları çalışmaların ses getirmesi ve Türk moda evlerinin çoğalmasıyla, Amerika, İtalya ve Londra'daki yeni modeller takip edilmeye başlanmıştır.

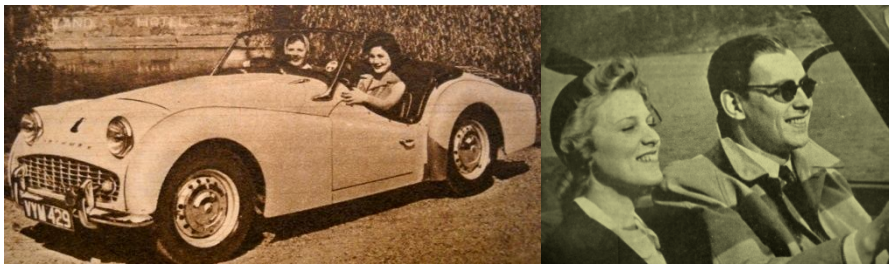

Resim 2.86: 1950'li yıllardaki üstü açık "Bouche" arabalar kadınların şapka yada eşarp takarak saçlarını koruma gereksinimlerine neden olmuştur. (Mart 1950 Yedigün Dergisi, Ekim 1959 Hayat Dergisi)

Hazır giyim sektörünün etkisiyle, iş hayatına atılan bir çok kadının yoğun çalışma temposundan dolayı stil sahibi olmaya ayıracak vakitleri kalmadığı için şapkacılarda moda dünyasındaki etkilerini yavaş yavaş yitirmeye başlamışlardır.

Modacı Jacques Fath'in, geometrik modasını çıkarmasıyla iri buklelerden oluşan "Kuzu başı" saç modeli ve saçların başın arkasında toplanıp, uçlarının serbest bırakılmasından oluşan "At kuyruğu" gibi saç modelleri hayvansal özelliklerden etkilenerek değişik isimler almıştır. At kuyruğu modelinin yaygınlaşmasına, ünlü ressam Picasso'nun "Sylvette David'in portresi" isimli tablosu sebep olmuştur. Kullanışlı, pratik olması bakımından, genç kız ve öğrenciler tarafından çok sevilerek, kullanılan "At kuyruğu" o yıllardan günümüze kadar gelenekselleşerek yayılmıştır. **(Resim 2.87-2.88)**

Resim 2.87: Picasso'nun 1954 yılında yaptığı "Sylvette David'in portresi" adlı tablosu, binlerce genç kız tarafından örnek alınarak 'At kuyruğu' saç modelinin yaygınlaşmasına sebep olmuştur.

Resim 2.88: 1950'lerde popüler olan, "At kuyruğu" saç modelleri.

Resim 2.89: 50'li yıllarda moda olan keskin hatlı, geometrik şapkalar, kadınların oldukça beğenisini kazanmıştır.(Mart 1957 Hayat, Şubat 1958 Inter Mode, 1957 Burda Mode dergileri)

Resim 2.90: O dönemde en popüler, en tarz şapkaları Givenchy tasarlamıştır. Zarafeti ile tarz yaratmış olan Audrey Hepburn, Givenchy'nin en önemli müşterilerinden biri olmuştur.

50'lerde aksesuarlara büyük ölçüde önem verilerek, kıyafet ve aksesuar kombinasyonları kıyafetin kendisinden daha önemli hale gelmiştir. Kışın ponponlu yün bereler, Leopar desenli kürklü kepler, yazın ise siperlikler, kasketler, büyük kaplin kenarlı şapkalar en çok kullanılan modeller olmuştur. **(Resim 2.91)** Çiçek ve minik fiyonklarla süslenmiş şapkalar, yuvarlak formlu son derece şık kepler, kalpak tarzı başlıklar, geniş kenarlı kloş şapkalar, bu dönemin içinde en çok beğeni toplayan modelleri arasındadır. **(Resim 2.92-2.93)** Diğer bir aksesuar çeşiti olan, el çantalarının büyümesiyle, şemsiye saplarınında boyları uzamıştır.

Otrişler, puantiyeli tüller, tavus kuşu tüyler, vualetler, fiyonklar, şapka iğneleri, kepleri ve şapkaları süsleyen aksesuarlar arasındadır. Bu değişik tarzdaki kepler ve kaplin kenarlı şapkalar, daha çok gece kıyafetlerinde kullanılmıştır. Ayrıca günlük giysilerde bereler, değişik desenlerde eşarplar, kenarlı şapkalar kadınların tercih ettiği çeşitler arasında yer almıştır.

Resim 2.91: 50'li yıllarda kışın kullanılan şapkalar arasında Leopar desenli bere türleri, ponponlu kep ve diğer bere çeşitleri yer almaktadır.

Resim 2.92: 1950'li yıllardaki kadınların kullandığı çiçekler ve vualetlerle süslenmiş olan küçük formlu şapka modelleri. (Şubat 1957 Hayat Dergisi)

Resim 2.93: 1950'li yıllarda kadınların gözdesi olan büyük kloş şapkalar,1952 Avrupa güzelimiz Günseli Başar kloş şapkasıyla (Temmuz 1953 Resimli İnci Dergisi)

Resim 2.94: 1952-53-54'lü yılların önemli dergilerinden olan Resimli Hayat dergisinde yer alan, abiye, şık kıyafetlerle kullanılan fantazi kadın şapka modelleri.

Bu yıllar aynı zamanda gençlerin daha dinamik bir yaşamın izlerini kıyafetlerine taşıma isteklerinin çoğaldığı ve Rock and Roll müziğinin duayeni Elvis Presley, James Dean gibi yıldızların popüler olduğu ve gençlerin, onların ruhlarının görüntüsünü giysilerine taşımayı istedikleri, giyiniş ve davranış şekillerini taklit ettikleri yıllar olmuştur.

Resim 2.95: Çarliston modasına gönderme yapmak istercesine ortaya çıkan "Çuval" adı verilen rahat ve bol elbiselerin üzerine takılan şapkalar, kıyafetlerle bütünlük sağlamıştır.

1950'lerin en ünlü modacılarından olan Coco Chanel'in, II.Dünya savaşıyla kapanan butiğinin tekrar açılmasıyla kadınsı, zarif, rahat, keseye uygun, kıyafet ve şapka modelleri tasarlanmıştır. Dior'da yine o yıllarda, yukarıdan aşağıya doğru inen, ve kendine özel olan "Trapez" çizgilerini ortaya çıkarmıştır. O dönemde Avrupa'da çok popüler olan, Çarliston modasına gönderme yaparcasına ortaya çıkan "Çuval" adı verilen rahat

elbiseler, savaştan önceki 30'lu ve 40'lı yılları yaşatmaya çalışan ekipler tarafından oluşturulmuştur. **(Resim 2.95)**

Moda alanında bu tür yenilikler yaşanırken, Tarım sanayiğindeki makineleşmenin meydana getirdiği yeni gelişmeler sonucunda, köylerinde işsiz kalan insanlar, büyük kentlere özellikle de İstanbul'a doğru göç etmeye başlamıştır. Yöresel şalvarı ve başında tülbentiyle şehre gelen halk, şehir yaşantısına adapte olmaya çalışmış ancak, başarılı olamayarak, büyük kentlerde kendi tarzlarındaki kıyafetleri giymeye devam etmiştir. Kadınlar başlarına taktıkları yarım tesettür şeklindeki eşarpları, erkekler ise kasketlerini bırakmadan,kendilerine has stilleriyle şehirlerdeki yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Resim 2.96: Köylerinde işsiz kalan insanlar, İstanbul'a doğru göç etmişlerdir. Kadınlar yarım tesettür şeklindeki eşarplarıyla, erkekler kasketleriyle şehir yaşantısına adapte olamayarak kendilerine has stilleriyle şehirlerde yaşamlarını sürdürmeye devam etmişlerdir.

Anadolu insanının kültürüne has gazino ve pavyonlar orta sınıfın ilgi alanına giren tavernalar, gençlerin buluşma noktaları olan publar, üst tabakanın uğrak yeri olan diskolar, özel kulüpler toplumdaki farklılaşmaların çoğalması ve kendine has değişik tip ve türlerin artması giyim tarzındaki çeşitliliğide beraberinde getirmiştir. **(Resim 2.96)**

2.3.5. 1960'lı Yıllarda Şapka

Moda dünyasındaki, yüzyıllarca süren kısıtlamaların ardından hızlı bir çıkışla özgürlüğün ve renklerin keşfedilip, yayılmaya başladığı yıllar 60'lı yıllar olmuştur. Yeniliklerle dolu olan bu dönemde, Dünya ve moda tarihi açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Televizyon kullanımının yaygınlaşması, uzaya ilk gidişin gerçekleşmesi, Op-art modasının, Avrupa'da yayılmaya başlaması, Beatles adındaki İngiliz grubunun "Temiz aile çocuğu" imajıyla benimsenerek çıkış yapmaları örnekler arasında sayılabilir.

1960'lı yılların başlarında, şapka modası yeni sorunlarla karşılaşmıştır. savaş sonrası oluşan nüfus patlamasının, modanın liderliğini sarsıntıya uğratmasıyla beraber eteklerin kısalması, elbiselerin sabitleşmesi gençlerin şapka kullanımına engel olarak gösterilmiştir.

Şapkaların yerini bu yıllarda, daha çok peruk ve boyalı, spreylenip egzotik şekillere sokulan saçlar alırken, kadın ve erkekler artık rahat giyim tarzını benimseyerek, şapkayı seyrek takılan bir aksesuar şekline dönüştürmüşlerdir.

60'lı yıllar, sinema starlarının popülerliğinin devam ettiği yıllar olmuştur. 1967 yılında yapılmış olan ve oldukça beğeni toplayan, Bonnie ve Clyde filmindeki kadın karakter Faye Dunaway'in giymiş olduğu 'Basque bere' oldukça popüler olmuştur. **(Resim 2.97)**

İlaç kutusu diye adlandırılan ve bir kutu hap taşıyacak şekilde tasarlanmış olan Pill-Box şapka, 60'lı yıllarda sahneye çıkmıştır. O devrin moda ikonu olan Jackie Kennedy'nin popüler hale getirdiği Pill-box şapka, yuvarlak kutu biçiminde kenarı olmayan ve sertleştirilmiş bir şapka türüdür. Amerika'da "Camelot'un Kraliçesi" olarak bilinen Jackie Kennedy'nin eşinin uğradığı suikast sırasında, üzerinde pembe elbisesi ve başında, onu tamamlayan Pill-box şapkası yer almıştır.Sağlam bir malzeme olmasından

dolayı, ana malzemesi keçe olan Pill-Box şapka, bir asker kepinden yola çıkılarak tasarlanmıştır. **(Resim 2.98)**

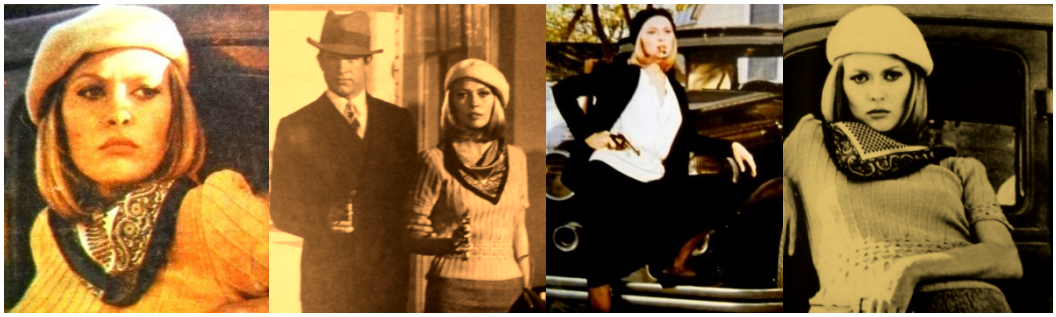

Resim 2.97: 1960'lı yıllarda da sinema starlarının popülerliği devam etmiştir. 1967 yılında çekilmiş olan "Bonnie and Clyde" filmindeki Faye Dunaway'in giymiş olduğu "Basque bere" o dönemlerde oldukça ilgi çekmiştir.

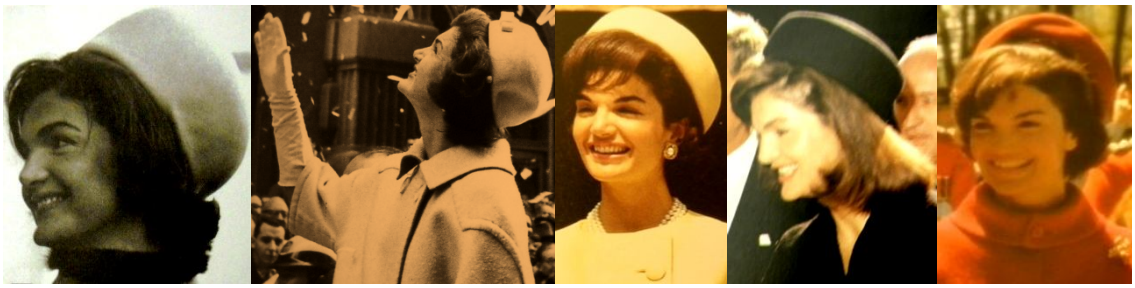

Resim 2.98: 1960'lı yıllarda ortaya çıkmış olan Pill-Box şapka, "Camelot'un Kraliçesi" olarak bilinen Jackie Kennedy'nin popülerleştirdiği bir şapkadır.

Resim 2.99: 1964'te Courégees'in "Moon girl" (Ay kızı) ve sonrasında Cardin'in hazırladığı Astronot tarzı kıyafetler ve "Uzay çağı" başlıkları, tanıtımın öncülüğünü ise Audrey Hepburn yapmıştır.

1964'de modacı Courrégees'in "Moon Girl" (Ay kızı) ve sonrasında Cardin'in hazırladığı Astronot tarzı kıyafetler, gençliği uzay çağı modasına yönlendirmişlerdir. Ve kıyafetlerin tamamlayıcısı olan "Uzay çağı" başlıklarını halka tanıtmışlardır. Audrey Hepburn, bu şapkaları giyerek tanıtımın öncüsü olmuştur. İngiliz modacı James Wedge bu başlıkları, hafif giyilebilen miğfer tarzı, tasarımlara dönüştürmüştür. **(Resim 2.99)** Böylece genç tasarımcılar, uzay çağının havasını yansıtan ışıltılı, ıslak görünümlü sentetik, pvc, polyester kumaşlar, ve plastik malzemelerden kendi standartlarındaki şapkaları ve kıyafetleri tasarlayıp, üretmeye başlamışlardır. **(Resim 2.100)**

Bu arada hazır giyimde yeni firmaların sektörde söz sahibi olmaya başlamasıyla, konfeksiyonun gelişimiyle birlikte, köylere ve kasabalara hazır giyim girmeye başlamıştır.

Elbise tasarımlarında, çocuksu görüntü, sade süssüz, geometrik hatlarda, canlı, pırıltılı alışılmışın dışında renklerin öne çıkarak tasarlandığı kıyafetler gece kıyafetlerinde ise Yunanlı tarzı tek omuzdan geçen dikdörtgen ve yuvarlak dekoltelerden oluşan elbiseler, parlak malzeme kullanılarak yapılmış nakışlı ve piliseli, drape detayları, kürk yakalar ve gece için kullanılan minik çantalar, Chanel tarzı ayakkabılar kıyafetleri tamamlayıcı özelliktedir.

Şatafatlı, süslü bol tülden oluşan şapkaların yerine, insanları sıcak ve soğuktan korumaya yönelik şapkalar saltanat sürmeye başlamıştır. Fransız tarzı tape bereler, fiyonklu kep stili şapkalar, **(Resim 2.101)** türban ve sarık tarzı şapkalar, üstü çiçeklerle süslü boneler, geniş kenarlı fötr şapkalar, 60'lı yıllara damgasını vuran modeller arasındadır. Erkeksileşmeye başlayan şapka formları, günümüzde de etkilerini sürdürmektedir. **(Resim 2.102)**

İngiliz genç modacı Mary Quant'ın mini etek modasını çıkarmasıyla, özellikle gençler arasında süratle yayılmaya başlamıştır. Daha sonraki yıllarda midi, mini ve maksi boydaki eteklerin çıkmasıyla giyilen süper mini etekler, yere kadar uzanan maksi mantolar ve uzun yün atkılar

kıyafetlerin bütününü oluşturmaktadır. Bayanların üzerinde taşıdıkları küçücük bir kumaş parçası tüm dünya kadınları için hiç de önemsenmeyecek kadar büyük bir adım ve özgürlüğün sesi olmuştur. Gözlerin bu kısalığa alışmasıyla beraber yakışanı yakışmayanı pek çok Türk kadını, mini etek giymeye başlamıştır. **(Resim 2.103)** Hayat dergisinde mini eteğin zaferi şu şekilde anlatılmıştır;

" …Çeşitli ülkelerde lanetlendiği halde, ister istemez gündelik hayata giren bu cereyan, artık bir Ahlak buhranı değil, değişen yaşam şartlarının ve güzellik anlayışının sonucu sayılıyor…" [41]

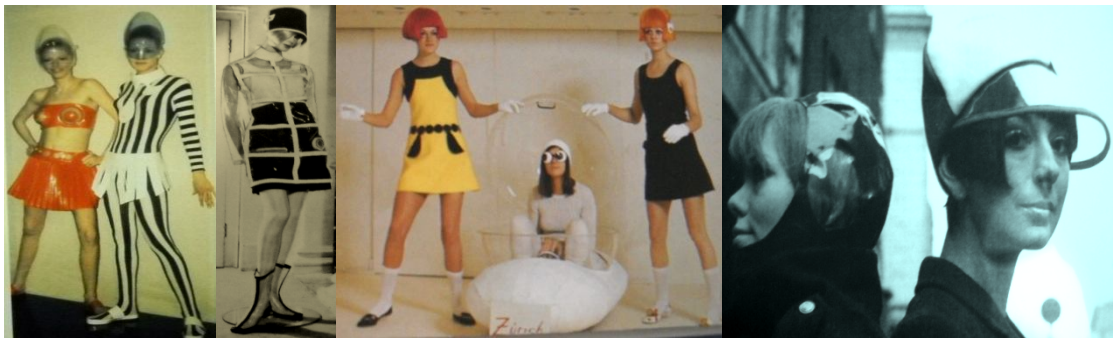

Resim 2.100: Uzay çağının etkisiyle, sentetik kumaşlardan, ışıltılı ıslak görünümlü, polyester, pvc, ve plastik malzemeleri kullanarak kıyafet, bot ve şapkalar yapılmıştır.

Resim 2.101: Fransız tarzı tape bereler, fiyonklu şapkalar, fötr tarzı geniş kenarlı şapkalar, 1960'lı yıllarda kadınların kullandığı çeşitler arasında yer almaktadır.

[41] Çağla ORMANLAR, Cumhuriyet Modaları,69,70

Resim 2.102: Sarık tarzı yüksek şapkalar,türban şeklinde sarılan şapka formları ve fiyonklu geniş kenarlı şapka modelleri moda olan çeşitler arasındadır.(1960-65-69 Resimli Hayat Dergisi)

Resim 2.103: İngiliz genç modacı Mary Quant'ın mini etek modasını çıkarması, tüm kadınlar için önemli büyük bir adım atılmıştır. Yakışanı yakışmayanı pek çok Türk kadını mini etek giymeye başlamıştır.

Resim 2.104: 1969'da Parisli modacılar, İstanbul'daki mezartaşlarından, Bedevi türbanları ve sarıklardan esinlenerek, oldukça beğeni toplayan şapkalar tasarlamışlardır.

Amerikan tarzı devam ederken, spor ve aktif giysiler, gece şık kullanılan abiye giysilere dönüştürülmüştür. Değirmenci bereleri, Ressam Van Dyck'ın yapmış olduğu resimlerden etkilenerek yapılan fötr şapkalar, kırmızı başlıklı kızın kapşonu bu yılın yenilikleri arasındadır. **(Resim 2.105)**

Ayrıca 1969 yılında, Parisli modacıların İstanbul'da bulunan mezartaşlarından, Bedevi türbanları ve sarıklardan esinlenerek tasarladıkları şapkalar, o yıllar içinde oldukça fazla ilgi görmüştür. **(Resim 2.104)**

Koloniyel şapkalar, çingene eşarpları, İngiliz stili, kraliyet ailesini yansıtan, İngiliz Lord tarzı şapkalar, moda olan çeşitler arasındadır. Şapka ve ayakkabılarda 1930'lu yılların etkileri devam ederken, Dior'un gece için kullanılan ayakkabıları, mücevher ve işlemelerle süslenmiştir. Op-art modasının Avrupa'da kendini göstermeye başlamasıyla, başta Courrégees olmak üzere modacılar tarafından koleksiyonlar oluşturulmaya başlanmıştır. **(Resim 2.106)**

Ünlü ressamların tablolarından esinlenerek belirlenen, o dönemin yaz renkleri, flamen pembesi, sarı, sürgün yeşili ve beyazdır.

60'lı yıllardan başlayıp 70'lere kadar süren Twist dansıyla, Ye-ye modasının öncüsü Beatles gibi müzik topluluklarının adeta üniformaya dönüşen giyim şekilleri, saç biçimleri ve şapkaya yer vermeyen imajlarıyla, gençler arasında taklit edilerek beğeni toplamıştır. **(Resim 2.107)** Türk Giyim Kuşam Süslenme Sözlüğünde, Beatles modası şu şekilde anlatılmaktadır;

" *Bu oğlanlar, alınlarında, kaşlarını tamamen örten top kaküller bırakmışlar ve saçlarını da kız-oğlan arası denilecek şekilde uzatmışlardır. Benzetmemiz yerindedir sanırız… Beatles kesimi saç modası işte o eski besleme kızların başlarının hemen tıpkısıdır. Bedene sıkıca oturmuş, dar omuzlu, yüksek yaka ağızlı sırtta derin yırtmaçları olan ceketler ve yüksek belli, plisiz, dar paçalı pantolonlar, 1963-1965 arasında memleketimize de girmiştir. En yaygın hali İstanbul'da görülür… hayranları genç kızlar için "Beatles" lerin baş resimleri ile süslü eşarplar, çarığa benzer patikler yapılmış…"* [42]

[42] Çağla ORMANLAR, Cumhuriyet Modaları, 71

Resim 2.105: Kırmızı başlıklı kızın kapşonundan etkilenerek, yapılan kapşonlu bluzlar ve çeşitli kapşon modelleri, bereler ve fötr şapkalar gene 60'lı yıllarda yapılan yenilikler arasındadır. (Mart 1960,Temmuz 1967,Ocak 1969 Hayat Dergileri)

Resim 2.106: Op-Art modasının Avrupa'da yayılmasıyla, Courrégees ve diğer modacılar yeni tasarımlarını oluşturmaya başlamışlardır.

Resim 2.107: Twist dansıyla Ye-ye modasının öncüsü olan Beatles grubu, saç biçimleri ve şapkaya yer vermeyen imajlarıyla Türk gençlerinin ilgisini çekmeyi başarmışlardır.

Resim 2.108: "Hippi", "Beatrik"ler, pasaklı görünüşleri, uzun saçları ve çok renkli şapkalarıyla örgütlenmemiş gençler kitlesidir. (Haziran 1970 Hayat Dergisi)

Resim 2.109: Değişik bir akım olan "Çingene modası", canlı renklerden oluşan fırfırlı, desenli bol büzgülü etekleri, elbiseleri ve aynı desendeki "Çingene Bandana" larıyla, giysi kurallarını alt-üst etmişlerdir. (Nisan 1965 ve Temmuz 1969 Resimli Hayat Dergisi)

Diğer bir önemli gelişmede, 60'lı yıllarda ülkemizi ziyaret eden Hippi "Beatrik" lerdir. Asıl felsefeleri aşk ve barış olan, toplumsal düzenin dışına çıkmaya çalışan, temel kurallara başkaldıran, örgütlenmemiş gençler kitlesidir. Giysi modasını folklorik çeşitlemelere yönlendirerek, çok renkli şapkalar sorumsuz giyim ve davranış şekilleriyle, toplum içinde hoş karşılanmayan alışkanlıkları ve toplum dışına itilen kişiler olmaları gerekçesiyle, pasaklı, görünüşleri, uzun saçları ve yalın ayak gezmeleriyle, Sultanahmet meydanını kendilerine mesken edinmişlerdir. Beatrikler genel olarak, belsiz gecelik tarzı elbiseler, bol paçalı uzun pantolonlar, baldırlara kadar bağlanan sandaletler, mini etekler ve kısa tepeli okul kasketleri başlıca kullandıkları kıyafetler arasında yer almıştır. **(Resim 2.108)**

Giysi kurallarını altüst eden diğer bir moda da, çingene modasıdır. Çarpıcı ve canlı renklerden oluşan fırfırlı, desenli bol büzgülü etekleri,

büyük halka küpeleri, sıra sıra takılan boncuklu kolyeleri ve örgü şalları, başlarına taktıkları çingene bandanalarıyla,kadınlar değişik bir modanın öncüsü olmuşlardır.Güneş gözlükleriyle, beraber kullanılan çingene eşarpları salt aksesuar olarak kullanılarak, şapka olma özelliğinden çıkmıştır. **(Resim 2.109)**

2.3.6. 1970'li Yıllarda Şapka

1970'li yıllar, politik, sosyal ve kültürel çalkantıların olduğu, hızlı değişimlerin yaşandığı dönemler olarak damgasını vurmuştur. Bu yıllar 80'li yıllara kadar Türkiye'nin en karanlık olayların yaşandığı dönem olduğu bilinmektedir. Toplumsal farklılaşmalar beraberinde, görüş çatışmalarından oluşan tartışmaları getirerek, devrimci öğrenci hareketleri, sağ, sol çatışmaları, işçi hareketleri meydana gelmiştir.

1970'li yıllar, aynı zamanda " Ayrıştırma yılları" olarak geçmektedir. Modada özgürlük bitmiş, açık-koyu değerler birarada kullanılarak, renk anlayışı konsantrasyona doğru gitmiş, sınırlar ortadan kalkarak, keskin uçlar, dar- bol ve kısa-uzun çizgiler yok olmuş giyimde pervasız görüntü ve başkaldırı ortaya çıkmıştır. Bir modacının deyimiyle, "60'lı ve 70'li yılların başlangıcı güzel yıllar değildi."

Bütün dünya da olduğu gibi ülkemizde de, leopar, vizon, tilki, benekli yaban kedisi gibi dokular moda olurken, aynı desendeki şapkaları giymek popülerliğini sürdürmüştür. Vizon kürkünden bereler, astragan kürklerden yapılmış şapkalar göze çarpan modeller arasında yer almaktadır. **(Resim 2.110)** O dönemde en çok beğeni toplayan semboller, şapka ve aksesuarlara monte edilerek, şapka keyif ve eğlence içerir hale dönüştürülerek takılmıştır. Ayrıca tığ işinden örülerek, yapılan örgü bere ve şapka modelleri gündelik kullanımda yerini almıştır. **(Resim 2.111)**

Resim 2.110: 1970'lerde Leopar, vizon, tilki, benekli yaban kedisi dokulardan yapılmış şapkalar moda olmuştur. Vizon bere ve astragan kürkten yapılmış şapkalar göze çarpan modeller arasındadır.(Ocak 1970, Kasım 1973, Ocak 1978 Hayat Dergisi)

Resim 2.111: Tığ işiyle örülerek değişik modellerde yapılan örgü bereler, gündelik hayatta yerini alarak 70'lerde moda olmuştur. (Temmuz 1978,Kasım 1975,Aralık 1979 Hayat Dergisi)

Resim 2.112: Kıyafetlerin üzerine değişik renklerde takılan boneler, kıyafetlerle bütünlüğü sağlamıştır.(Temmuz 1978,Nisan 1971,Ocak 1971 Hayat Dergisi)

Resim 2.113: 1930'ların kısa saç modeli, 1976-77'de tekrar moda olmuştur. Kadınlar bu dönemde adeta küçük birer oğlan çocuğu havasına bürünmüşlerdir. (Haziran 1977,Hayat Dergisi)

1970, Pantolon yılı olmuş, kadınlar erkeksi giyinmeye başlamışlardır. yetişkinlerde artık rahatlık ve serbestlik hakim olmuşken, kışlık mantolarda büyük yakalar, iri cepler,sade bir hava estirmiştir. Balıkçı kazaklarının üstüne kazakla uyum içinde olan boneler takılarak bütünlük sağlanmıştır. **(Resim 2.112)**

1930'lu yılların romantik havasını anımsatan, kaküllü kısacık saç kesimleri, 1976-77 yıllarında moda olarak, bayanlara adeta " Bu yıl kadınlar küçük birer erkek çocuğu havasına bürünecekler." imajını çizmiştir. **(Resim 2.113)**

70'lerde üretilmiş olan "Baker Boy" bereleri, oldukça beğeni kazanmış modeller arasındadır. Diğer bir başarılı uyarlama ise, romantik hava veren " Biba" şapkası olmuştur.

O günlerden sonra, prenses Diana gibi, şapka takmayı seven kadın figürlerin kullandığı şapkaların değişik modelleri üretime geçmiştir. Sıradan kadınlar, onun izinden gitmekten, onun kullandığı şapkaları takmaktan mutlu olmuşlardır. Avrupalı kadınlar, çeşitli etkinliklerde hala bu gösterişli şapkaları kullanmaktadırlar. **(Resim 2.114)**

70'li yıllara deformasyon yılları denilebilir. Klasik stil anlayışları bilerek ve istekli olarak deforme edilmiştir. İnsanlar ilk kez sevdikleri şeyleri giymeye başlamışlardır. Türkiye'de belli bir kesimini gerek giyiniş gerekse yaşam şekilleriyle etkileyen "Çiçek Çoçuklar" kıyafetlerinde dünyanın çeşitli ülkelerinin folklorik özelliklerini taşıyarak özgür ve salaş tarzlarını ve giydikleri birbirinden renkli şapkaları 60'lı yıllardan sonra 70'lere de taşımışlardır.

30'lu yıllardaki moda olan şapka çeşitleri bu dönemde de kendini göstermiştir.Çan biçimli şapkalar, bereler ve geniş kaplin kenarlı şapkalar, türban ve eşarplar yeniden kullanılmıştır. Şapka, modanın eğlendirme ve mizahi yönünün en ağır bastığı aksesuarlardan biri haline dönüşmüştür.

Resim 2.114: O yıllarda prenses Diana, gibi kadın figürlerin kullandığı değişik şapkalar üretime geçmiştir. Sıradan kadınlar onun izinden gitmeye başlamıştır.Günümüzde Avrupalı kadınlar çeşitli etkinliklerde bu tür şapkaları kullanmaktadırlar.

Resim 2.115: 1970'de kullanılan şapkalar arasında Baker boy bereler, Greta Garbo tarzı çan şapkalar, tape bereler, eşarplar ve türbanlar, geniş kenarlı çiçekli şapkalar bu yılın çeşitleri arasında sayılabilir.(Temmuz, Şubat 1971 Hayat Dergisi.)

Resim 2.116: Tayyör ve mantolarla kullanılan tüylü şapkalar ve Robin Hood tarzı şapkalar, en seçkin modeller arasında yer almıştır. (Ocak 1978 Hayat Dergisi.)

Resim 2.117: John Travolta'nın 1977'deki "Cumartesi Gecesi Ateşi" adlı filmi.

Geniş kenarlı Greta Garbo stili şapkalar, boneler, Rus tarzı kalpaklar, tape bereler, Jackie Kennedy tarzı Pill-box şapkalar, çiçekli ve Chanel tarzı şapkalar en revaçta olan şapka modelleri arasında yerini almıştır. **(Resim 2.115)**

1950'li yılların çekici kadınını yenileyen modacı Lanvin, kıyafetlerinde Asya kadınının kendine özgü folklorik giysi ve kültürünü 70'li yıllara taşımıştır. Tayyör ve mantolarla kullanılan başa oturan tüylü şapkalar kıyafetleri tamamlamıştır.**(Resim 2.116)**

Sinema artistlerinden esinlenmeler bu dönemde de devam etmiştir. Özellikle 50'li yıllardaki film yıldızlarından, Lauren Bacall stili ve Claude Montana'nın "Robin Hood" tarzı şapkaları en gözde seçkin modeller arasında yer almıştır. Genellikle gece kullanılan vücuda yapışan aşırı dekolte giysiler, şal yakalar, bacakları saran dar pantolonlar, dirsekten itibaren daralan kol modelleri, Marilyn Monreo ve Esther Williams döneminin tarzlarını geri getirmiştir. Ancak en çok ilgi gören şapka, 1977'deki John Travolta'nın "Cumartesi Gecesi Ateşi" filminden esinlenerek giyilen "Disco" isimli şapkasıdır. O yıllarda 60 bin adet üretilmiştir. **(Resim 2.117)**

2.3.7. 1980'li Yıllarda Şapka

1980-2000'li yıllar tarihe "İmaj çağı" olarak damgasını vurmuştur. Samimiyet ve umut çağı olan bu dönemde yeni bir ülke, bir devlet, bir ulus yaratılma yoluna gidilerek, giyim-kuşamdan modaya, hukuktan sanata, müzikten dile, konutlardan kentlere hemen hemen her alanda hızlı şekilde batı tarzı bir toplum oluşturulması hedeflenmiştir. Anadolu kasabalarında yeni fabrikalar ve spor kulüpleri, tenis kortları açılmaya başlanmıştır. Hedef ve hayaller arasında "Küçük Amerika" olmak vardı. Ancak giyim-kuşam modasında örnek alınan yer Avrupaydı.

80'li yıllardaki moda anlayışı, "Şık ve lüks kadın" olarak belirlenirken, moda tasarımcılarının, "Başarı için giyinen iş kadını" imajının, çizilmesiyle birlikte yeni bir akım ortaya çıkmıştır. Kadınlar erkek egemenliğindeki iş

dünyasına el atarak profesyonel kadın imajıyla modaya yeni kıyafetler sokmuşlardır. Bu yıllarda, sektörde işler daha iyi duruma gelmiştir.

İş kadını modasının yaygınlaşmasıyla, şapkalar günlük hayattan çıkarak, genel olarak moda şovlarında ve sayfiye yerlerinde kullanılmıştır. Kumaş desenlerini süsleyen çiçek ve gül desenleri, aksesuarlarıda etkileyerek yapma çiçek ve gül motifleri şapkalarda da kullanılarak, o dönem kadınının şıklığına şıklık katan önemli bir unsur olmuştur.

Bu arada Hollywood starı Jane Fonda'nın verdiği aerobik dersleriyle Avrupa ve Amerika'da spor salonları yaygınlaşarak, spor hayatın içine giriş yapmıştır. Canlı renkler, şatafatlı giysiler, taytlar, tozluklar, kocaman takılar ve başlara takılan renkli saç bantlarıyla spor giyinmek moda akımı haline dönüşmüştür. Rahat ve spor giyim, her an her yerde gündelik hayatın içine girmiştir. **(Resim 2.118-2.119)** Ayrıca bu dönemde, agresif tavırları ve kent yaşamının,Underground yansıması olarak karşımıza çıkan 'Punk stili', 'Punkçı' denilen kesimin kullandığı çok renkli şaç şekilleri, gençler arasında popüler olurken, isteğe göre kısalı, uzunlu olarak kullanılan 'Perma' denilen kıvırcık saç modelleride bu yıllarda moda olan unsurlar arasındadır. **(Resim 2.120)**

Avrupa'da kadın şapka üretiminin en büyüğü 'Kangol' olmuştur. Bu isim 'Angora' ve 'Wool' kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.Ve başına bir 'K' harfi eklenmiştir. 1980'lerin başlarında üretilen "John Boyd" şapkaları, 20.yüzyıl sonlarında klasik olmuştur. **(Resim 2.121)**

Türk toplumunu yeni bir sürece sokan 12 Eylül 1980 darbesi, yabancı sermayenin Türk pazarına girmesi, ekonomideki farklılaşmalar, modayı da yakından etkileyen unsurlar arasında yerini almıştır.

Bu yıllarda, kadınsı çizgiler daha belirginleşirken, Paris ve Londra da ortaya atılan Dünya markalarının diğerleriyle aynı anda Türkiye'de de, öncelikle büyük kentlerde peşpeşe açılmasıyla beraber, statü sembolü sayılan bu markaları taşıyan kıyafetlerle dolaşmak moda olmuştur.

Resim 2.118: Jane Fonda'nın aerobik dersleriyle yaygınlaşan spor, hayatın içine girerek, şaç bantları, taytlar ve tozluklarla spor giyinmek moda akımı haline dönüşmüştür.(Aralık1984 Hayat)

Resim 2.119: Sportif giyinmenin moda olmasının ardından permalı saçların aralarına yerleştirilen saç bantları günlük hayatta severek kullanılmıştır. (Ağustos, Aralık, Kasım, Mayıs 1981, Mayıs 1983 Hayat Dergisi, Haziran 1989 Ses Dergisi)

Resim 2.120: 80'lerin "Punkçı" saç stilleri ve "Perma" adı verilen kıvırcık,dalgalı saç modelleri.

Resim 2.121: "Kangol" kadın şapka örnekleri, 1980'lerde üretilen ve klasikleşen diğer bir şapka ise "John Boyd" şapkaları olmuştur. Lady Diana'nın o yıllarda giydiği 'John Boyd' şapkası.

Çeşitli büyüklüklerde kullanılan kaplin kenarlı şapkalar, tüylü şapkalar, minik ama bol aksesuarlı olan şapkalar, kalpak türü fötr şapkalar, drapeli kepler, bereler, **(Resim 2.122)** Chanel tarzı şapkalar ve şapka tasarımcılarının özel yapım olan değişik tasarımları, 80'li yıllarda popüler olan modeller arasında yerini almıştır. **(Resim 2.123)** 1981, yılında Atatürk'ün doğumunun 100.yıl kutlaması sebebiyle Vakko'ya Türkiye'yi ilk kez dünya podyumlarına temsil edecek uluslararası defile düzenlenmesi görevi verilmiştir."Anadolu Güneşi" adı verilen defiledeki kıyafet ve şapkalar oldukça ses getirmiştir. **(Resim 2.124)**

Bu yıllarda belirli bir moda çizgisi yoktur. Özgürlük ve rahatlığın getirmiş olduğu, pratik giysiler özellikle haftasonu ve tatiller için ideal olarak düşünülmüştür. Sayfiye yerlerinde kullanılan yazlık hasır şapkalar, daha çok çiçek ve kurdele stili aksesuarlarla süslenerek renklendirilmiştir. 80'li yıllarda moda tamamen ucuzlayarak, herkesin alım gücüne uygun hale getirilmiştir.

1960'ların Op-art modası, 80'lerde tekrar gündeme gelmiştir. İnce ve kalın çizgilerden oluşan geometrik desenlerden oluşan kumaşlar ilgi çekmiştir. **(Resim 2.125)** Kış modasında kadın silueti "Y" harfi görüntüsünü çizmektedir. Vücuda oturan yırtmaçlı dar etekler, korsajlı beller ve omuzların belirginleştirilmesi 80'lerin moda çizgilerini ortaya koymuştur.

Dünya genelinde oluşan petrol krizinin yaratmış olduğu, ekonomik kriz herşeyde etkili olduğu gibi moda endüstrisinde de etkili olurken, bu yılın esprisine uygun petrol renklerinin yanısıra, toprak kırmızısı, gümüş grisi gibi renkler ve pembe- mor ikilisi gibi zıt renklerde kullanılan trent renkler arasında yerini almıştır.

80'lerin takı ve süs eşyaları daha çok geçmiş yıllara, göre farklılıklar göstermiştir. Modacıların "Ay ışığı" adını verdikleri çoğunlukla plastik ve yarı saydam plastik maddelerden yapılan parıltılı ve yaldızlı kolye, bilezik,

kemer, mendil, çanta ve benzeri takı ve süs eşyaları, saydam yağmurluklar ceket, mantolar, ve şapkalar ilgi çekerek moda olmuştur.

Resim 2.122: 1980'lerin şapka modelleri arasında, kaplin kenarlı şapkalar, kurdeleli hasır şapkalar, tüylü şapkalar ve bere çeşitleri yer almaktadır. (Şubat 1981 Hayat Dergisi)

Resim 2.123: Atatürk'ün doğumunun 100.yıl kutlaması sebebiyle, "Anadolu Güneşi" temasıyla Türkiye'nin Dünya podyumlarındaki ilk moda defilesini gerçekleştiren Vakko olmuştur.

Resim 2.124: Şapka tasarımcılarının özel yapım olan değişik şapkaları, 1980'li yıllarda revaçta olan modeller arasında yerini almıştır.

Resim 2.125: Op-Art modası, 1960'lardan sonra 1980'lerde de moda olmuştur.

2.3.8. 1990'lı Yıllarda Şapka

Türkiye, 1990'lı yıllarda, işsizlik, ekonomik sıkıntılar, politik dalgalanmaların içine düşerek, siyasi ve sosyal bunalımlar yaşamıştır. Medya ve teknolojinin hızlı değişiminin toplumları etkilemesiyle kumaş teknolojiside gelişerek yeni moda akımlarının doğmasına neden olmuştur. Kıyafetler renk, malzeme ve biçim olarak dikkat çekerek egzantirik bir hal almış, bu duruma tepki gösteren tasarım anlayışından yana olanlar elde dokunmuş malzemeler, otantik, sade tasarımlara geri dönüş yaparak karşı bir moda yaratmışlardır.

Bu dönemde imaj yükselen bir değer olarak yerini alırken, "İmaj Maker" olgusu ortaya çıkmış, nerede, ne zaman, nasıl, giyinileceği ve nasıl durulup bakılacağı, hangi tarz aksesuarlar kullanılacağı konusunda bilgilendiren uzman kişilere başvurulmuştur. Tasarımda "Ultra modernlik" gündeme gelmiştir. 'Artık ne giyersen giy, ne yaparsan yap mutlaka bir imajın bir tarzın olmalı' düşüncesiyle hareket edilmeye başlanmıştır. 90'lı yılların başında içine düşülen "İmaj yaratma" kaygısının en uç örneklerini sergileyen ve tek tip siyah kıyafetler giymesiyle, ünlü olan modacı Neslihan Yargıcı'nın bu dönemde gerçekleştirdiği imajlar arasında beyaz mantar şapkalı Seden Gürel, abajur etekli Bendeniz, mavi koltuklu Mine gibi Türk-pop müzik sanatçıları yer almaktadır. **(Resim 2.126)** 90'lı yıllar etiket yılları olmuştur. Moda, sözcüğü belki de ilk kez gerçek anlamda söylenmeye başlamış, moda kavramı her alanda, her yerde hayatımıza girmiştir.

90'lı yıllarda, şapka ve aksesuarlarda, ikinci el mağazaların çoğalmasına sebep olan 1940-50-60'larda geri dönüşler söz konusu olmuştur. 50'li ve 60'lı yıllarda kullanılan baştan aşağı bütün görünen "Tek Moda" anlayışı kalmamıştır. 90'ların başlarında, kış koleksiyonunda yer alan büyük kadife şapkalar ve kasketler ortaçağ İngiliz klasiklerinden esinlenerek tasarlanmıştır. **(Resim 2.127)** Haute Couture modasında ise en çarpıcı olan büyük volanlı otrişli ve fötr tarzı şapkalar kullanılmıştır. **(Resim 2.128-2.129)**

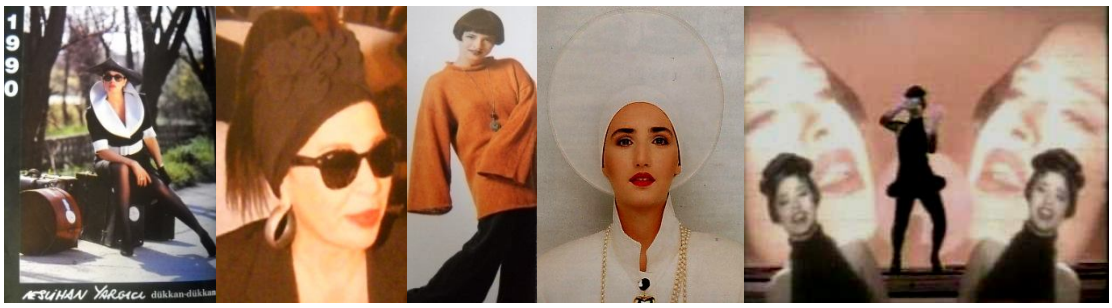

Resim 2.126: "İmaj yaratma" kaygısının en uç örneklerini sergileyen modacı Neslihan Yargıcı'nın, imaj çalışmaları yaptığı Türk-pop müziği sanatçıları arasında beyaz mantar şapkalı Seden Gürel, abajur etekli Bendeniz yer almaktadır. (Marie Claire Dergisi 1990)

Resim 2.127: 1990'ların başlarında ortaçağ İngiliz klasiklerinden esinlenerek tasarlanan büyük kadife şapkalar ve kasketler oldukça beğeni toplayan çeşitler arasında yerini almıştır.

Resim 2.128: Haute Couture modasında tercih edilen otrişli ve büyük volanlı şapkalar.

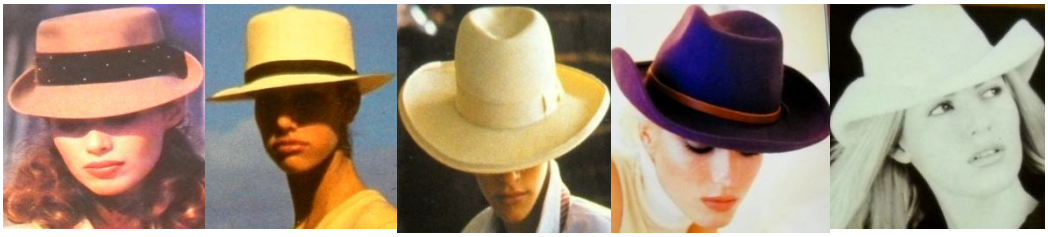

Resim 2.129: 1990'lı yılların popüler şapkalarından biri olan fötr tarzı şapkalar.

Renk olarak dramatik renkler, özellikle siyah-beyaz renkler kullanılmış, genellikle tek renk giyim tercih edilmiştir. İçli, dışlı kullanılan giysiler, dar

yada bol görünümlü kıyafetler, ek ve dikiş yerleri giysinin dışında kalan giysiler 1990'ların öne çıkan modelleri arasında yerini almıştır. Kumaş teknolojisinin gelişimiyle kumaşlarda çeşitlilik artarak su ve ısı geçirmeyen, kırışma özelliği olmayan türler kullanılmıştır.

Tasarımcılara göre giysi ve şapka birbirini tamamlayan ve biri diğerinin satılmasını sağlayan iki önemli unsur olmuştur. Tasarım kıyafetler, sanat dünyasında egemen olan prensipleri yansıtması sebebiyle daha çok tercih edilmiştir. 90'ların ortalarında oldukça popüler bir Türk modacı olan Rıfat Özbek, o dönemdeki moda dergilerinin hemen hemen tüm sayılarında tasarımları yer almıştır. **(Resim 2.130),** O yıllarda moda dünyasına adını "Osmanlı" defilesiyle duyuran Hakan Yıldırım ve Beymen Academia yarışmasında aldığı birincilikle yeni parlamaya başlayan Yeşim Chambrey gibi modacıların tasarımları da 90'lı yıllarda oldukça beğeni toplamıştır. **(Resim 2.131- 2.132)**

Resim 2.130: Gerek yurtdışında gerekse Türkiye'de oldukça popüler bir modacı olan Rıfat Özbek'in Türk motiflerini taşıyan kıyafet ve şapkaları 90'lı yıllarda oldukça ilgi görmüştür.

Resim 2.131: 90'larda, moda dünyasına adını "Osmanlı" defilesiyle duyuran,Hakan Yıldırım.

Resim 2.132: Beymen Akademia'da aldığı dereceyle adını duyurmaya başlayan Yeşim Chambrey'in koleksiyonundaki değişik peluş ve başlık çeşitleri.

Resim 2.133: Önemli siyasetçilerden biri olan Süleyman Demirel'in fötr şapkası ve baba lakabıyla yarattığı " Baba'nın şapkası" imajı.

Resim 2.134: Uzay çağının modacısı olarak tanınan Thierry Mugler,1997 İlkbahar-Yaz kreasyonunda böceklerden esinlenerek tasarladığı kostüm ve şapkalar büyük ilgi görmüştür.

Resim 2.135: Vural Gökçaylı, 1997 yılında gerçekleştirdiği "Tarihin İşlemeleri bu Şehr-i İstanbul" adlı defilesiyle kültürel ve tarihi zenginliklerimizi farklı şekillerde tasarlayarak sunmuştur.

Türkiye'de, iktidardaki önemli siyasetçiler dönemlere göre kıyafetlerindeki sembollerle farklılıklar yaratmışlardır.Bunlardan biride Süleyman Demirel'in fötr şapkası ve baba lakabıyla yarattığı "Baba'nın şapkası" imajıdır. **(Resim 2.133)**

Moda, sade bir yol izlerken, ekonomik ve sosyal trendleride beraberinde getirmiştir. Moda'nın liderliği bu yıllarda tekrar statüsü yüksek üst sınıfların egemenliğine geçmiştir.

1990 baharında, Amerika'da aksesuar ticaret hacminin büyümekte olduğunun açıklanmasıyla Ekolojistler ve Tıpçılar, şapkanın başı korumanın %40 ısı kaybını azalttığını ve şapkanın güneşte cilt kanserine yakalanma riskini azalttığını söylemişlerdir. Bu yıllarda her ülkeden tasarımcıların oluşturduğu şapka modelleri, dünya da süratle yayılmaya başlamıştır.

Moda dünyasında sıradışı, uçuk, gerçeküstü ve uzay çağının modacısı olarak anılan Thierry Mugler 1997 İlkbahar-yaz kreasyonunda doğanın en ilginç canlıları olan böceklerden esinlenerek, tasarladığı kostüm ve şapkalar büyük ilgi görmüştür. **(Resim 2.134)** Haute Couture'de Türk modasını dünyaya tanıtan önemli modacılardan biri olan Vural Gökçaylı,1997 yılında "Tarihin İşlemeleri Bu Şehr-i İstanbul" adlı defilesiyle, ülkemizdeki kültürel ve tarihi zenginlikleri çok farklı yaklaşımlarla yansıtarak oldukça beğeni toplamıştır. **(Resim 2.135)**

Hiç bir malzeme artık tek bir cinse özel değildir. Dönem ve kıyafetler yeniden gözden geçirilerek, günümüz modasının form ve renklerinin imaj patchwork'ü oluşturulmuştur.

2.3.9. 2000'li Yıllarda Şapka

Moda dünyasını altüst edip, etkileyecek olan önemli gelişmeler, 2000'li yılların başlangıcında ortaya çıkmıştır. Yeni yüzyıl, milenyum çağına doğru adım atılırken, insan hayatına hızlı girişiyle etkili olan bilgisayarlar, cep telefonları, çağrı cihazları, cd player, dijital makineler ve diğer cihazların sürekli değişen modelleri, giyim ve aksesuarlara yansıyarak renk ve biçimsel

olarak etkili olmuştur. **(Resim 2.136-2.137)** Kısa bir zaman öncesine kadar Bilim-kurgu öykülerine konu olan bu aygıtlar, gerçek yaşamın içinde doğal olarak benimsenmesiyle, iletişim çağındaki bu mikro sistemler, kıyafetlerde mümkün olduğunca ellerimizin kolayca ulaşabileceği yerlere monte edilerek, değişik kılıf ve form çeşitleriyle insanların hizmetine sunulmuştur.

Resim 2.136: Milenyum çağına adım atılırken, milenyum modasını yansıtan gümüş, metalik, ışıltılı, parlak renkli kıyafetlerle beraber şapkalarda da çeşitlilik artmıştır.

Resim 2.137: 2000'li yıllarla beraber hayatımıza giren cep telefonları, bilgisayar ve diğer cihazlar giyim ve aksesuarlara yansıyarak renk ve biçimsel olarak etkili olmuştur.

Resim 2.138: 2000'lerde günlük hayatta kullanılan,değişik kumaş örneklerinden yapılan bere ve kasket modelleri.

Çin'in moda dünyasına süratli geçişi, ve Dünya ticaret örgütüne giriş yapmasıyla beraber basit görünümlü, pahalı olmayan kıyafetler ön plana çıkarak, özgür ve pratik giyim anlayışının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Ortaya atılan bu akım sayesinde, modadaki özgürlük anlayışı halen günümüzde de etkisini sürdürürken şapkalar, 21.yüzyılda nasıl olmalı sorusuna, dönem modacılarından Merry Mellows şöyle cevap vermiştir;

" *Şapkalar insanların başları içindir. İklimleri, sınırları ve rol modelleri değişen dünya'da şapkaların daha çok yapacak işi vardır."* [43]

Yetenekli modacılardan Janet Sloane ise, fikrini şu şekilde dile getirmiştir;

"*Şapkalar, insanların beğenilerine göre, duygusallıkla seçilir ve takılır."* [44]

Diyerek, insanların şapka olgusuna meydan okuma zevkini, yaşadıklarını belirtmiştir.

Aksesuarlarda da, 2000'li yıllarda moda tarihine geri dönüşler olmuştur. 70'li ve 20'li yıllardan etkilenerek günlük hayatta kullanılan bereler, kasketler değişik kumaşlardan üretilmiştir. **(Resim 2.138)** Fötr tarzı şapkalar, geniş kenarlı kloş şapkalar, Haute couture modasında 2000'lerde de kullanılmaya devam etmiştir. **(Resim 2.139-2.140)**

Uzay modasındaki, esinlenmeler 2000'lerde de şapkalara yansıyarak tüyler ve otrişlerle süslenen büyük şapkalar kadınların en gözde modelleri arasında yerini almıştır.**(Resim 2.141)**

---

[43] Madeleine GINSBURG,The Hat,38

[44] A.g.k,38

Resim 2.139: 2000'lerde kullanılan fötr tarzı şapka çeşitleri.

Resim 2.140: 2000'li yılların moda olan şapkalarından geniş kenarlı kloş şapkalar.

Resim 2.141: Tüyler ve otrişlerden oluşan şapkalar 2000'li yıllarda da kadınların gözde modelleri arasında yerini almıştır.

Resim 2.142: Şapka tasarımlarını farklı bir boyuta taşıyan Philip Treacy'nin koleksiyonundan şapka örnekleri.

Philip Treacy, Stephen Jones, Vivienne Westwood, Sonia Rykiel, şapka tasarımlarında bayanların kullanacağı en yeni tarzdaki şapkaları sunmuşlardır. Ayrıca, ünlü İngiliz dergisi Tatler'in Moda editörü olan Isabella Blow, taktığı sıradışı şapkalarla da meşhur bir stil ikonu olmuştur.**(Resim2.142-2.143-2.144)** Türkiye'de Coco Chanel gibi moda hayatına şapkayla başlayan önemli modacılardan biride Yıldırım Mayruktur. Beyoğlundaki bir çatı katında atölye kurarak modaya giriş yapan Mayruk, kısa sürede atölyesini ve ürünlerini büyüterek meslekte 40 yılını geride bırakmıştır. Koleksiyonlarını yurtiçi ve yurtdışında sergileyerek gelirlerin çoğunu hayır kurumlarına bağışlamıştır. **(Resim 2.145)** Bunun dışında defilelerinde değişik şapka örneklerine yer veren diğer modacılar arasında Vural Gökçaylı, Dilek Hanif, Cemil İpekçi, Cengiz Abazoğlu, Hüseyin Çağlayan, Arzu Kaprol ve aynı zamanda Moda fotoğrafçısı olan Cüneyt Akeroğlu gibi isimler sayılırken, Genç yetenek şapka tasarımcıları arasında Pınar Eriş, Derya Delice, Aslı Filinta yer almaktadır. **(Resim 2.146-2.147-2.148-2.149-2.150-2.151-2.152-2.153-2.154-2.155)**

Resim 2.143: Stephen Jones'un şapka tasarımlarından örnekler.

Resim 2.144: Isabella Blow, ünlü bir moda editörü olmasının yanında, taktığı sıradışı şapkalarla da meşhur bir stil ikonu oluşmuştur.

Resim 2.145: Şapkayla moda hayatına geçiş yapan önemli modacılardan biri olan Yıldırım Mayruk'un şapka modellerinden örnekler.

Resim 2.146: Türk modasının duayenlerinden Vural Gökçaylı'nın 2010 yılında gerçekleştirdiği "Afrodisias ve Selçuk Düğümü" adlı defilesinden örnekler.

Resim 2.147: Dilek Hanif'in 2007 İlkbahar-yaz koleksiyonu, 1920'li dönemlerin Tango ve Charliston müzik akımlarından etkilenerek tasarladığı kıyafet ve başlık modelleri.

Resim 2.148: Cemil İpekçi, 2005 yılında 79.Gazi koşusu için özel olarak tasarladığı "Sahire" adını verdiği 20 şapkadan oluşan şapka koleksiyonunu Veliefendi hipodromunda gerçekleştirmiştir.

Resim 2.149: Defileleriyle nefes kesen Cengiz Abazoğlu'nun koleksiyonundan örnekler.

Resim 2.150: Hüseyin Çağlayan'ın "Tatlı Aylaklık" adını taşıyan 2010 İlkbahar-yaz koleksiyonu.

Resim 2.151: Arzu Kaprol'ün 2010-2011 "Spirit of" adını verdiği Sonbahar-kış koleksiyonu ve Beymen için tasarladığı şapkalar.

Resim 2.152: Aynı zamanda fotoğraf sanatçısı olan genç modacı Cüneyt Akeroğlu "Kehribar, Ağacın gözyaşları" adlı 2004-2005 Sonbahar-kış koleksiyonuyla oldukça ilgi toplamıştır.

Resim 2.153: Genç yetenek şapka tasarımcılarından Pınar Eriş'in şapka modelleri.

Resim 2.154: Genç yetenek şapka tasarımcılardan Aslı Filinta'nın şapka modelleri.

Resim 2.155: Genç yetenek şapka tasarımcılardan Derya Delice'nin şapka modellerinden örnekler.

Resim 2.156: 2002'de tüm dünyayı dolaşan ve İstanbul'a gelen "Sanat ve Şapkalar" adlı sergiden birkaç örnek.

Günümüzde yaygın olan moda anlayışı, renk, boy ve aksesuar olarak sokaklarda en çok tercih edilendir. Modanın uygulanması, ülkelerin toplumsal sosyal ve kültürel özelliklerine, yaşam standartlarına göre değişimler göstermektedir. 2002 yılında tüm dünyayı dolaşan ve Vizonshow'un organizasyonuyla İstanbul'a gelen " Sanat ve Şapkalar" isimli sergi oldukça ilgi çekerek beğeni toplamıştır. **(Resim 2.156)**

Bugün, Sinagog ve kiliselerdeki düğünlerde, dünyaca ünlü klasikleşmiş bazı at yarışı hipodromlarında kadınlar hala birbirinden şık şapkaları takma yarışına girmeleri dışında, gündelik hayatta gösterişli değişik bir şapka takmak için eksantirik bir kadın olmak yada, kraliyet mensubu bir kişi olmak gerekmektedir.

3. SONUÇ;

Yeniden yapılanmakta olan Türkiye'de batıyı yakalamak için büyük atılımlarda bulunan Mustafa Kemal, 1925 yılında gerçekleştirdiği Şapka devrimiyle, giyim-kuşam olgusunu da baştan aşağı yenilenmiştir. Şapkanın Cumhuriyetin simgesi olmasıyla, kısa sürede yeniliğe adapte olan kadınlar, başındaki örtüyü atarak, Avrupa'daki hem cinsleri gibi yeni kıyafet anlayışının takipçisi olarak, şapkayı kullanmaya başlamışlardır. 1925'te başlayan şapka kullanımı günümüze kadar tarihi süreç içinde Dünya modası standartlarında büyük değişimler yaşayarak gelmiştir.

Yüzyıllar içinde statü sembolü olarak anlamını koruyan ve milliyetin, dinin, varlıklı olmanın, mesleğin anlaşıldığı belirti simgesi olan şapka, çağlar boyu önemli evreler geçirerek şekilsel olarak farklılıklar göstermiştir. Dönemler içinde kişilerin şapkaları ve giyim şekilleri hangi kültüre ait olduğunu göstermektedir. Son beşyüz yıldaki şapka değişiklikleri ise daha çok duruş, oran, stil, süsleme açısından yapılmıştır.

Tarih boyunca çok zengin bir giyim kültürüne sahip olan Türklerin giyim- kuşam açısından değişimleri, İslamiyet sonrası kadınların başlarını örtme zorunluluğuna uymaya başlamalarıyla görülmektedir. Türk kadın başlıkları estetik açıdan kadın güzelliğini tamamlayan bir giyim ögesi, bir asalet sembolüdür.

Kadın başlıkları, Osmanlı-Türk kültüründe yıllarca bir mesaj niteliği olacak şekilde kullanılmıştır. Osmanlı kadın kıyafetlerinde dönemlere göre değişiklik gösteren farklı başlıklar kullanılmıştır. Ekonomik koşullar ve bölgesel özellikleriyle baş giyimleri farklılıklar gösterirken, dönem içindeki şapkalar kişilerin etnik kökenini, mesleğini, hangi dinden olduğunu göstermektedir. Osmanlı kadın giyiminde, mevkiyi belirleyen en önemli şey

kıyafetlerin ve başlıkların son derece ağır malzeme ve değerli taşlarla süslenmiş olmasıdır. Özellikle saray kadınlarının kullanıldığı başlıklarda malzeme ne derece büyük olursa, başlık ve kıyafetlerde o derece büyük olmuştur. Halktan kadınların başlıkları ise, basit ve sıradandır.

Türkiye'deki kadın şapkalarındaki önemli değişimler batılaşmanın etkisiyle olmuştur. 1920-1950 yılları arasında Türk- giyim moda olgusu tam olarak oluşmadığından moda merkezi Paris'teki ünlü terzilerin hazırlamış olduğu en yeni şapka modelleri dergiler yoluyla kadınlara sunulmuştur.

Türk kadınları peçe, çarşaf ve şapka arasında geçiş evresi gören sıkmabaşın ardından başındaki örtüyü atarak, Avrupa'daki hemcinsleri gibi giyinmeye başlamışlardır. 1925 Şapka devrimi sonrası şapka açısından pek çok yenilik yapılmış şapka dükkanları çoğalarak ithal şapka getirtilmeye başlanmıştır. Bu dönemin en popüler şapkası "Cloche" (Çan) biçimindeki şapkadır. Kısa saç biçimleriyle bütünleşen bu şapka, 1920'lerde kadınların gözdesi olmuştur.

Kürk'ün her yerde kendisini gösterdiği 1930'lu yıllarda, şapka, eldiven, ve yakalara kadar her yere girmiştir. Bu yıllarda geniş kenarlı yuvarlak hatlardan daha sivri ve yüksek hatlara geçiş yapan şapkalar ve vualetli, süslü zarif şapkalar, kürk etollerle birlikte kullanılarak kadınların beğenisini kazanmıştır. Ayrıca bu yıllarda Amerikan film yıldızlarının popülerlik yansımaları ülkemizde de kendini göstererek, starların şapkaları ve giyim şekilleri örnek alınmıştır.

II. Dünya savaşının başladığı kıtlık yılları ve ekonomik çalkantı 1940'larda Türkiye'de de etkisini göstermiştir. Yaşanılan yokluk yaratıcılığın yolunu açmıştır.Bu değişim şapkalarıda etkilemiştir. Şapka o dönemler için zorunluluk olmasına rağmen kadınlar başlarına geçicide olsa uydurdukları şeyleri takmışlardır. Buldukları her türlü malzemeyi şapkaları süslemede kullanmışlardır. Önemini ve pratikliğini yitiren şapka tüm bu yaşananlara

göre lüks sayılmıştır. Sıcak ve koruyucu olma özelliğinden dolayı tercih edilen Türban formundaki başlıklar değişik şekillerde kullanılarak, ihtiyaçtan dolayı tercih edilmiştir.

1950'lerde, şapkalar etiket olmaktan çıkarak kişisel tercih haline dönüşmüştür. Kişilerin ruh haline göre değişen şapkalar, farklılaşarak geleneksel kadın şapkacılığının gerilemesine neden olmuştur. Bu yıllarda daha çok geometrik, keskin hatlı şapkalar moda olmuştur. "Amerikan rüyası" tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de oldukça tutulmuştur. Popüler olmuş Amerikan film yıldızlarının giyiniş şekilleri, tarzları, kullandıkları şapkalar moda dünyasını etkilemiştir.

1960'ların başlarında şapka modası, yeni sorunlarla karşılaşmıştır. Eteklerin kısalması, elbiselerin sabitleşmesi gençlerin şapka kullanımına engel olarak gösterilmiş ve şapka seyrek takılan bir aksesuar halini almıştır. Süslü şatafatlı bol tülden oluşan şapkaların yerine insanları sıcak ve soğuktan koruyan şapkalar, bereler, boneler tercih edilmiştir. Bu dönemde şapka formları erkeksileşmeye başlamıştır. O devrin moda ikonu olan Jackie Kennedy'nin popüler hale getirdiği Pill-box şapka 60'larda sahneye çıkmıştır. Ayrıca Courégees ve Cardin'in hazırladıkları "Uzay çağı" başlıkları oldukça ilgi uyandırmıştır. Op-art modasının Avrupa'da yayılmaya başlamasıyla şapka modelleri de farklılaşmaya başlamıştır.

Leopar, vizon, tilki, benekli yaban kedisi dokularının moda olduğu 1970'li yıllarda vizon bereler, astragan kürklerden yapılmış şapkalar, tığ işinden elde örülerek yapılan örgü bere modelleri gündelik hayatta yerini almıştır. Çeşitli renklerdeki boneler, her türlü kıyafetlerle kullanılarak, bütünlük sağlamıştır.

1980'lerde iş kadını modasının yaygınlaşmasıyla şapkalar, günlük hayattan çıkarak, genel olarak moda showların da ve sayfiye yerlerinde kullanılmıştır. Jane Fonda'nın verdiği aerobik dersleriyle, sporun hayatın

içine giriş yapmasıyla, başa takılan renkli saç bantlarıyla spor giyinmek moda akımı haline dönüşmüştür.

1990'lı yıllarda, şapka ve aksesuarlarda ikinci el mağazaların çoğalmasına sebep olan 1940-50-60'lı yıllara geri dönüşler söz konusu olmuştur. Bu yıllarda, tasarımcılara göre giysi ve şapka birbirini tamamlayan biri diğerinin satılmasını sağlayan önemli iki unsur olmuştur. İmaj yükselen bir değer olarak yerini alırken, "İmaj Maker" olgusunun ortaya çıkmasıyla hangi tarz aksesuar ve şapka kullanılacağı konusunda bilgilendiren uzman kişilere başvurulmuştur.

Moda dünyasını etkileyecek olan önemli teknolojik gelişmelerin yaşandığı 2000'li yıllarda yeni yüzyıl ve milenyum çağına doğru adım atılırken, milenyum modasını yansıtan gümüş, metalik, ışıltılı, parlak renkli kıyafetlerle beraber şapkalarda çeşitlilik kazanmıştır.

Aksesuarlarda, şapkalarda moda tarihine 2000'li yıllarda da geri dönüşler olmuştur. 70'li ve 20'li yıllardan etkilenerek günlük hayatta kullanılan bereler, kasketler değişik kumaşlarda üretilmiştir. Uzay modasındaki esinlenmeler 2000'lerde de şapkalara yansıyarak otrişli,süslü, büyük şapkalar kadınların gözde modelleri arasında yerini almıştır.

Günümüzde, Türkiye'de kullanılan şapkaların çoğu Uzakdoğu'dan özellikle yurtdışından getirilmektedir. Küçük atölyelerde elle çalışan presler ve tahta ütü kalıplarıyla el emeğine dayanan üretim yöntemleriyle şapka yapımı gerçekleştirilmektedir. Avrupa ve diğer ülkelerde ise şapka kullanımı ve şapka sanayi oldukça ilerlemiş durumdadır. Sadece şapka malzemeleri için her yıl büyük fuarlar düzenlenmektedir. Türkiye de şapka sektöründeki bu teknolojik eksikliklere gereken önem verilmeli ve sayıları çok az olan ileriye yönelik, adından söz ettirecek yeni Türk şapka tasarımcılarının çoğaltılması için yaratıcı şapka yarışmaları düzenlenerek ya da teşvik edici benzer girişimlerde bulunulmalıdır.

4. KAYNAKLAR

Kitaplar

ABALI, Nurullah, (2009), **Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet,** İlke Yayıncılık, İstanbul.

AKTAŞ, Cihan, (1991), **Tanzimattan Günümüze Kılık Kıyafet İktidar I**, Nehir Yayınları, İstanbul.

ARAL, Fahri, (1998), **Beni Sevmek Demek,** Esbank Yayın Kurulu, İstanbul.

ARIĞ,Ayten,Sezer,(2007),**AtatürkTürkiyesi'ndeKılık Kıyafette Çağdaşlaşma,** Nesa Basın Yayınları, Ankara.

AMPLETT, Hilda, (2003), **Hats : A History of Fashion in Headwear,** Dover Publications, Mineola

BAKIR, Abdulhalik, (2005), **Ortaçağ İslam Dünyasında Tekstil Sanayi,Giyim-Kuşam ve Moda**, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

BAUDOT, François, (1997), **Modanın Yüzyılı,** Güncel Yayıncılık, İstanbul.

BARBAROSOĞLU, Fatma Karabıyık, (2004), **Moda ve Zihniyet**, İz Yayınları, İstanbul.

BAYDAR, Mustafa, (1973), **Atatürk ve Devrimlerimiz**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

BAYDAR, Oya, (1998), **Cumhuriyetin Aile Albümleri,** Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

BAYTİMUR Mehmet, DEMİRCİOĞLU Aziz, ÇELİKOĞLU Hasan, (1982), **Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka Devrimi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

BİLGEHAN,Gülsün,(1998), **Mevhibe-II, Çankaya'nın Hanımefendisi,** Bilgi Yayınları, İstanbul.

DEREBOY, Elif Jülide, (2004), **Kostüm ve Moda Tarihi,** Format Yayıncılık, Ankara.

DWIGHT, Eleanor, (2002), **Diana Vreeland,** Harper Collins World, Newyork.

ERDEN, Dr. Atilla, (1998), **Anadolu Giysi Kültürü,** Duman Ofset, Ankara.

ETTINGER, Roseann, (1995), **50s Popular Fashions for Men, Women, Boys and Girls: With Price Guide,** Schiffer, Atglen.

EWING, Elizabeth, (2005), **History of Twentieth Century Fashion,** Batsford, London.

GİRSBURG, Madeleine,(1990), **The Hat (Trends and Tradition),** Studion Editions, London.

GÖRGÜNAY, Neriman, (2008), **Geleneksel Türk Giyim Tarihi,** Yorum Sanat Evi, İstanbul.

GÜRTUNA, Sevgi, (1999), **Osmanlı Kadın Giysisi**, T.C Kültür Bakanlığı Osmanlı Eserleri Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

GÜRSOY, A.Tahir, (2010), **Giyim Kültürü ve Moda,** Ömür Matbacılık, İstanbul.

HAKKO, Vitali, (2004), **Hayatım Vakko,** Orkide Matbaacılık, İstanbul.

HEIMANN, Jim, (2009), **70s Fashion:Vintage Fashion And Beaty Ads,** Taschen, London.

HORWOOD, Catherine, (2005), **Keeping up Appearances:Fashion and Dass Between the War,** Sutton, Stroud.

JONES, Sue Jenkyn, (2005), **Fashion Design,** Watson-Guptill, Newyork

KOÇU,Reşat Ekrem, (1996), **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Güncel Yayıncılık, İstanbul.

KOMŞUOĞLU, Ş,İmer, (1986), **Resim II Moda Resmi ve Giyim Tarihi**, Devlet Kitapları Yayınları, Ankara.

LAUBNER, Ellie, (2000), **Collectible Fashions Of The Turbulent 30s,** Schiffer, Atglen.

LANGLEY, Susan, (2005), **Roaring 20s Fashions: Jazz,** Schiffer, Atglen.

LANDIS, Deborah Nadoolman, (2007), **Dressed: a Century of Hollywood Costume Design,** Harpercollins, Newyork.

LEHNERT, Gertrud, (2000) **A History of Fashion: In the 20th Century,** Druckhaus Locher, Cologne

MCDOWELL, Colin, (1992), **Hats: Status, Style and Glamour,** Thames and Hudson, London.

MCDOWELL, Colin, (2007), **Dianastyle,** Aurum, London.

MULVEY, Kate,(1998), **Decades of Beauty: The Changing İmage Of Women 1890's 1990's,** Hamlyn,London.

ONUR, Melda, (2000), **Geçmişten Günümüze Giyim Tarihi, Konfeksiyon ve İGS**, Cam-Ev Yayıncılık, İstanbul.

ONUR, Nur, (2004), **Moda Bulaşıcıdır,** Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

ORMANLAR,Çağla,(1999),**Cumhuriyet Modaları,**Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

ÖZEL, Mehmet, (1993), **70. Kuruluş Yıldönümünde Türkiye Cumhuriyeti Albümü 1922-1923,** T.C Kültür Bakanlığı Yayınları,İstanbul.

ÖZEL, Mehmet, (1990), **Atatürk,** Kültür Bakanlığı Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara

ÖZER, İlbeyi, (2009), **Osmanlıdan Cumhuriyet'e Yaşam ve Moda,**Truva Yayınları, İstanbul.

ÖZDEMİR, Fahri, (2008), **Sarışın Bir Kurt,** Çev: Ezgi Esma Kürklü,Deniz Karaboğan, Kırmızı Yayınları,İstanbul.

ÖGEL, Bahaddin,(1962), **İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

REILLY, Maureen E.Lynn, (1997), **Women's Hats/ Of The Twentieth Century: For Designers and Collectors,** Schiffer, Atglen.

SAPMAZ, Neriman, TİZER Gönül Beyazıt, (1965), **Giyim Tarihi,** İstanbul Matbacılık Okulu, İstanbul.

SEVİN, Nurettin, (1990), **On Üç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine bir Bakış,** Kültür Bakanlığı Yayınları,Ankara.

SMITH, Desire, (1998), **Fashionable Clothing From the Sears Catalogs: Early 1950s,** Schiffer, Atglen.

SHEPHARD, Norma, (2006), **1,000 Hats,** Schiffer, Atglen.

STEELE, Valerie, (1991), **Women Fashion/ Twentieth-Century Designers,** Rizzolı, Newyork

ŞAHİN,Yüksel, (2005), **Cumhuriyeti Aydınlatan Kadınlar,** Beşiktaş Belediyesi Yayınları, İstanbul.

TEZ, Zeki, (2009), **Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi,** Doruk Yayıncılık, İstanbul.

TÜRKOĞLU, Sabahattin, (2002), **Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam-Tarih Öncesi Çağlardan Osmanlı Devletine Kadar,** Atılım Kağıt Ürünleri ve Basın San. A.Ş, İstanbul.

ULUSOY,G.Engin, (2008), **Başındaki O Pis Ne? Şapka'dan Türban'a Cumhuriyetle Yüzyıllık Kavga,** Günizi Yayıncılık, İstanbul.

VILLALTA, Jeorge, Blonco, (1982), **Atatürk**, Çev:Fatih Özsu, Yonca Matbası, Ankara.

WORSLEY, Harriet, (2000), **Decades of Fashion,** Könemann, Köln.

YAAP,Nick, (2005), **1920-1990'lar Geltyimages, (Fotoğraflarla 20.Yüzyılın Sosyal Tarihi),** Çev: Rahmi Öğdül, Literatüre Yayıncılık, İstanbul.

ZENGİNGÖNÜL, Nuran, İÇBİLEN Gönül, (1995), **Çağdaş Moda Akımları,** Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

http:// www. ataturkiye.com/kilik-kiyafet.html.

http:// www.payidar.net/ turk tarihi.html.

http:// www.iselbise.com/turkey.sapka-39 html.

http://www.forum.abonem.com/ ataturk ve hayati/ sapka ve kiyafet devrimi.html.

http:// www. veribaz.com.

http:// www.weblopedi.com/cumhuriyet donemi/ sapka kilik ve kiyafet devrimi.

http:// www.kadirhan sapka.com/ sapka.html.

http:// www.naturel sapka.com.

http:// www .uludagsozluk.com/k/mevhibe inonu

http:// www.itusozluk.com.

http:// tr.wikipedia.org.

http:// senocak.com.tr

http:// www.arastiralim.com

http:// www.hurriyetim.com

http:// sozluk-kutsal bilgi kaynagi-vitali hakko.

http:// www.radikal.com.tr

http:// www.milliyet.com.tr.

http:// www.saytam.org

http:// www.gazete arsivi.milliyet.com.tr.

DERGİLER

Akbaba Dergisi-1936-37 yılı.

Amica Dergisi- 1996-2002 yılları.

Burda Mode Dergisi-57'li yıllar.

Elle Dergisi-1999-2000 yılları

Haftalık Yeni Hayat Dergisi-1936 yılı.

Hayat Dergileri-52,- 93 yıllar arasındaki sayılar

Inter Mode Dergisi-1958 yılı

İnci (Resimli Kadın Mecmuası) 1922-23 yılı

Kadın Gazetesi-1947-48-50-51-52-54-58-59-61 yılları.

Kadınca Dergisi-1988-1990 arasındaki tüm sayılar.

Maria Claire Dergileri-1938-1941-1988 ve 2010 arasındaki tüm sayılar.

Resimli Hafta Dergisi- 1938-1939 yılları.

Resimli Ay Almanağı Dergisi-1928 yılları

Resimli Mecmua- 1926-27-28 yılı.

Resimli Gazete- 1925-1926 yılları.

Resimli Ay Dergisi-1924-28-29-30-36-37-38 yılları.

Resimli Dünya Dergisi-1925-1926 yılları.

Süs Dergisi-1920 yılı.

Sevimli Ay Dergisi-1926-27-38 yılları.

Yeni Ay Dergileri- 1926 yılı

Yeni İnci Dergisi- 1951-52-53-63 yılı.

Yedigün Dergisi-1939-40 yılları.

5. ÖZGEÇMİŞ

1994-1998 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil- Moda Tasarımı bölümünde okudu. Mezun olduktan sonra Aktive Giyim, Saytex Giyim, Cansın Çocuk Giyim Firmalarında çalıştı. 2001 yılında Lewi's Vintage Clothing Koleksiyonu, "Kendi Lewi's ını Kendin Yarat ", Lewi's ın " Sanat Sokakta Giyilir. " yarışmasında İkinci seçildi. Aker desen yarışması ve Yataş desen yarışmalarında ilk 20'ye girdi. 2007 ve 2008 yıllarında İthib-Kumaş tasarımı yarışmalarına girdi. İlk 20 yarışmacı arasına seçildi. 2008 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tekstil Moda Tasarımı Ana sanat dalında Yüksek Lisans Eğitimine başladı.